

УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ“
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ „БЛАЖЕ КОНЕСКИ“ СКОПЈЕ

**ТЕРМИНОЛОГИЈАТА ОД ОБЛАСТА НА ИНФОРМАТИЧКОТО
ОПШТЕСТВО ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК: ДЕФИНИРАЊЕ И
СОЗДАВАЊЕ ТЕРМИНОЛОШКИ БАЗИ НА ПОДАТОЦИ**

(докторска дисертација)

Кандидат:

м-р Николче Мицкоски

Ментор:

проф. д-р Емилија Црвенковска

Скопје, 2021

СОДРЖИНА

I Вовед.....	6
I.1. Преглед на теоријата за терминологија	7
I.2. Историјат и тековна состојба	9
I.3. Создадени дела за анализа за потребите на овој труд.....	11
I.4. Терминологија од областа на терминологијата.....	13
1. Стандарди за создавање терминологија и терминолошки бази на податоци	21
2. Создавање терминологија од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик.....	33
3. Начини на зборообразување во македонскиот јазик.....	40
3.1. Начини на образување нови термини, неологизми.....	41
3.1.1. Деривација	41
3.1.2. Образување сложени термини.....	42
3.1.3. Скратени форми	44
3.2. Образување нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот.....	45
3.2.1. Проширувањето на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика	45
3.2.2. Заемки од други терминолошки области.....	47
3.2.3. Семантички пренос на термини	48
3.2.4. Конверзија	49
3.3. Принципи за создавање терминологија	51
3.3.1. Транспарентност	51
3.3.2. Доследност.....	52
3.3.3. Соодветност.....	52

3.3.4.	Јазична економија	54
3.3.5.	Продуктивност	55
3.3.6.	Јазична коректност	56
3.3.7.	Предност на мајчиниот јазик	57
3.4.	Терминологија од областа на информатичкото општество според зборовните групи во македонскиот јазик.....	58
3.4.1.	Именки	58
3.4.2.	Глаголи.....	59
3.4.3.	Придавки.....	60
4.	Терминологијата од областа на информатичкото општество во практика.....	62
4.1.	Терминологија од областа на информатичките технологии.....	62
4.2.	Терминологија од областа на електронските комуникации	66
4.3.	Терминологија од областа на аудиовизуелните медиумски услуги.....	72
4.4.	Терминологија од областа на злонамерен софтвер и вируси.....	78
4.5.	Скратеници (акроними) во терминологијата од областа на информатичкото општество.....	84
4.5.1.	Адаптација на акроними што содржат букви кои ги нема во македонската азбука	86
4.5.2.	Алфанумерички акроними.....	89
4.5.3.	Користење цртичка во сложени конструкции составени од акроним и именка	91
4.5.4.	Сложени конструкции составени од акроним и именка кога првата буква од именката е содржана во акронимот	92
4.5.5.	Адаптација на акроними што често се користат.....	93
4.5.6.	Додавање членски морфеми и суфикси за множинска форма	93
4.5.7.	Акронимите во разговорниот функционален стил	95

4.6. Терминологијата од областа на информатичкото општество во функционалните стилови на македонскиот јазик.....	96
4.6.1. Терминологијата од областа на информатичките технологии во разговорниот функционален стил.....	96
4.6.2. Терминологијата од областа на информатичките технологии во публицистичкиот функционален стил.....	103
4.6.3. Терминологијата од областа на информатичките технологии во административниот функционален стил.....	107
4.6.4. Терминологијата од областа на информатичкото општество во научниот функционален стил.....	113
5. Истражување за користење терминологија од областа на информатичкото општество	120
5.1. Истражување за користење терминологија од областа на информатичкото општество меѓу студенти	120
5.1.2. Заклучок од анкетата.....	172
5.2. Анализа за употреба на термините од професионални преведувачи.....	174
6. Терминолошки бази на податоци.....	183
6.1. Дефинирање терминолошки запис во терминолошка база на податоци.....	184
6.2. Достапност на терминолошките бази на податоци.....	190
6.3. Компатибилност на терминолошките бази на податоци.....	192
6.4. Терминолошки бази на податоци во практика.....	193
Користена литература.....	198
Извори	209
Терминологијата од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик: дефинирање и создавање терминолошки бази на податоци (резиме)	214
Information Society Terminology in Macedonian: Defining and Creating Terminology Databases (Summary)	217

Ha Luqija

I Вовед

Информатичкото општество е вградено во сите сфери на живеењето и веќе стана составен и неизоставен дел од секојдневието на луѓето. Тешко може да се замисли животот без користење на некои од технолошките пронајдоци на новото време: мобилниот телефон, компјутерот, интернетот. Сè повеќе производители ги локализираат своите софтверски производи за да можат да ги користат корисниците кои зборуваат друг јазик освен англискиот, во нашиот случај, го зборуваат македонскиот јазик, а наставата во образовните институции во вонредни ситуации се изведува преку интернет со помош на информатичките технологии и средствата за електронски комуникации. Токму затоа во овој труд се обработува терминологијата од областа на информатичкото општество, што ја сочинуваат областите на информатичките технологии, електронски комуникации, аудиовизуелни медиумски услуги и злонамерниот софтвер и вирусите.

Во првата глава од овој труд се дава преглед на меѓународните стандарди за создавање терминологија и термилошки бази на податоци. Во втората глава се обработува создавањето терминологија од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик и се укажува на последиците кои може да произлезат од немањето соодветна македонска терминологија од областа на информатичкото општество. Во третата глава се разгледуваат начините на зборообразување во македонскиот јазик, принципите за создавање терминологија и се дава преглед на терминологијата од областа на информатичкото општество според зборовните групи во македонскиот јазик.

Прегледот на практичната употреба на терминологијата од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик започнува со четвртата глава во која е претставена анализата на термините од областите на информатичките технологии, електронските комуникации, аудиовизуелните медиумски политики и злонамерниот софтвер и вирусите. Во петтата глава е даден преглед на резултатите од истражувањето за користење терминологија од областа на информатичкото општество спроведено меѓу студенти, како и резултатите добиени од анализата за употребата на оваа терминологија од страна на професионалните преведувачи.

Во шестата глава се претставени начините на организирање на термините во електронски бази на податоци и нивното одржување и како добиените термилошки бази

на податоци да се направат достапни за користење од страна на истражувачите, преведувачите, ИКТ-професионалците и сите заинтересирани страни.

1.1. Преглед на теоријата за терминологија

Постулатите на традиционалната терминологија ги поставил австрискиот терминолог Еуген Вистер, како главен претставник на виенската школа, додека работел на подготовка на англиско-француски речник на стандардизирани термини под името *Машинска алатка. Меѓујазичен речник на основни концепции* (The Machine Tool. An interlingual Dictionary of Basic Concepts) (Wüster 1968). Вистер никогаш не зборувал за својата работа и заклучоците од неа како за „теорија“ (Theorie на германски), туку секогаш како за „учење“ (Lehre на германски) бидејќи, според него, тие претставуваат практични насоки, а не теоретски пристап кон темата. Тука треба да го споменеме и рускиот научник Дмитриј Семенович Лоте (Дмитрий Семенович Лотте), основач на советската школа, кој, според Рондо (1983) е вистинскиот татко на терминологијата како научна дисциплина бидејќи ги разгледувал теоретските и методолошките прашања, додека Вистер работел на обработка на терминолошки податоци.

Во теоријата на терминологијата, по традиционалната терминологија на Вистер, се издвојуваат неколку етапи кои се сумирани од Герхард Будин, кој направил компаративна анализа на теоретските постулати што се развиле на преминот меѓу 20-тиот и 21-век. Во своето дело *Критички преглед на современата терминолошка теорија* (A critical evaluation of the state-of-the-art of terminology theory) (Budin 2001), Будин ги претставува (а) независната парадигма на Фред Ригс (Riggs 1984) што е ограничена на општествените науки; (б) социотерминологијата на Франсоа Годин (Gaudin 1993) и когнитивната социотерминологија, односно социокогнитивниот пристап на Рита Темерман (Temmerman 2000); и (в) терминологијата со помош на компјутер што користи корпуси од текстови и применува моделирање на податоци и метаподатоци за обработка на информации и анализа на терминологијата и нејзиниот однос од аспект на формалната лингвистика на Џенифер Пирсон (Pearson 1998). Неговиот заклучок е дека според критериумите на филозофијата на науката, сите овие теории, вклучително и традиционалната теорија на Вистер, имаат многу малку теоретски содржини и дека иако се нарекуваат теории, тие имаат повеќе објаснувачки

карактер бидејќи ги претставуваат начините на опишување, но „ретко кога даваат вистински објаснувања на одредени појави“ (Budin 2001: 19).

Во зависност од пристапите кон теоријата и примената на терминологијата, Кабре (Cabré, 1999: 11-12) дефинира четири различни перспективи:

- За лингвистите, терминологијата е дел од лексиконот, одреден со темата што се обработува и прагматичкото користење.
- За специјалистите од одредени специјализирани области, таа е формален одраз на концептуалниот организација на областа што се обработува и неопходно средство за изразување и професионална комуникација.
- За крајните корисници (непосредни или посредни), терминологијата е низа на практични единици за комуникација кои се проценуваат според критериумите на економијата, прецизноста и соодветноста.
- За нормативистите на јазикот, терминологијата е област од јазикот што треба повторно да ја потврди својата корисност и да си обезбеди континуитет како средство за изразување низ модернизацијата.

Во *Логичко-филозофскиот ѓпракѓаѓ*, Лудвиг Витгенштајн вели дека „Ограничувањата на мојот јазик ги претставуваат ограничувањата на мојот свет.“ (Wittgenstein 1921: 246). Затоа е неопходно да постои соодветна терминологија на мајчиниот јазик за секоја област на истражување за да можат истражувачите да ги искажат своите мисли и да ги претстават своите заклучоци и пронајдоци онака како што ги замислиле и утврдиле, без да бидат ограничени од непостоењето на соодветни термини за означување на концептите што им се потребни.

1.2. Историјата и тековна состојба

Во Прирачникот за лексикографија на Оксфорд (*The Oxford Handbook of Lexicography*), во делот посветен на Хронологијата на најважните настани во историјата на лексикографијата (Durkin 2016: 606-615), Џон Консидин таксативно ги наведува најважните настани во историјата на лексикографијата. Списокот започнува со сумерските еднојазични списоци на зборови напишани на околу 670 глинени таблички од околу 3200 година пр. н. е. кои пронајдени во градот Урук и со првите двојазични списоци на зборови напишани на глинени таблички од околу 2400 година пр. н. е. пронајдени во Ебла. Во него се наведени датумите на кои се објавени првите поимници и речници, но и најзначајните дела од областа на лексикографијата.

Историјата на лексикографијата во Македонија индикативно започнува со првиот печатен македонски текст, односно со „Четиријазичникот“, речник на четири јазици (грчки, албански, влашки и македонски) на Данаил Москополецот (прво издание 1794, второ издание 1802) и продолжува со „Речник отъ четири језика“ (македонски, албански, турски, грчки) (1872) и „Речник отъ три језика“ (македонски, албански, турски) од Ѓорѓи М. Пулевски. По Втората светска војна, во 1947 година од Министерството за просвета на Македонија била формирана посебна Комисија за терминологија која подготвила список од околу 5.500 термини без дефиниции кои треба да се употребуваат во наставата. Списокот бил објавен во истата година од Државното книгоиздателство на Македонија под името *Времена терминологија* (Видоески 1996: 127).

Иако бројот на теоретски трудови од областа на лексикографијата и терминологијата во македонскиот јазик е ограничен, практичната реализација е релативно богата. Во рамките на проектот за подготовка на терминографска база на податоци TERM_IN (Иващенко 2019) која содржи преглед на терминолошките изданија на словенски јазици во периодот од 1990 до 2017 година што беше реализиран во рамките на Терминолошката комисија при Меѓународниот славистички комитет, од страна на Катерина Велјановска и Николче Мицкоски беше подготвен преглед на изданијата од областа на терминологијата во Република Македонија во тој временски период. Според овој преглед, во период од 1990 до 2017 година, во Република Македонија биле објавени вкупно 117 терминолошки речници, 21 монографија и дисертација од областа на лексикографијата и терминологија,

како и 6 водичи за стил и учебници за терминологија. Како специјализирани лексикографски изданија посветени на терминологијата од областа на информатичкото општество, покрај *Поимничкиот на македонските зборови од областа на информатичката технологија*, постојат и *Речник на компјутерски термини* издаден во 1996 година и *Речник на интернет термини* издаден во 2010 година од Зозе Мургоски, *Водич низ компјутерската терминологија* од Стеван Томовски и Славе Николовски-Катин издаден во 2000 година и *Компјутерски речник* од Милорад Костадиновски и Зоран Минов издаден во 2003 година. Теоретските прашања во врска со оваа терминологија се обработени во трудовите *Сопратегиски пристап при дефинирање терминологија од областа на информатичкото општество* (Мицкоски 2009-1) и *Дефинирање терминологија од областа на ИКТ во македонскиот јазик* (Мицкоски 2010).

И покрај тоа што практичната дејност во областа на терминологијата од областа на информатичкото општество создала неколку речници и поимници, многу често корисниците во секојдневниот говор користат зборови од туѓо потекло, туѓарки, кои не се приспособени на нормата на македонскиот јазик. Бидејќи терминологијата од областа на информатичкото општество претежно се дефинира на англиски јазик, корисниците директно преземаат и користат англиски зборови, особено во разговорниот функционален стил. Сепак, како што вели Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 2003: 20-21), стандардниот јазик се одликува со престижност наспрема другите, нестандартни пројави на националниот јазик. Престижноста на стандардниот јазик е тесно сврзана со јазичната лојалност на членовите на заедницата кон него, а таа, пак, со фактот дека тие ја прифаќаат и ја почитуваат стандарднојазичната норма. Користењето на стандардизираната терминологија од одредена област исто така треба да биде престижно наспрема користењето нестандардизирана терминологија или жаргон.

На светско ниво, има многу научни трудови посветени на терминологијата и лексикографијата, и конкретно на терминологијата од областа на информатичкото општество. Речиси сите поголеми издавачки куќи имаат издадено прирачници за терминологија и лексикографија, меѓу кои ќе ги наведеме *The Oxford guide to practical lexicography* (2008), *The Oxford Handbook of Lexicography* (2016) во издание на Oxford University Press, *Dictionary of lexicography* (1998) и *The Routledge Handbook of Lexicography* (2018) во издание на Routledge, *Terminology: Theory, Methods and Applications* (1999) и

Towards New Ways of Terminological Description (2000) и едицијата *Terminology* во издание на John Benjamins и други.

Покрај од научен аспект, терминологијата во светски рамки се развива и од практичен аспект. Така, речиси сите поголеми компании одржуваат свои терминолошки бази на податоци со цел терминологијата што се користи во нивните производи да биде точна, прецизна и доследна. Исто така, Европската Унија ја одржува својата терминолошка база на податоци IATE (Interactive Terminology for Europe), а во рамките на програмата за истражување и иновации Horizon 2020 на Европската Унија се спроведува проектот за Европска лексикографска инфраструктура (European Lexicographic Infrastructure – ELEXIS), во чишто рамки како набљудувач е вклучен Лексикографскиот центар при Македонската академија на науките и уметностите.

1.3. Создадени дела за анализа за употребиње на овој труд

За потребите на овој труд, беа создадени корпуси од базите на податоци од преведувачките мемории кои големите компании ги користат при локализацијата на нивните софтвери на македонски јазик. Преведувачките мемории содржат сегменти од парови на низи на англиски јазик и нивниот превод на македонски јазик. Дефиницијата за преведувачките мемории е дадена уште во 1996 година, во Првиот извештај на Експертската советодавна група за стандарди за јазичен инженеринг (Expert Advisory Group on Language Engineering Standards – EAGLES) и гласи: „преведувачка меморија е повеќејазична архива на текстови која содржи (сегментирани, подредени, распределени и класифицирани) повеќејазични текстови што овозможува складирање и пристапување до порамнети повеќејазични сегменти според различни услови за пребарување“. Според тоа, база на податоци создадена од преведувачка меморија се однесува на електронска датотека или база на податоци што содржи усогласување парови на сегменти од јазикот-извор и јазикот-цел. Ваквата база на податоци се создава со испраќање на парови од реченици додека преведувачот преведува, преку увезување парови од други бази на податоци и преку усогласување на посебни јазични парови составени од изворен текст и неговиот превод. Базата на податоци што се формира се нарекува база на податоци на преведувачка меморија (Fabricz 2005: 34-36). Од друга страна, пак, преведувачките единици претставуваат комплет

од сегмент на англиски јазик и сегмент на македонски јазик, односно јазик-извор и јазик-цел како што најчесто се користи. Треба да се напомене дека термините „влезен јазик“ и „излезен јазик“ што се дефинирани од Б. Видоески, Р. Угринова-Скаловска, Б. Конески и К. Тошев (Alois (ed.) 1977: 548) многу ретко се користат.

Корпусите беа создадени врз основа на преведувачките мемории на компаниите „Microsoft“, „Samsung“ (два посебни корпуси за електронски комуникации и за аудиовизуелни медиумски услуги), „Huawei“, „LG“, „Sony“ и „Kaspersky Lab“ кои ги локализираат своите производи на македонски јазик. Причината за изборот на овие компании е тоа што компанијата „Microsoft“ е производител на најзастапениот оперативен систем „Windows“ и на канцеларискиот пакет „Office“. Компаниите „Samsung“ и „Huawei“ се најголемите производители на мобилни телефони во светот и тие ги адаптираат оперативните системи за нивните паметни телефони на македонски јазик. Третиот најголем производител на мобилни телефони во светот, „Apple“ не го локализира својот оперативен систем на македонски јазик. Компаниите „Samsung“, „LG“ и „Sony“ произведуваат телевизори, домашни кина, звучници, слушалки и друга опрема. Компанијата „Kaspersky Lab“ е една од најголемите компании во областа на производство на софтвер за заштита од вируси и друг злонамерен софтвер. Овие преведувачки мемории се добиени од процесот на локализација на софтверските производи на овие компании на македонски јазик, односно од јазичното приспособување на содржината од нивните апликации за да се исполнат јазичните, културните и другите барања на македонскиот пазар.

Преведувачката меморија на „Microsoft“ има 376.350 преведувачки единици, на „Huawei“ има 239.497 преведувачки единици, преведувачката меморија на „Samsung“ за електронски комуникации 43.600, а за аудиовизуелни медиумски услуги има 32.341 преведувачка единица, преведувачката меморија на „LG“ има 37.294 преведувачки единици, преведувачката меморија на Sony има „13.090“ преведувачки единици и преведувачката меморија на „Kaspersky Lab“ е најмала и има 6.423 преведувачки единици.

Може да се забележи дека базата на податоци создадена од преведувачката меморија од „Microsoft“ и базата на податоци создадена од преведувачката меморија од „Huawei“ имаат неколку пати повеќе преведувачки единици од базата на податоци создадена од преведувачката меморија од „Samsung“. Причината за тоа се наоѓа во бројот на локализирани софтверски апликации и кориснички интерфејси. Базата на податоци на

преведувачката меморија од „Microsoft“ содржи преведувачки единици од сите софтверски апликации на „Microsoft“ кои се локализирани на македонски јазик, а некои од нив се: повеќето изданија на оперативниот систем Windows (Vista, Windows 7, Windows 8, Windows 10, Windows Mobile), повеќето изданија на апликациите од софтверот за канцелариско работење Office (Word, Excel, PowerPoint, Outlook, OneNote), оперативниот систем на конзолата за играње Xbox, како и сите локализирани апликации од интернет-платформата Windows Live. Базата на податоци создадена од преведувачката меморија од „Huawei“ претежно е составена од преведувачки единици создадени при локализацијата на оперативниот систем за мобилни уреди Android, односно верзиите адаптирани за мобилните уреди (телефони и таблети) на овој производител.

1.4. Терминологија од областа на терминологијата

Во овој труд даваме преглед на основната терминологија што ќе се користи во него. Оваа основна терминологија е од областа на терминологијата. Причината за тоа е што во македонската лексикографија, има многу мал број дефинирани термини што ѝ припаѓаат на терминологијата од областа на терминологијата. Подолу е даден преглед на најважните термини од областа на терминологијата. Некои од дефинициите се преземени од неколку изданија, а за некои првпат се дефинираат на македонски јазик. Како основа за овие термини е земен поимникот на термини што се користат во терминологијата (Bessé, B., Nkwenti-Azeh, B., Sager, J. 1997: 119-156). Дел од термините, како што се корпус и корпусна лингвистика, се дефинирани понатаму во рамките на овој труд.

Во изданието *Филозофија* (Димишковска и Џепаровски 2021) во рамките на макропроектот „Македонска научна и стручна терминологија“ во издание на Лексикографскиот центар при Македонската академија на науките и уметностите, терминот „**концепт**“ се дефинира како апстрактна идеја што ја изразува замислата за суштинските карактеристики на некој ентитет или на класа ентитети. Поради апстрактната природа на поимот, тој има потреба од соодветен јазичен израз, кој се нарекува „термин“. Поимот го претставува основниот облик на мислењето и јадрото на рационалното познание, бидејќи со него се спознаваат општите и битните елементи на предметите, појавите и процесите.

Образувањето на поимите подразбира извршување на сложени ментални операции и методски постапки, како што се анализата, синтезата, апстракцијата и генерализацијата.

За терминот **термин** може да се најдат неколку дефиниции:

Во изданието *Филозофија* (Димишковска и Џепаровски 2021) дадени се две дефиниции:

1) Збор или комбинација од зборови што изразува точно определен поим; во таа смисла, терминот се смета за јазичен израз на поимот.

2) Збор или фраза што означува индивидуа или класа и функционира како единствена значенска целина.

Во Толковниот речник на македонскиот јазик Л-О, Том VI, (ТРМЈ том III 2006: 54), терминот е дефиниран како збор или израз што се користи како стручен назив за именување на определен поим во некоја научна област и во уметноста.

Терминологија претставува сложенка што ја создал германскиот професор Кристијан Готфрид Шуц (Christian Gottfried Schütz, 1747-1832) од латинскиот збор „terminus“ што значи крај, ограничување, гранична линија) и грчкиот збор λογος (логос) што значи збор, говор.

За терминот **терминологија** може да се најдат повеќе дефиниции:

Во Поимникот на термини што се користат во терминологијата (Bessé, B., Nkwenti-Azeh, B., Sager, J. 1997: 154) основната дефиниција за терминот терминологија е дека терминологијата е наука за термините, концептите и начините на нивното меѓусебно поврзување.

Во Толковниот речник на современиот македонски јазик од Зозе Мургоски терминологијата е дефинирана како наука за точната употреба на термините (Мургоски 2011: 1310).

Во Толковниот речник на македонскиот јазик Т-Ш, Том VI (ТРМЈ том VI 2014: 54) терминологијата е дефинирана како севкупност од термини што се користат во определена научна област, во некоја струка или дејност (уметност, спорт итн.); номенклатура. 2. Речник на термини од определена област.

Терминолошка област е поле што е воспоставено за да се изврши групирање во практични категории на концептите за кои се смета дека припаѓаат заедно. На пример, академските дисциплини се сметаат како широки научни области.

Во Лексикографскиот речник (Dictionary of Lexicography, Hartmann and James 1998: vii/85) е наведено дека **лексикографијата** во потесна смисла често се сфаќа како професионална активност и академско поле, или „уметност и изработка“ (Landau 1984) на создавање речници, составување и подготовка на референтни текстови за објавување. Може да се подели на лексикографска активност, односно создавање речници и лексикографска теорија, односно истражување за речници.

Терминолог е човек кој работи во областа на терминологијата, односно се занимава со теоријата и/или практичната примена на терминологијата (Hartmann and James 1998: 140).

Вклучување во терминолошка смисла е врската што покажува дека еден концепт е создаден во рамките на проширување на концепт со поголемо проширување.

Главен термин или уште се среќава и како **заглавен збор** (Jedlička Alois (ed.) 1977: 225) е насловен, воведен термин што претставува внес во терминолошки запис.

Датум на терминолошки запис го означува датумот кога започнало создавањето на терминолошкиот запис.

Во *Филозофија* (Димишковска и Џепаровски 2021), поимот **дефиниција** е дефиниран како логичка постапка со чија помош се утврдува содржината на определен поим. Според традиционалната логика, структурата на дефиницијата како исказ опфаќа три елемента: дефиниендум – поимот, односно терминот што треба да се објасни; дефиниенс – познат поим (термин) со кој се објаснува дефиниендумот и дефинициски сврзник – елемент што ги поврзува дефиниендумот и дефиниенсот и што се изразува со некоја форма на помошниот глагол „сум“ („е“, „беше“) или глаголите „значи“, „означува“ итн. Сепак, современата логика дефиницискиот сврзник не го третира како посебен дел од дефиницијата, туку го вклучува во структурата на дефиниенсот. Во терминологијата, според Поимникот на термини што се користат во терминологијата (Bessé, B., Nkwenti-Azeh, B., Sager, J. 1997: 128), дефинициите претставуваат определување на конкретен концепт преку упатување на други концепти и карактеристики. Дефинициите се

претставени во форма на равенки со терминот на концептот што треба да се дефинира од левата страна и најчесто една именска група од десната страна. Бидејќи е вообичаено дефинициите да се предаваат со една реченица, оваа именска фраза може да биде многу сложена. Дефинициите може да бидат минимални, односно да содржат онолку информации колку што е потребно за јасно разграничување на концептот од другите концепти во истиот домен. Други дефиниции може да бидат посеопфатни и да наведуваат информации што може да се сметаат за енциклопедиски.

Деноминација претставува процес на доделување термин на некој концепт.

Детерминант или **денотат** е елемент од терминолошката единица што е определен од детерминаторот.

Детерминатор претставува елемент од терминолошката единица што го изменува или го ограничува проширувањето на значењето на единицата на којашто е доделен.

Дисјункција претставува процес на комбинирање на проширувањата на два или повеќе концепти во еден концепт. На пример, концептот „родители“ настанува од дисјункцијата на концептите „татко“ и „мајка“.

Домен е област на знаење, дисциплина, процес на создавање или метод во којшто се користи концептот.

Извлекување термини е процесот на собирање од корпус на термините и информациите што се потребни за да се опишат тие термини.

Класификација според област претставува структуриран збир термини од одредена област на знаење односно од одредена терминолошка област.

Клучен термин е централниот термин на семантичкото/концептуалното поле.

Кохипоним / подреден термин, во хиерархиска класификација, претставува подреден термин на исто ниво на класификација со друг термин. На пример, врапче и орел се кохипоними, односно подредени термини на терминот птица.

Концептуална врска претставува онтолошка или логичка врска што може да се воспостави меѓу концепти.

Концептуална структура (структура на дрво) е претставување на структурата на концепти кои припаѓаат на одредено поле или домен.

Концептуален систем / структура на знаење претставува структуриран систем на концепти што ги отсликува концептуалните врски што се воспоставени меѓу концептите што го сочинуваат концептуалниот систем и во кој секој концепт е определен од својата позиција во овој систем.

Концептуализација претставува процес на формирање концепти преку избирање и комбинирање на карактеристики.

Квазисиноним се однесува на еден термин или група термини што го означуваат истиот концепт, но од различни аспекти на концептуализација. Бидејќи квазисинонимите се користат во различни комуникациски ситуации, тие не се меѓусебно заменливи во сите искази што припаѓаат на едно поле.

Постојат повеќе типови квазисиноними и тоа:

на ниво: грип = инфлуенца;

географски: дудинка = црница;

професионални: син камен = бакар(II) сулфат;

колоквијален/научен: сол = натриум хлорид.

Метајазик е вештачки или природен јазик што се користи за опишување на друг јазик.

Моносемијата претставува еднозначност, односно кога еден збор или фраза имаат само едно значење. Кај општите зборови не е толку честа, но кај техничката терминологија пожелно е еден термин да се користи за означување само на еден концепт (Hartmann and James 1998: 95).

Мотивиран термин претставува термин, глобално значење што е извлечено од неговите составни елементи или од неговата фонетска форма.

Во изданието *Филозофија* (Димишковска и Џепаровски 2021), **надреденост** се однесува на односот на надреденост што родовиот поим го има во однос на видовите поими

што го содржи во својот обем. На пример, поимот четириаголник, како родов поим, е суперординиран во однос на видовиот поим паралелограм.

Номенклатура претставува збир термини што се поврзани со тесно структурирани концептуални врски и кои создаваат според систематски правила за класификација и именување на термините.

Во Толковниот речник на македонскиот јазик Л-О, Том III (ТРМЈ том III 2006: 402) е дадена поопшта дефиниција на терминот номенклатура и тој е дефиниран како попис на стручните називи во дадена област.

Норма или **стандард** претставува документ што го пропишува користењето на термин или термини.

Нормализација односно **терминолошка стандардизација** се однесува на процесот на дефинирање концепт и воспоставување термин за да означи исклучување на други поими или давање предност пред други поими.

Основен концепт е централниот концепт на семантичкото/концептуалното поле.

Полисемејата претставува повеќезначност, односно ја претставува способноста на една лексема да има повеќе значења. Се појавува како одговор на потребата за именување на предмети и појави за коишто не постои соодветен назив (Драгичевиќ 2007: 130).

Разграничување на терминолошки единици претставува процес на одредување на терминолошкиот статус на лексичка единица што е извлечена од корпус.

Терминот **род/класа**, според класичната (аналитичка, аристотелова) дефиниција, го претставува најблискиот надреден термин, чиешто проширување е пошироко од тоа на дефинираниот термин и со којшто дефиниендумот е примарно поврзан.

Терминот „**семантичко поле**“ што може да се сретне и во варијантите „**концептуално поле**“ и „**значенско поле**“ може да го дефинираме како група на концепти кои се семантички поврзани и кои може да се групираат околу некој клучен збор. На пример, проширувањето на семантичкото поле на „птица“ ги опфаќа „врана“, „орел“, „патка“ итн.

Специјален јазик се дефинира како полусамостоен лингвистички систем што се заснова на општиот јазик, но се разликува од него според тоа што се користи во специјализиран дискурс за специјална област.

Стандардизација или **нормирање** претставува процес на поедноставување, регулирање и усогласување на разновидни процеси, мерки и услуги за да се намали нивната разновидност. Со овој процес се воспоставува одредена контрола над јазикот.

Во изданието *Филозофија* (Димишковска и Џепаровски 2021), **подреденост** се однесува на односот на подреденост што видовите поими го имаат во однос на родовиот поим, во чиј обем се содржани. На пример, поимот животно, како видов поим, е субординиран на родовиот поим живо суштество.

Сложен термин или **сложенка** е термин што се состои од терминологизиран и синтаксички поврзан редослед на термини и зборови кои означуваат еден концепт.

Во Толковниот речник на македонскиот јазик Р-С, Том V (ТРМЈ том V 2011: 442), терминот **сложенка** е дефиниран како сложен збор обично од два полнозначни збора.

Во изданието *Филозофија* (Димишковска и Џепаровски 2021), терминот **таксономија** е дефиниран како наука за класификувањето, т.е. за систематското подредување на предметите и појавите од определено подрачје во класи и поткласи според некое нивно суштинско својство. Терминот таксономија понекогаш се употребува и за означување на самиот резултат од постапката на класификација, т.е. конкретната структура што произлегува од примената на принципите на субдивизија и кодифизија во даденото подрачје. Во Поимникот на термини што се користат во терминологијата (Bessé, B., Nkwenti-Azeh, B., Sager, J. 1997: 152) како вторично значење на терминот **таксономија** е дадена дефиницијата дека тој претставува систем за класифицирање и именување термини, но, за ова второ значење, почесто се користи терминот „номенклатура“.

Терминографија претставува истражување и примена на опис на лингвистичките, концептуалните и прагматичните својства на термилошките единици на еден или повеќе јазици за да се создадат референтни дела во печатена или електронска форма.

Термилошка база на податоци е збирка на информации што се однесуваат на термините и нивната употреба во електронска форма.

Терминолошки речник е речник што содржи семантички информации за концептите од одредена терминолошка област или домен.

Терминолошки запис е запис што содржи информации што се однесуваат на одреден концепт според претходно воспоставени критериуми.

Терминолошко истражување е истражување за формирањето, собирањето, чувањето и употребата на концептите и нивните поврзани термини.

Терминолошки речник на синоними претставува збирка на термини што е структурирана според концептуалните врски воспоставени за една терминолошка област.

Терминологизација претставува процес што се состои од трансформација на збор или фраза со пошироко значење во термин со прецизна референца на концепт што е определен со дефиниција.

Хиерархиска класификација претставува процес на доделување на еден концепт на подредена или надредена категорија.

Хиерархиска врска претставува поврзување на концепти преку нивните класи во надредени и подредени елементи.

Терминот **хипероним** во хиерархиска класификација претставува лексичка единица што е надредена над друга лексичка единица.

Терминот **хипоним** во хиерархиска класификација, претставува лексичка единица што е подредена под друга лексичка единица.

1. Стандарди за создавање терминологија и терминологишки бази на податоци

При дефинирањето на определена терминологија треба да се земе предвид постоењето на стандардите за дефинирање. Стандардите може да бидат официјални и неофицијални. Официјалните стандарди, или де јуре стандарди, се стандарди кои се изготвени и усвоени од страна на релевантна работна група/надлежен орган. Овие стандарди ги пропишуваат индустриските норми и стандарди и ги подготвуваат национални или меѓународни организации и институции кои се надлежни за тоа. Стандардизацијата се врши на две нивоа: меѓународно и национално. Стандарди на меѓународно ниво изготвуваат Меѓународната организација за стандардизација (International Organization for Standardization – ISO) која ги подготвува ИСО-стандардите и Меѓународната комисија за електротехника (International Electrotechnical Commission – IEC). Стандарди на национално ниво изготвуваат Германскиот институт за норми (Deutsches Institut für Normung – DIN) кој ги подготвува ДИН-стандардите, Американскиот институт за национални стандарди (American National Standards Institute – ANSI) кој ги подготвува АНСИ-стандардите, а во нашата држава, стандардите ги изготвува Институтот за стандардизација. Де јуре стандарди во терминологијата од областа на информатичкото општество се стандардите кои ги објавува Меѓународната организација за стандардизација (ИСО), Меѓународната комисија за електротехника (International Electrotechnical Commission – IEC) и Меѓународната унија за телекомуникации (International Telecommunication Union – ITU). Меѓународната комисија за електротехника е првото меѓународно здружение за стандардизација и е основана во 1904 година во Мисури, Соединетите Американски Држави.

Од друга страна, пак, неофицијалните стандарди, или де факто стандарди, се стандарди кои не се официјално пропишани, но се користат од одреден чинител и ако тој чинител има големо влијание врз таа област неговите стандарди ги применуваат и останатите чинители. Тие стандарди се дефинираат според состојбата на пазарот. На пример, форматот „.doc“ е стандардизиран формат што е развиен од Microsoft и се користи насекаде. Истата компанија, Microsoft, ја наметнува својата терминологија на пазарот на софтверски производи, затоа што има локализирано најмногу софтверски производи што се користат од корисниците низ целиот свет. Поради таа распространетост на производите, таа терминологија станува доминантна. Најчесто практиката покажува дека де факто

стандардите почесто се почитуваат од де јуре стандардите. Иако овие стандарди не се задолжителни и се применуваат на доброволна основа, нивното почитување, т.е. стандардизираната терминологија обезбедува конзистентност, концизност и меѓусебно разбирање меѓу сите релевантни чинители.

При создавањето терминологија мора да се имаат предвид и да се почитуваат основните меѓународни де јуре стандарди кои постојат. Една од најважните улоги на стандардите е да овозможат интероперабилност, односно можност за размена и повторно користење на еден производ (во конкретниов случај, терминолошка база на податоци) на различни платформи без ограничувања. Според Рондо (1983), стандардизацијата треба да се заснова и мора да ги почитува следниве принципи:

- Таа е чин на поедноставување што ги намалува варијациите и ја зголемува усогласеноста со избирање на една алтернатива пред другите.

- Таа е групна активност што мора да се постигне преку консензус, а не со наметнување.

- Таа е активност чијашто единствена вредност се наоѓа во нејзината примена; објавувањето на стандардот е бесмислено ако тој не се применува.

- Таа е пропис што може да се ревидира, но треба да биде доволно стабилна за да може да ја земат предвид тие кои треба да ја почитуваат; одлуките мора да бидат резултат на детални и образложени аргументи.

- Таа е општествена активност со економски последици.

Официјалните стандарди ги дефинира Меѓународната организација за стандардизација (ИСО). ИСО е независна, невладина и меѓународна организација во која членуваат 165 национални институти за стандардизација. Основана е во 1946 година во Лондон. Нашата земја во ИСО ја претставува Институтот за стандардизација. ИСО-стандардите се усвојуваат со консензус од членовите на соодветниот комитет. Меѓународната организација за стандардизација ги задржува авторските права над овие стандарди.

ИСО/Техничкиот комитет бр. 37 за јазик и терминологија (ISO/TC 37 Language and terminology) е одговорен за стандардите од областа на јазикот и терминологијата. Основан е во 1947 година и има објавено 71 ИСО-стандарди. Овој технички комитет уште се нарекува и хоризонтален комитет затоа што изготвува насоки за сите останати технички комитети при ИСО за тоа на кој начин да управуваат со терминологијата. Стандардите на овој технички комитет претставуваат основа за создавање и управување со терминологија, како и за создавање апликации за преведување и локализација. Во рамките на Техничкиот комитет бр. 37 за јазик и терминологија функционираат пет поткомитети за стандардизација кои се одговорни за одредени области. Од овие пет поткомитети за стандардизација, првите три работат на изготвување стандарди во врска со терминологијата, работата на четвртиот поткомитет се однесува на управување со јазичните ресурси, а работата на петтиот поткомитет се однесува на преведување, толкување и технологија поврзана со преведување и толкување.

Поткомитетот за стандардизација 1 е основан во 1982 година и е одговорен за стандардизација на принципите и методите во врска со терминологијата, термилошките политики и организацијата на знаењето. Во рамките на активностите на овој поткомитет, подготвени се 6 ИСО-стандарди кои се опишани подолу. Овие стандарди спаѓаат меѓу основните стандарди што терминолозите треба да ги имаат предвид при создавањето на термилошките записи.

Стандардот ИСО 704:2009 Термилошка работа – Принципи и методи (ISO 704:2009 Terminology work – Principles and methods) ги воспоставува основните принципи и методи за подготовка и создавање термилогии во и надвор од рамката на стандардизацијата и ги опишува врските помеѓу предметите, концептите и термините што ги опишуваат нив. Исто така, воспоставува општи принципи за формирање на термини и формулирање на дефиниции. За целосно разбирање на принципите што се дадени во овој стандард е потребно основно познавање на активностите што се поврзани со терминологијата. Принципите се општи и може да се применат при активности од областа на терминологијата од научната, термилошката, индустријската, административната област, како и други области на знаење.

Во стандардот ИСО 860:2007 Терминолошка работа – Усогласување на концепти и термини (ISO 860:2007 Terminology work – Harmonization of concepts and terms) е објаснет методолошкиот пристап кон усогласувањето на концепти, системи на концепти, дефиниции и термини. Овој стандард се однесува на развој на усогласени терминологиите, на национално или на меѓународно ниво, кои може да бидат еднојазични или повеќејазични.

Во стандардот ИСО 1087:2019 Терминолошка работа и наука за терминологија – Вокабулар (ISO 1087:2019 Terminology work and terminology science — Vocabulary) се дадени основните термини и дефиниции што се однесуваат на терминолошката работа и науката за терминологијата. Треба да се напомене дека во него не се дадени термини и дефиниции што се однесуваат на компјутерските апликации што се користат во активностите во областа на терминологијата.

Во техничкиот извештај ИСО/ТИ 20694:2018 Типологија на јазични регистри (ISO/TR 20694:2018 A typology of language registers) се дадени општи принципи за јазични регистри во дескриптивни и прескриптивни околин. Во него се дефинирани главните концепти и се опишани примери на различни јазични регистри кои може да се применат во сите или во повеќето јазици, како и јазични регистри кои се однесуваат на конкретен јазик. Во овој технички извештај се дадени насоки за користење на соодветни јазични регистри кои се потребни за различни сценарија. Тука спаѓаат:

- терминолошка работа, каде што придонесува за развој на стандарди;
- преведување, за да може да се изберат соодветни јазични нивоа во целните јазици кои ќе одговараат на јазичните нивоа во изворниот јазик.
- лексикографија, за да се подобрат инструментите за опишување на јазичните дијалекти кои не се поврзани со географска територија;
- учење втор јазик, со цел учениците да ги избегнат стапите поврзани со несоодветно користење на јазикот;
- софтвер, за да се подобри означувањето на дијалектите во компјутерските апликации.

Во стандардот ИСО 24156-1:2014 Графички ознаки за моделирање концепти во терминолошката работа и нивен однос со UML – Дел 1: Насоки за користење UML-ознаки во терминолошката работа (ISO 24156-1:2014 Graphic notations for concept modelling in terminology work and its relationship with UML — Part 1: Guidelines for using UML notation in terminology work) се дадени насоки за користење подгрупа на UML-симболи независно од нивното вообичаено UML-значење, за да се претстават концепти во модели на концепти што се добиени од нивна анализа. Стандардот опишува како UML-симболите може да се користат за тоа. За да се претстават концептите и односите меѓу нив во терминолошкото дело се користи UML-профил што е дизајниран конкретно за таа намена. Акронимот UML е добиен од англискиот термин „Unified modeling language“ и значи „унифициран јазик за моделирање“. Претставува графички јазик за визуелизирање, специфицирање, создавање и документирање на софтверски систем (Gogolla 2009). Унифицираниот јазик за моделирање пропишува стандарден начин за пишување на основните елементи на системот, вклучувајќи ги и концептуалните активности, како што се процеси на работи и системски функции, како и конкретни параметри како што се изјави за програмскиот јазик, шеми на бази на податоци и софтверски компоненти што може да се користат повторно. Во областа на терминологијата, овој јазик се користи за претставување концепти во модели на концепти што се добиени од нивна анализа.

Во стандардот ИСО 29383:2020 Политики за терминологија – Развој и воведување (ISO 29383:2020 Terminology policies — Development and implementation) се дадени насоки и методологија за развој и воведување сеопфатна политика во поглед на планирањето и управувањето со терминологијата. Во документот се дефинирани основните концепти и се опишани сценарија и околности за кои може да бидат потребни разни видови политики за терминологија. Исто така, стандардот ги става политиките за терминологија во поширокиот контекст на институционалните стратески рамки.

Поткомитетот за стандардизација 2 е основан во 1973 година и е одговорен за стандардизација на терминолошките методи и апликации за јазици и лингвистички содржини. Во рамките на активностите на овој поткомитет, подготвени се 14 ИСО-стандарди кои се опишани подолу. Во овие стандарди се дадени насоки за работниот тек и јазичните кодови.

Стандардите ИСО 639-1:2002, ИСО 639-1:2002, ИСО 639-3:2007, ИСО 639-4:2010 и ИСО 639-5:2008 ги пропишуваат кодовите, кои може да бидат составени од две или од три букви, со кои се претставуваат светските јазици. Овие кодови се наменети за употреба во разни сценарија, а особено во компјутерски системи, каде што има потреба од користење на голем број јазици. Стандардите ИСО 639-1:2002 и ИСО 639-1:2002 се фокусираат на главните светски јазици кои се најмногу застапени во светската литература, а стандардот ИСО 639-3:2007 дава сеопфатен приказ на јазиците, вклучувајќи ги живите, мртвите, античките и вештачки-создадените јазици, но не и јазиците што се наменети исклучиво за машинско користење, како што се јазиците наменети за компјутерско програмирање и реконструирани јазици. Стандардот ИСО 639-5:2008 ги пропишува кодовите за имињата на јазичните семејства и јазичните групи на живите и мртвите јазици. Во стандардот ИСО 639-4:2010 се дадени основните принципи за дефинирање на кодовите за јазиците кои се пропишани во другите стандарди од групата на ИСО 639 и нивните комбинации со други кодови. Сепак, некои автори (Morey, Post and Friedman 2013) сметаат дека овој концепт на непроменливост треба да се промени.

Стандардот ИСО 1951:2007 Претставување на записи во речници – Барања, препораки и информации (ISO 1951:2007 Presentation/representation of entries in dictionaries — Requirements, recommendations and information) дава насоки за еднојазични и повеќејазични, општи и специјализирани речници. Во него е пропишана формална општа структура независно од медиумот на објавување и се предлагаат средства за претставување на записите во печатените и електронските речници. Врската меѓу формалната структура и претставувањето на записите што ги користат издавачите и ги читаат корисниците е опишана во примери што се дадени во информативните додатоци. Целта на овој стандард е да ги олесни создавањето, соединувањето, споредувањето, извлекувањето, разменувањето, распространувањето и вчитувањето на лексикографските податоци во речниците.

Стандардот ИСО 10241 е составен од два дела што се дадени како посебни стандарди и тоа ИСО 10241-1:2011 Терминолошки записи во стандарди – Дел 1: Општи барања и примери на претставување (ISO 10241-1:2011 Terminological entries in standards — Part 1: General requirements and examples of presentation) и ИСО 10241-2:2012 Терминолошки записи во стандарди – Дел 2: Усвојување на стандардизирани терминолошки записи (ISO 10241-2:2012 Terminological entries in standards — Part 2: Adoption of standardized terminological entries). Иако овој стандард се однесува на терминолошките записи во

стандардите, конкретно во документите што ги подготвуваат Меѓународната организација за стандардизација и Меѓународната комисија за електротехника, сепак тој е применлив и во практика, односно може да се земе како водич за термилошки записи во речници. Во ИСО 10241-1:2011 Термилошки записи во стандарди – Дел 1: Општи барања и примери на претставување се пропишуваат барањата за подготовка и структурирање на термилошки записи во стандардите со практични примери од документи подготвени од Меѓународната организација за стандардизација и Меѓународната комисија за електротехника. Термините и другите описи во термилошките записи може да опфаќаат букви, броеви, математички симболи, знаци за форматирање и интерпункциски знаци. Овој стандард се базира на принципите и методите пропишани со ИСО 704:2009 Термилошка работа – Принципи и методи и пропишува правила за еднојазични и повеќејазични термилошки записи во стандардите и нивните индекси. Стандардот ИСО 10241-2:2012 Термилошки записи во стандарди – Дел 2: Усвојување на стандардизирани термилошки записи го пропишува воведувањето на стандардизирани термилошки записи во други културни и јазични средини и особено усвојувањето на меѓународно стандардизирани термилошки записи од регионалните и националните тела за стандардизација. Во него се дадени принципи и насоки за справување со главните предизвици кои треба да се имаат предвид во текот на овој процес. Стандардот ИСО 10241 треба да се има предвид при преведувањето на стандардите што се врши во Институтот за стандардизација во нашата држава.

Стандардот ИСО 12199:2000 Алфавитно подредување на повеќејазични термилошки и лексикографски податоци што се претставени во латинската азбука (ISO 12199:2000 Alphabetical ordering of multilingual terminological and lexicographical data represented in the Latin alphabet). Со овој стандард се пропишува редоследот на знаци што треба да се користи при подредувањето според латинската азбука на повеќејазични термилошки и лексикографски податоци. За жал, не постои стандард што го пропишува редоследот на знаци што треба да се користи при подредувањето според кирилската азбука, но овој стандард треба да се има предвид кога се прават повеќејазични речници (особено во дигитална форма) кои овозможуваат избор и менување на изворниот јазик и целниот јазик.

Стандардот ИСО 12615:2004 Библиографски референци и идентификатори на изворите за термилошките дела (ISO 12615:2004 Bibliographic references and source identifiers for terminology work) се однесува на евидентирањето, чувањето и размената на

информациите за библиографските извори за термилошките записи. Во него се дефинираат елементите на податоците што треба да бидат содржани во библиографските референци за термилошките записи. Овие референци може да се користат како категории на податоци во компјутерски апликации за терминологија или при претставување на библиографии и списоци на референци што се доставуваат со други текстови, како и цитирања во научни списанија.

Во стандардот ИСО 12616:2002 Терминографија наменета за преведување (ISO 12616:2002 Translation-oriented terminography) се дадени насоки за преведувачите да забележуваат, одржуваат и брзо и лесно да вчитуваат термилошки информации во врска со преводот што го работат. Во него се дадени и неопходните елементи за контрола на квалитетот на термилошките информации во преводите. Насоките може да се приспособат за да дадат основа за примена на текстови на изворен јазик, паралелни текстови, преводи и други информации (на пример, библиографии, референци) на целниот јазик. Стандардот дава и насоки што се неопходни за размена на термилошки податоци. Овој стандард треба да го имаат предвид преведувачите и преведувачките агенции за да го подобрат својот процес на преведување и контрола на квалитетот од аспект на терминологијата.

Намената на стандардот ИСО 15188:2001 Насоки за управување со проекти за стандардизација на терминологија (ISO 15188:2001 Project management guidelines for terminology standardization) е да обезбеди насоки за стандардизација на терминологијата. Целта на стандардизацијата на терминологијата, што претставува унифицирање и усогласување на концептите, системите на концепти, термините и дефинициите, е да се обезбеди нормативен фонд на зборови во кој само еден термин одговара на еден концепт и само еден концепт одговара на еден термин (ИСО 10241), и на тој начин да ја намали двосмисленоста предизвикана од полисемијата, синонимијата или хомонимијата и да овозможи создавање на нови термини според принципите и методите за терминологија (пропишани во ИСО 704).

Стандардот ИСО 22128:2008 Термилошки производи и услуги – Преглед и насоки (ISO 22128:2008 Terminology products and services — Overview and guidance) идентификува и опишува широка палета на термилошки производи и услуги со цел давателите на производите и услугите и нивните клиенти да знаат што да очекуваат од нив. Во овој

стандард се опишани некои од општоприфатените термилошки практики што треба да се следат при подготовката и испораката на термилошки производи и услуги, како и некои од очекуваните карактеристики што треба да ги имаат создадените производи и услуги. Овој стандард треба да се има предвид кога се врши набавка на термилошки производи.

Стандардот ИСО 23185:2009 Процена и тестирање на термилошките ресурси - Општи концепти, принципи и барања (ISO 23185:2009 Assessment and benchmarking of terminological resources — General concepts, principles and requirements) ги опишува основните концепти што се однесуваат на ефикасното користење на термилошките податоци. Во него се дадени основните принципи на моделот што може да се примени за голем број термилошки ресурси. Ги опишува атрибутите за употребливост што го сочинуваат моделот и дава насоки за сеопфатна проценка на термилошките ресурси имајќи ги предвид целите на корисникот.

Поткомитетот за стандардизација 3 е основан во 1985 година и е одговорен за стандардизацијата, дизајнот и интероперабилноста на термилошките ресурси. Во рамките на активностите на овој поткомитет, подготвени се 6 ИСО-стандарди кои се опишани подолу. Во овие стандарди се дадени насоки за управување со термилошките ресурси.

Во стандардот ИСО 12620:2019 Управување со термилошки ресурси – Спецификации на категории на податоци (ISO 12620:2019 Management of terminology resources — Data category specifications) се дадени насоки и барања во врска со спецификациите за категориите на податоци за јазичните ресурси. Тој ги пропишува механизмите за создавање, документирање, усогласување и одржување на спецификациите за категориите на податоци во ризница на категории на податоци. Исто така, ја опишува структурата и содржината на спецификациите за категориите на податоци.

Во стандардот ИСО 16642:2017 Компјутерски апликации во терминологија – Рамка за термилошко означување (ISO 16642:2017 Computer applications in terminology — Terminological markup framework) се дефинира рамката за претставување на податоците што се зачувани во колекции на термилошки податоци. Оваа рамка опфаќа метамодел и методи за опишување на специфични јазици за термилошко означување претставени како проширен маркирачки јазик (XML). Дефинирани се и механизми за поставување ограничувања во јазици за термилошко означување, но не за секој јазик посебно. Овој

стандард е наменет да го поддржи развојот и користењето на компјутерски апликации за термилошки податоци и размената на таквите податоци меѓу различни апликации.

Стандардот ИСО 22274:2013 Системи за управување со терминологија, знаење и содржини – Концептуални аспекти за развој и интернационализација на системи за класификација (ISO 22274:2013 Systems to manage terminology, knowledge and content — Concept-related aspects for developing and internationalizing classification systems) ги воспоставува основните принципи и барања за да се обезбеди дека системите за класификација се соодветни за примена низ целиот свет, имајќи ги предвид аспектите како што културна и јазична разновидност, како и барањата на пазарот. Преку примена на принципите што се однесуваат на термилошката работа, овој стандард дава насоки за создавање, управување и користење на системи за класификација во меѓународни рамки. Овој стандард е наменет за користење од страна на термилози кои треба да ги применат принципите за термилошка работа за да обезбедат соодветно пресликување на културната и јазичната разновидност во системите за класификација, а може да го користат и луѓето кои дизајнираат соодветни ИТ-алатки.

Стандардот ИСО 26162:2019 Управување со термилошки ресурси – Термилошки бази на податоци е поделен во два дела и тоа првиот дел се однесува на дизајнот на термилошка база на податоци, а вториот дел се однесува на развој на системи за управување со терминологија. Во првиот дел што е дефиниран во стандардот ИСО 26162-1:2019 Управување со термилошки ресурси – Термилошки бази на податоци – Дел 1: Дизајн (ISO 26162-1:2019 Management of terminology resources — Terminology databases — Part 1: Design) се дадени принципите за дизајн на термилошки бази на податоци за да овозможи максимална ефикасност и квалитет во термилошката работа. Стандардот поддржува создавање, обработка и користење на квалитетна терминологија, но во помали рамки. Наменет е за термилози, преведувачи, толкувачи и програмери на системи за управување со терминологија. Во вториот дел што е дефиниран во стандардот ИСО 26162-2:2019 Управување со термилошки ресурси – Термилошки бази на податоци – Дел 2: Софтвер (ISO 26162-2:2019 Management of terminology resources — Terminology databases — Part 2: Software) се дефинираат неопходните карактеристики на системите за управување со терминологија, без оглед на платформите за изработка на софтверот, принципите за дизајн на корисничкиот интерфејс и конкретните модели на податоци. Во него се опишани сите параметри што се потребни за внесување, уредување, одржување, размена и

претставување на терминолошките податоци. Стандардот како целина треба да се земе предвид при осмислување, дизајнирање и изработка на терминолошки бази на податоци, без оглед дали се работи за мали или големи бази на податоци.

Стандардот ИСО 30042:2019 Управување со терминолошки ресурси – TermBase eXchange (TBX) (ISO 30042:2019 Management of terminology resources — TermBase eXchange (TBX)) ја објаснува XML-рамката за претставување структурирани терминолошки податоци, односно ги објаснува основните концепти и ги опишува метамоделот, категориите на податоци и XML-стиловите за категориите на податоци како атрибут и како ознака. Стандардот е наменет за да ја олесни размената на терминолошките податоци меѓу корисниците, кои може да бидат луѓе или апликации и системи. Преку примена на овој стандард, се овозможува размена на податоци помеѓу системи за управување со терминологија кои се во согласност со стандардите ИСО 16642 и ИСО 12620 што се опишани погоре.

Поткомитетот за стандардизација 4 е основан во 2001 година и е одговорен за стандардизацијата на моделирање, спецификацијата, дизајнот, документацијата и шифрирањето на дигиталните јазични ресурси за да се овозможи интеграција, меѓусебна размена и пресликување. Во рамките на активностите на овој поткомитет, подготвени се 28 ИСО-стандарди. Дел од стандардите што се подготвени од овој поткомитет, како основа користат иницијативи што постоеле претходно како рамки и се применувале во разни проекти. Со нивното преточување во меѓународни стандарди, се даваат структурирани насоки кои се утврдени, не се променуваат премногу често и може да ги почитуваат сите заинтересирани страни кои се занимаваат со дигитални јазични ресурси. Такви стандарди се четирите дела од стандардот ИСО 24613:2019 Управување со јазични ресурси – Рамка за лексичко означување (LMF) (Language resource management — Lexical markup framework (LMF)).

Покрај ИСО-стандардите, постојат и други стандарди кои се користат при работата со терминолошки ресурси. На пример, стандардот ИСО 30042:2019 Управување со терминолошки ресурси – TermBase eXchange (TBX) е развиен врз основа на стандардот TBX на Здружението за стандарди во индустријата за локализација.

Стандардот TEI Lex-0 претставува стандард за шифрирање на лексикографски податоци. TEI Lex-0 претставува техничка спецификација и препораки за шифрирање

речници за да можат да се читаат машински. Овој стандард се заснова на Насоките од иницијативата за шифрирање текст (Guidelines of the Text Encoding Initiative (TEI)). Целта на TEI Lex-0 е да воспостави основно шифрирање и целен формат за да се олесни интероперабилноста на лексикографски ресурси со хетерогено шифрирање. Ова е важно како за создавање лексикографски инфраструктури како такви, како и за создавање софтверски платформи за прегледување на тие лексикографски структури.

Резиме кон првата глава (Стандарди за создавање терминологија и терминологишки бази на податоци): *Официјалните стандарди, или де јуре стандарди, се стандарди кои се изготвени и усвоени од страна на релевантна работна група/надлежен орган. Овие стандарди ги прошируваат индустриските норми и стандарди и ги појдготвуваат национални или меѓународни организации и институции кои се надлежни за тоа. Стандардизацијата се врши на две нивоа: меѓународно и национално.*

Неофицијалните стандарди, или де факто стандарди, се стандарди кои не се официјално проширани, но се корисат од одреден чиниел и доколку тој чиниел има големо влијание врз таа област. Тие стандарди се дефинираат според состојбата на пазарот. При создавањето терминологија мора да се имаат предвид и да се почитуваат основните меѓународни де јуре стандарди кои постојат.

Клучни зборови кон првата глава (Стандарди за создавање терминологија и терминологишки бази на податоци): *официјални стандарди, неофицијални стандарди, ИСО-стандарди, ИСО/Технички комитет бр. 37 за јазик и терминологија.*

2. *Создавање терминологија од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик*

Во *Насоките за термиолошки политики* на УНЕСКО, се дадени важни согледувања и упатства што треба да се имаат предвид при создавањето терминологија во еден јазик. Во овој документ, уште на втората страница се вели дека: „Една јазична заедница чијшто јазик не развил научни и технички терминологии неизбежно е принуден да користи друг, поразвиен туѓ јазик за комуникација во одредени области. Бидејќи комуникацијата денес е во голема мера поддржана од информатичките и комуникациските технологии, отсуството на терминологија индиректно, но неизбежно, создава дигитални јазови кои можат да се манифестираат на разни начини.“ Ова го потврдува и Митевски (Митевски 2015: 11-12), кој вели дека „ако еден јазик е принуден постојано да позајмува зборови од други, туѓи јазици, тоа е најголем доказ дека самиот јазик е сиромашен. Позајмува само оној што нема.“

Информатичкото општество како област се одликува со рапиден развој и раст. А со рапидниот развој и раст се појавува потребата за именување на новите концепти што се појавуваат. Уште во 1847 година, Вилијам Вивел (Whewell 1847: I) напиша:

„Во Историјата на науката се покажа, а дополнително се потврди во текот на работата, дека речиси секој чекор во напредокот на науката е означен со создавање или усвојување на технички поим. Секојдневниот јазик, во повеќето случаи, има одреден степен на слобода и двосмисленост; бидејќи општото знаење обично е нешто неодредено и нејасно... Но, кога нашето знаење ќе стане совршено прецизно и целосно интелектуално, потребен ни е јазик кој исто така ќе биде прецизен и интелектуален; кој ќе ги исклучи неодреденото и нејасното... во кој секој термин ќе пренесува значење што е цврсто фиксирано и ригорозно ограничено. Таквиот јазик на науката настанува преку користење технички термини.“ Секојдневниот јазик што го споменува Вивел денес е јазикот во кој преовладува општата терминологија и се користи во секојдневниот живот. Јазикот на науката што настанува преку користење технички термини е специјализираната терминологија. Во првото издание на *Билиеновиот на Оборони за изработување на македонска терминологија* (МАНУ 1971: 3) се наведува дека „...науката не може да се усовршува без усовршувањето на јазикот, како што ни јазикот не може да се усовршува без

усовршувањето на науката и дека колку и да се достоверни фактите, колку и да се правилни претпоставките што произлегуваат од нив, тие ќе предизвикуваат само погрешен впечаток ако немаме точни изрази за нивното предавање.“ Терминологијата од областа на информатичкото општество е една од многуте специјализирани терминологии во која се обработуваат термини што припаѓаат на оваа потесна област.

Во *Виртуелна култура: Идентификации и општествено во киберпросторот* (Jones 1997: 13-14), во поглавјето посветено на интернетот и модерниот живот, Стив Џонс вели примарната активност на човекот кога е на интернет е да чита и дека интернетот е една постојана електронска книга, „место на кое сме меѓу луѓето, а не со нив“. Георги Старделов (Старделов 2003: 509) дополнува „дека дури и кога сами чукаме по тастатурата, ние не можеме да се изделиме од јавниот живот, туку активно учествуваме во него, водиме дијалог, дебатираме со него како да сме во парламент. ... Така создаваме виртуелна заедница, заедница без конкретно место, која е таму некаде, насекаде, што значи заедница на заеднички културни системи, симболи, јазици, верувања, вредности итн...“ За да може да се снајдеме во оваа виртуелна заедница, за да може да учествуваме во дебатата, треба да знаеме да ги прочитаме и разбереме основните насоки што се дадени во платформата на која постои виртуелната заедница. А насоките се дадени со термини во кои преовладуваат оние од областа на информатичкото општество. Затоа е неопходно да се создаде терминологија од областа на информатичкото општество којашто ќе биде разбирлива и прифатлива за сите и ќе може да ја користат сите што се служат со македонскиот јазик, а не само од професионалците што работат во областа на информатичкото општество. Оваа терминологија најчесто се среќава на англиски јазик и во македонскиот јазик претежно навлегува преку медиумите и, во некои случаи, преку учебниците и законската регулатива која ја сочинуваат закони што ја регулираат оваа област. При ова воведување, терминологиите воопшто не се консултирани, па така има неконтролирано навлегување на туѓи термини кои воопшто не одговараат на нормите на македонскиот јазик. Затоа, при дефинирањето на терминологијата од оваа област, а и терминологијата воопшто, мора да се има предвид дека таа треба да биде во согласност со современиот степен и најновите постигнувања во развојот на науката и техниката и да биде во согласност со стандардниот јазик (Hudeček, Mihaljević 2009: 70). Во спротивно, како што вели Роберт Филипсон, „јазичниот национализам, антагонизам и дефанзивниот пристап водат кон тоа англискиот јазик да доминира над сите други европски јазици и под притисок на јазичниот

империјализам стануваат маргинализирани, ги губат специјализираните области и културната виталност“ (Phillipson 2003: 176), а тоа може да доведе до губење на способноста за создавање нови и соодветни термини и неконтролиран увоз на зборови од туѓо потекло.

Создавањето на терминологијата што се користи во областа на информатичкото општество главно се потпира на принципите на традиционалната терминологија. Во традиционалната терминологија, централно место зазема концептот. Според пионерот на традиционалната теорија за терминологијата, Еуген Вистер, појдовна точка во термилошката работа е концептот (Wüster 1974: 67), а Драскау и Пихт забележуваат дека во „теоријата на терминологијата широко е прифатено дека концептот зазема централно место“ (Draskau, Picht 1985: 36). Главната намена на традиционалната терминологија е да се додели нов термин на секој нов концепт што ќе се појави во јазикот. Во процесот на именување, терминологот го разгледува концептот како изолирана појава, без да ги зема предвид културолошките аспекти на неговата појава или ситуациите во кои тој се појавува, и му доделува соодветен термин што претходно не бил употребен за некој друг концепт. Целта е да се постигне прецизност на концептите (моносимија) и еднозначност на терминот (избегнување на синонимија).

Концептот зазема централно место и при дефинирањето на терминологијата од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик, со тоа што концептот најчесто веќе е именуван и означен, но на туѓ јазик. Најголем дел од концептите од оваа област веќе се именувани со термини од англискиот јазик. Во постапката на именување на концептот на македонски јазик, најчесто се следи англискиот термин. Како што се забележува во *Билтенот на Одборот за изработување на македонска терминологија* (МАНУ 1971: 3) „Новите термини никнуваат најчесто неплански, тогаш кога првпат ќе се јави потреба некој автор во една јазична средина да го означи поимот за кој во таа средина дотогаш не се знаело.“ Процесот на создавање поимници од оваа област најчесто започнува со група на термини кои терминологот ги одбира според свое сопствено мислење. Терминолозите не создаваат корпуси за да може да ги добијат податоците за лексичката застапеност на термините во корпусот и да проверат кои термини најчесто се користат за да бидат дефинирани. Дополнително, кога се подготвуваат поимници за потребите на процесот на локализација на некој софтверски производ (апликација или оперативен систем), терминолозите добиваат список на термини на изворниот јазик, а тоа е најчесто англискиот јазик, за кои треба да се дефинираат преводни еквиваленти на македонски.

Потоа терминологите даваат преводни еквиваленти за термините, но не можат да ги најдат и да ги проверат другите преводни еквиваленти што веќе се користат во практиката и не можат да ја поткрепат релевантноста на предложените преводни еквиваленти со податоци за честотата на тие термини во секојдневниот живот. Ако терминологот не може да најде соодветен преводен еквивалент, често се врши приспособување на англиските термини. Приспособување на англиските термини се прави со постапките на транслитерација или транскрипција. Транслитерација се врши на ортографско рамниште и претставува процес на предавање на зборови напишани на една азбука со помош на друга азбука (Hartmann, R.R.K, James, G. 1998: 147). Најчесто тоа се прави знак по знак: секој знак од изворниот јазикот се предава со соодветен знак во целниот јазикот. При транслитерацијата треба да се внимава на предавањето на знаците кои воопшто не постојат во целниот јазик. Кога бројот на знаците во целниот јазик е помал од бројот на знаците во изворниот јазик, тогаш неопходно е да се користат диграфи или дијакритички знаци. За разлика од транслитерацијата, транскрипцијата се врши на фонолошко рамниште и претставува процес при кој изговорот на даден јазик се претставува со системот на знаци од јазикот во кој се пренесува (Hartmann, James 1998: 146). Во зависност од степенот на фонолошките информации што се дадени, транскрипцијата може да биде тесна (со повеќе детали) и широка (со помалку детали).

Постојниот пристап што се заснова на принципите на традиционалната терминологија не е најсоодветен во денешно време, бидејќи повеќе му припаѓа на минатото. Денес, на располагање на терминологите им стојат компјутерските апликации кои може да ја користат моќта на компјутерите за анализа на големи количества текстуални податоци. Преку таква анализа, може да се добијат порелевантни податоци за избор на соодветни термини што треба да се обработат. Таква анализа може да се направи со користење на корпусна лингвистика. Според Бибер, Конрад и Репен (Biber, Conrad, and Reppen 1998: 4), корпусната лингвистика претставува истражувачки пристап што ги олеснува емпириските истражувања на јазичните варијации и користење, што овозможува да се добијат резултати од истражувањето што имаат многу поголема генерализација и валидност. Истражувањата што се спроведуваат под чадорот на корпусната лингвистика имаат одредени заеднички цели за истражување и специфични аналитички карактеристики:

- тие се емпириски и ги анализираат конкретните шаблони на користење во природни текстови;

- тие се засноваат врз анализа на големи и принципиелни колекции на природни текстови, под името „корпус“; корпусот се проценува за степенот до којшто тој ја претставува целната област за користењето на јазикот;
- значително ги користат компјутерите за анализа и користат автоматски и интерактивни техники;
- зависат од квантитативни и квалитативни аналитички техники.

Меѓу научниците постои прифатено мислење дека корпусот претставува збирка на (1) читливи за машини (2) автентични текстови (вклучувајќи и транскрипти од говори) кој е (3) создаден за да биде (4) претставник на одреден јазик или дијалект (McEnery et al. 2006: 5). Корпусната лингвистика нуди квантитативна и квалитативна перспектива на текстуалните податоци, преку пресметување на лексичката честота односно фреквентност на среќавање и мерење на статистичката важност, а ги претставува податоците на таков начин на кој истражувачот може да ги анализира индивидуалните среќавања на одредени зборови, квалитативно да ги истражи контекстите во кои тие се среќаваат како колокации, да ги опише забележителните обрасци на среќавање и да ги идентификува функциите во дискурсите (Mautner 2009: 123). Во *Corpus linguistics* (Biber et al. 1998) е наведено дека корпусната лингвистика има четири главни карактеристики: 1) претставува емпириски пристап (кој се темели врз експерименти) при којшто се анализираат обрасците што се забележале при користењето на јазикот се набљудуваат во реални јазични текстови (пишани или усни), 2) користи репрезентативен примерок на целниот јазик што е зачуван во електронска база на податоци (корпус) како основа за анализата, 3) се потпира на компјутерски софтвер за броење на лингвистичките обрасци како дел од анализата и 4) зависи од квантитативни и квалитативни аналитички техники за толкување на резултатите.

Како поддршка на тврдењето дека корпусната лингвистика треба да претставува основна алатка за терминологиите при дефинирањето на терминологијата, за потребите на овој труд беа создадени неколку корпуси затоа што во дваесет и првиот век, сите добри речници како почетна точка ги земаат податоците добиени од корпуси и современиот терминолог зависи од голем број технологии – повеќето од нив развиени неодамна (Atkins and Rundell 2008: 3). Резултатите што сме ги добиле од некој корпус, без разлика дали се квалитативни или квантитативни, зависат од друг општ фактор што важи за сите типови корпусна лингвистика: податоците од корпусот што сме ги избрале за да истражуваме некое прашање мора да бидат соодветни за тоа прашање што се истражува (McEnery and Hardie:

2). Имајќи ги предвид технологиите што постојат денес, на терминологите им стојат на располагање корпуси составени од милиони зборови што може да ги анализираат за да создадат релевантна терминологија. Сепак, за да може да ги користат новите технологии од областа на корпусната лингвистика, терминологите мора да имаат соодветни вештини за да ги анализираат податоците што може да ги обезбедат корпусите. Сепак, мора да се напомене дека „добриот терминолог ќе знае како и кога да ги користи сите функции што ги нуди алатката за анализа на корпусот, а ќе биде свесен и за нивните предности и недостатоци“ (Kosem 2016: 80).

За да се создаде терминологија со користење на корпусна лингвистика, треба да се направи репрезентативен корпус. За ова биле свесни и членовите на лингвистичката комисија од Одборот за изработка на македонската терминологија кои во *Билтенот на Одборот за изработување на македонска терминологија* (МАНУ 1971: 5) предложиле, во првата фаза, дека „Екскерпирањето треба да се врши од репрезентативните дела на дадена научна област или струка, е тоа се во прв ред стандардните учебници и прирачници што ја опфаќаат целокупната област или нејзините позначајни делови, потоа постојната стручна литература, разни предавања, реферати, расправи, стручни статии и сл.“ Овој нивни став е во согласност со ставот на Самјуел Џонсон, таткото на *Речникот на англискиот јазик*, кој при изготвувањето на *Планот за речникот на англискиот јазик* предвидел дека изборот на делата во корпусот треба да се води според премисата дека „Главната намера е да се заштити чистотата и да се потврди значењето на англискиот идиом“ (Johnson 1747: 2). Сепак, со ова мислење не се согласуваат многу лингвисти кои сметаат дека целата смисла на користење на корпуси е да се избегне претходно одредување на податоците и избор на текстови бидејќи биле одобрени на некаков начин (Kilgariff A., Rundell, M., Uí Dhonnchadha, E. 2007: 131). Истото го потврдува и Леонард Блумфилд кој вели дека „тој [лингвистичкиот набљудувач] треба да ја регистрира секоја форма што ќе ја најде и ... пред сè, не смее да ги избира или да ги искривува фактите според своите ставови за тоа што треба да зборуваат говорителите (Bloomfield 1933: 37-38). Затоа, покрај сите дела што се набројани погоре, во корпусот треба да бидат вклучени и материјали што не се научни, но од кои може да се добијат информации како говорителите комуницираат во дадената област. Тука спаѓаат закони, подзаконски акти, стратегии, статии од весници, списанија, објави на веб-портали, па дури и објави на интернет-форуми и социјални мрежи.

Од репрезентативниот корпус треба да се ексцерпираат важните термини од областа и потоа да се пристапи кон нивно дефинирање. Како еден од основните критериуми, треба да се земе лексичката честота, односно колку пати терминот се среќава во корпусот. Тука треба да се земат предвид различните ортографски варијанти на еден термин (вклучувајќи ги и неправилно напишаните), префиксацијата и суфиксацијата и др. Исто така, треба да се провери дали за еден концепт се користи еден термин, или повеќе различни термини. По дефинирањето на термините, тие треба да се организираат во термилошка база на податоци.

Целиот процес на создавање и одржување на термилошките бази на податоци, како и процедурата за внесување и промена на термините во нив е подетално објаснет во делот *Создавање, одржување и доставност на термилошки бази на податоци* во овој труд.

Резиме кон втората глава (Создавање терминологија од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик): *Постојат повеќе укажувања дека еден јазик мора да се создаде соодветна терминологија од одредени области за да не биде принуден да користи туѓа. Јазикот на науката што настанува преку користење технички термини ја претставува специјализираната терминологија, а таа треба да биде во согласност со стандардниот јазик. Постојниот пристап за создавање терминологија што се користи во македонскиот јазик се заснова на принципите на традиционалната терминологија и не е во духот на модерното време во кое живееме. Терминологиите треба да ја користат корпусната лингвистика што дава квантитативна и квалитативна перспектива на експлуатациите податоци и овозможува создавање терминологија базирана на релевантни податоци.*

Клучни термини кон втората глава (Создавање терминологија од областа на информатичкото општество во македонскиот јазик): *традиционална теорија за терминологија, концепт, корпус, корпусна лингвистика, лексичка достапност на термините во корпусот (лексичка честота).*

3. *Начини на зборообразување во македонскиот јазик*

Зборообразувањето во македонскиот јазик го обработуваат повеќе автори. Подетални насоки и информации за зборообразувањето во македонскиот јазик може да се најдат кај К. Конески (Конески 2003) и С. Велева (Велева 2006), како и во повеќе научни статии објавени од Б. Марков, Б. Корубин, Л. Минова-Ѓуркова и други.

Кога ќе се појави нов предмет или појава (односно концепт) за којшто нема соодветен денотат, тогаш најчесто се создава нов или се користи постоен. Ако користиме термин што веќе постои како назив за да го означиме новиот предмет или појава, прво треба да се воспостави логичка врска помеѓу предметот или појавата што треба да се именува и друг предмет што е веќе именуван, а потоа називот од предметот што е именуван се пренесува на предметот што треба да се именува (Драгичевиќ 2007: 130-131).

Според Конески (Конески 2003: 9), предмет на зборообразувањето, како научна дисциплина, е проучувањето и описот на зборообразувачки мотивираните зборови, а лексиката се обновува, главно на два начина:

а) со образување нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот според нормите на зборообразувањето;

б) со примање на туѓи зборови и нивно адаптирање во македонскиот јазик.

Зборообразувањето е обработено и во ИСО-стандардот 704-2009 Терминолошка работа – Принципи и методи. Како начини на образување нови термини, неологизми, во македонскиот јазик се среќаваат деривација, образување сложени термини и создавање скратени форми (кратки форми, скратени термини или скратеници, иницијализми, акроними). За образување нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот, покрај трите горенаведени начини, се применуваат и проширувањето на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика, семантичкиот пренос на термини од некоја друга област, заемките од други терминолошки области и конверзијата.

3.1. Начини на образување нови термини, неологизми

Како начини на образување нови термини, неологизми, во македонскиот јазик се среќаваат деривација, образување сложени термини и создавање скратени форми (кратки форми, скратени термини или скратеници, иницијализми, акроними).

3.1.1. Деривација

Создавањето терминологија со користење на начинот на деривација се врши со додавање на еден или повеќе морфолошки елементи или афикси на коренот на зборот. При деривацијата во македонскиот јазик на основата на зборот се додава префикс (префиксација) или суфикс (суфиксација) или и префикс и суфикс истовремено (префиксно-суфиксно зборообразување или конфиксација) и на тој начин се добива нов термин. Подолу се дадени примери за основните постапки на деривацијата.

Префиксација претставува начин на зборообразување со додавање префикс на основата на зборот. Примери за префиксација во терминологијата од областа на информатичкото општество се:

(1) пре + зема = презема

(2) по + дига = подига

(3) под + мени = подмени

Суфиксација претставува начин на зборообразување со додавање суфикс на основата на зборот. Примери за суфиксација во терминологијата од областа на информатичкото општество се:

(4) автор + изација = авторизација

(5) име + ник = именик

(6) куќ(а) + иште = куќиште

Префиксација и суфиксација (конфиксација) претставува начин на зборообразување со додавање префикс и суфикс на основата на зборот. Примери за префиксација и суфиксација во терминологијата од областа на информатичкото општество се:

(7) из + бира + ње = избирање

(8) пре + бара(ув) + ач = пребарувач

(9) по + вика(ув) + ач = повикувач

3.1.2. образување сложени термини

Образувањето сложени термини претставува комбинирање две или повеќе лексички основи (постојни зборови или зборовни елементи) со што се создава нова форма со два или повеќе корени, но означува еден концепт. Елементите во сложените термини често опфаќаат квалификатори на надреден термин во форма на придавки, лични имиња, именки или глаголски определби. Според степенот на срастеноста и начинот на поврзувањето на компонентите на сложениот збор, се izdelуваат три типа сложени зборови: сложенки, срастенки и зборовни состави (составенки) (Конески 2003: 75). Од ортографски аспект, лексичките основи, односно компонентите од кои е составен сложениот термин можат да бидат поврзани со цртичка, да се пишуваат слеано или пак воопшто да не се поврзани, односно да има празно место помеѓу нив. Подолу се дадени неколку примери за ортографското претставување на сложените термини:

- Сложен термин чии компоненти се поврзани со цртичка (сложенки и срастенки)

(10) веб-локација

(11) бета-верзија

(12) е-пошта

(13) рамка-водилка

(14) интернет-форум.

- Сложен термин чии компоненти се пишуваат слеано:

- (15) видеокартичка
- (16) меѓумеморија
- (17) мултимедиумски
- (18) широкопојасен.

- Сложен термин чии компоненти не се поврзани ортографски (составенки):

- (19) воден знак,
- (20) виртуелна адреса
- (21) единствен идентификатор
- (22) допирен покажувач
- (23) податочен тек.

Мешовитите термини се создаваат преку составување на две или повеќе лексички основи (постојни зборови или зборовни елементи) со што се добива нова форма, но за разлика од сложените термини, една или повеќе од компонентите што влегуваат во составот на мешовитиот термин се скратени. Овие термини спаѓаат во групите на сложенки и срастенки и се пишуваат слеано. Подолу се дадени неколку примери за мешовити термини:

- Мешовит термин составен од две скратени лексички основи (компоненти):

- (24) кодер + декодер = кодек
- (25) модулатор + демодулатор = модем
- (26) кибернетика + организам = киборг.

- Мешовит термин составен од две лексички основи (компоненти) од кои само едната е скратена:

- (27) кибернетика + безбедност = кибербезбедност
- (28) биологија + технологија = биотехнологија.

3.1.3. Скратени форми

Скратените форми како начин на зборообразување се користат за да се олесни користењето на некои термини чие ортографско претставување е релативно долго што го отежнува нивното користење и прифаќање од страна на корисниците. Постојат неколку начини за создавање на скратени форми. Оригиналниот долг термин од којшто е изведена скратената форма се вика полна, целосна или проширена форма. Скратените форми може да се поделат во следните категории: кратки форми, скратени термини, скратувања (абревијации) и скратеници (акроними). Од нив, кратките форми и скратените термини и скратениците (акронимите) се посебни зборови, додека скратувањата (абревијациите) претставуваат скратени постојни зборови кои воопшто не се читаат во својата скратена форма.

Кратките форми се форми при кои се користат помалку зборови за да означат ист концепт како полните форми. Примери за кратки форми се: интерфејс наместо графички кориснички интерфејс, лаптоп наместо лаптоп-компјутер, диск наместо тврд диск и др.

Скратените термини се добиваат со скратување на полната форма од долгите термини кои се состојат од два или повеќе зборови. При создавањето на скратени термини, полната форма може да се скрати на почетокот или на крајот или и на почетокот и на крајот. Примери за скратени термини се: антивирус наместо антивирусен софтвер, е-пошта наместо електронска пошта, и-форум наместо интернет-форум.

Скратувањата (абревијациите) се формираат со испуштање зборови и/или делови од зборот. Скратениците обично завршуваат со точка. При формирањето на скратениците, треба да се имаат предвид начелата на економичност и разбирливост, при што треба да се внимава економичноста да не ја наруши разбирливоста на скратеницата. Примери за скратеници се: инф. наместо информација, админ. наместо администратор, вкл. наместо вклучува/вклучено, искл. наместо исклучува/исклучено, тел. наместо телефон, техн. наместо технички.

Скратениците (акронимите) се изведени зборови кои се добиваат со скратување на зборовите кои влегуваат во состав на повеќекомпонентни имиња, наслови и називи. Бидејќи акронимите многу се користат во терминологијата од областа на информатичкото општество, тие се обработени во посебен дел од овој труд.

3.2. Образување нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот

Кога се образуваат нови зборови врз основа на зборови што веќе постојат во јазикот, покрај трите горенаведени начини кои се користат за образување неологизми, се применуваат и проширувањето на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика, семантичкиот пренос на термини од некоја друга област, заемките од други терминологски области и конверзијата.

3.2.1. Проширувањето на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика

При создавањето терминологија на овој начин, се зема еден термин од општата лексика, се специјализира, му се доделува една конкретна дефиниција според концептот што го означува и терминот станува дел од специјализирана терминологска област. Овој начин на создавање терминологија предизвикува појава на полисемија (повеќезначност – еден термин да означува повеќе концепти), но разграничувањето лесно се прави од контекстот во којшто е употребен терминот. Во сите примери за создавање нова терминологија од областа на информатичкото општество со проширување на семантичкото поле на постојните зборови од општата лексика што се наведени подолу, се прикажува користењето на еден ист термин за означување на различни концепти: првиот концепт е концептот којшто е означен од првичното значење на терминот, а вториот концепт е концептот којшто терминот го означува во областа на информатичките и комуникациските технологии.

Во следниве неколку примери се прикажани случаи на проширување на семантичкото поле на термини кои означуваат концепти коишто се слични:

Куќишѝе (именка). „Куќиште“ претставува аугментативна форма од терминот „куќа“ и во општата терминологија означува голема куќа и се користи поретко. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, „куќиште“ се користи многу почесто, но никогаш како „куќа“, и претставува заштитна кутија во којашто се сместени хардверските делови на компјутерот. И двата термини значат градба што овозможува

заштита на тоа што се наоѓа во неа, односно куќата ги штити луѓето, а куќиштето деловите од компјутерот.

Огледало (именка). Поимот „огледало“ во општата лексика означува мазна, блескава површина, обично од стакло, покриена со амалгам од едната страна во која се образуваат лицата и предметите што се наоѓаат пред неа, односно предмет во којшто може да се види одразот на предметот што е пред него. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, терминот „огледало“ се користи за да означи начин на поврзување на тврди дискови од коишто вториот содржи копија на сите податоци складирани на првиот, односно претставува одраз на првиот тврд диск.

Црвче (именка). Црвот во општата терминологија претставува безрбетник со долгнавесто тело. Во терминологијата од областа на информатичкото општество се користи во деминутивна форма и означува компјутерска програма што се шири преку интернет или локални мрежи (најчесто преку електронска пошта). Црвот не го уништува својот домаќин, туку се размножува со огромна брзина и ја забавува работата на компјутерот и на компјутерските мрежи.

Покрај случаите кога термините означуваат концепти коишто се слични, се појавуваат и случаи кога термините означуваат концепти коишто се различни помеѓу себе. Такви случаи имаме кај следниве термини:

Колаче (именка). Во општата терминологија, терминот „колаче“ означува „слатко печено тесто, направено од меко брашно со млеко, јајца и масло, обично исполнето со фил“. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, овој термин се користи за да го означат концептот на мала датотека што серверот ја поставува на тврдиот диск од корисникот, која содржи детални информации за користењето на веб-локацијата од страна на корисникот, а содржината на колачето може да ја прочита само серверот што го создал колачето.

Волшебник (именка). Во општата терминологија, терминот „волшебник“ означува човек што има моќ да прави натприродни нешта. Во терминологијата од областа на информатичкото општество означува апликација што помага при инсталирањето нов хардверски дел, нова софтверска програма или поставувањето на параметрите на некоја постојна софтверска програма.

Дефиниција (именка). Терминот „дефиниција“ во општата терминологија значи јасно и разбирливо објаснување на некој поим со кое се искажува суштината. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, поимот дефиниција означува резолуција на слики и видеа, односно ја означува деталноста со којашто сликите и видеата се појавуваат на екранот и најчесто се среќава во рамките на сложениот термин „висока дефиниција“.

3.2.2. Заемки од други термилошки области

Процесот на користење термини од други термилошки области е многу чест начин на создавање терминологија. При овој процес веќе постоен термин во специјализирана термилошка област се користи за да означи друг концепт во друга термилошка област и на тој начин терминот означува повеќе концепти од различни термилошки области.

Котва (именка). Во терминологијата од областа на поморството, терминот „котва“ означува железно орудие со свиткани краци што се спушта со синџир на дното за да го држи бродот на одредено место. Во терминологијата од областа на информатичките и комуникациските технологии, „котва“ претставува локација или дел од текстот во еден документ што се означува.

Клип (именка). Терминот „клип“ припаѓа на автомобилската терминологија и означува подвижно, валчесто тело во цилиндарот на клипни мотори со внатрешно согорување. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, терминот „клип“ означува медиумска датотека што може да содржи звук, видео или анимации.

Зум (ономатопојеја). Оваа ономатопојеја го означува звукот што го прават инсектите со крилјата. Во терминологијата од областа на информатичкото општество овој термин има повеќе значења во зависност од контекстот и тоа:

- а. зголемување на избран дел од слика или документ за да се исполни целиот екран или прозорец,
- б. доближување или оддалечување на објекти при правење фотографии,

- в. движење на два прста на екрани на допир за да се промени димензијата на приказот.

Но, при преземањето термини од други терминологии области, има случаи кога преземениот термин не го променува своето значење, односно се користи за означување на ист концепт и во двете терминологии области. Кога терминот не го променува своето значење, тогаш нема појава на полисемија. Има голем број примери кога еден термин се зема од една терминологиска област и се користи во друга без да го промени значењето. Преземениот термин го има истото значење. Такви се:

Компресија (именка). Терминот „компресија“ означува намалување на обемот заради зголемување на притисокот, односно збивање. Во терминологијата од областа на информатичките и комуникациските технологии, терминот „компресија“ означува намалување на големината на група податоци, како што се датотека или порака, за да зафаќа помалку место или да се пренесува со помал проток на податоци.

Асинхрон (придавка). Овој термин означува нешто што не е истовремено, не е во такт со другите, што не е со иста брзина. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, терминот „асинхрон“ означува пренесување податоци со различна брзина.

Хибернација (именка). Овој термин означува состојба на забавен метаболизам постигната со намалување на телесната температура, односно зимски сон кај некои животни. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, терминот „хибернација“ означува кога компјутерот е во неактивна состојба, но не се исклучува целосно и не се затвораат сите отворени апликации. Кога компјутерот стартува, работната површина се вклучува во состојбата во којашто била претходно.

3.2.3. Семантички пренос на термини

Кога некој постоеен термин во одредена специјализирана терминологиска област се користи за да означи друг концепт со логичко проширување тогаш станува збор за семантички пренос на термини. Терминот којшто означува еден одреден концепт и се однесува на конкретен објект може да го прошири своето значење и да означува апстрактни објекти, проширен дел што означува една целина (Jarvis, Pavlenko 2010: 73). Подолу се

дадени примери за проширување на значењето на еден термин за да значи проширен дел што означува една целина.

Екран (именка). Конкретното значење на терминот „екран“ во терминологијата од областа на информатичкото општество е дел од електрична опрема на којшто се прикажуваат слики кои се создаваат од уреди како што се компјутерите без записот да остане трајно прикажан на уредот. Со семантичкиот пренос неговото значење се проширува од еден дел на една целина и може да означува збир информации кои се прикажани на компјутерскиот екран.

Компјутер (именка). Овој термин во терминологијата од областа на информатичкото општество означува еден уред што може да обработи информации за да се добие сакан резултат. Компјутерот ги извршува активностите во три чекори: прием на податоци, обработка на податоците според одредени правила и на крајот дава резултати. Кога ќе се прошири неговото значење, „компјутерот“ означува систем составен од неколку хардверски компоненти: куќиште, монитор, тастатура, глумче, печатач, како и други надворешни уреди.

Софтвер (именка). Во терминологијата од областа на информатичкото општество, терминот „софтвер“ го означува програмскиот дел од компјутерот, односно ги опфаќа сите апликации коишто се инсталирани на компјутерот. Но, многу често, терминот „софтвер“ се користи и за да значи само една програма или само една апликација.

3.2.4. Конверзија

Конверзијата како начин на создавање терминологија претставува промена на синтаксичката категорија, односно на граматичката функција на еден термин. Овој зборообразувачки модел поретко се користи во македонскиот јазик, но затоа е многу застапен во англискиот и затоа претставува голем предизвик при локализацијата на софтверските производи кога е многу тешко да се определи во која синтаксичка категорија припаѓа дадениот термин поради отсуството на контекст.

Англискиот термин „record“ може да има три преводни еквиваленти во зависност од неговата зборовна група и тоа: „сними“ кога е употребен во функција на глагол и „запис“ или „снимка“ кога е употребен во функција на именка.

Тука е и терминот „flag“ којшто кога е употребен во функција на именка има преводен еквивалент „знаменце“, а кога е употребен во функција на глагол има преводен еквивалент „означува со знаменце“.

3.3. Принципи за создавање терминологија

При создавањето на терминологијата од областа на информатичкото општество мора да се почитуваат принципите што се наведени во стандардот ИСО 704:2009. Тоа се принципите на транспарентност (наспроти нејасност), доследност, соодветност, јазична економија (концизност), продуктивност, јазична коректност и предност на мајчиниот јазик.

3.3.1. Транспарентност

Еден термин може да се смета дека е транспарентен кога може да се открие, барем делумно, концептот што тој термин го означува без да се гледа дефиницијата или објаснувањето, односно, кога значењето на терминот може да се открие од деловите кои влегуваат во неговиот состав. За да се постигне што е можно поголема транспарентност на терминот, при неговото дефинирање треба да се земе предвид клучната карактеристика на концептот, карактеристиката што го издвојува од другите концепти. Треба да се користат само клучните и основните карактеристики на концептот за кои постои многу мала веројатност дека ќе се променат со промената (еволуцијата) на технологиите. Во спротивно, со промената на технологијата, ќе мора да се промени и концептот. Дополнително, транспарентноста нема директна врска со ортографијата, бидејќи подолгиот термин не секогаш појасно го означува концептот.

Како пример за транспарентен термин може да го земеме терминот „камера“. Овој термин го означува концептот на „уред за создавање фотографии или снимање видеа“. Без разлика дали се однесува на камера на што се користи на мобилен телефон, паметен телефон, на пренослив компјутер или посебен рачен уред, терминот „камера“ може да се користи за да ги означат основните карактеристики за создавање фотографии или снимање видеа. Можеби со напредокот на технологијата концептот ќе добие дополнителни карактеристики, но овие две се клучни и основни карактеристики што нема да се променат.

Од друга страна пак, ако го земеме терминот „сметач“, овој термин на крајот од 20-тиот век се користеше за да го означат концептот на „уред што се користи за да се извршуваат пресметки“ според клучната карактеристика на компјутерите од тоа време.

Денес, со напредокот на технологијата, овој концепт е проширен со повеќе клучни карактеристики, а не само извршување пресметки и затоа терминот „сметач“ повеќе не е доволно транспарентен за да го означи овој концепт.

3.3.2. Доследност

Според овој принцип, терминологијата од определена област треба да претставува доследен терминологски систем што е во сооднос со концептуалниот систем и не треба да биде само колекција на термини што се собрани по случаен избор. При примената на овој принцип во терминологијата од областа на информатичкото општество се појавуваат предизвици бидејќи во неа има многу термини кои припаѓаат и на општата лексика, а во оваа област се вклопиле преку проширување на полето на нивното лексичко значење (семантичкото поле). Такви термини се „огледало“, „апликација“, „икона“, „глувче“, „куќиште“ и други. Тука се и термините кои припаѓаат на други терминологски области, а нашле своја примена и во терминологијата од областа на информатичкото општество. Такви се термините „вирус“, „котва“, „компресија“, „хибернација“, „облак“ и други.

Дополнителен предизвик претставуваат транслитерираните и транскрибираните термини што се добиени од изворниот термин кој најчесто е на англиски јазик. Такви се термините „интерфејс“, „мултиплекс“, „лаптоп“, „италик“, „спам“ и друго. Но, и покрај овие предизвици, термините што припаѓаат на терминологијата од областа на информатичкото општество мора да претставуваат еден доследен терминологски систем што ќе одговара на системот на концептите од оваа област.

3.3.3. Соодветност

Предложените термини треба да се придржуваат до познати и воспоставени принципи на значење во јазичната заедница. Пример којшто го отсликува функционирањето на принципот на соодветност претставува упорното користење на терминот „смартфон“, иако во македонскиот јазик постои соодветен термин „паметен телефон“.

Исто така, треба да се избегнуваат предлози за термини кои предизвикуваат забуни. Во терминологијата од областа на информатичкото општество може да се појават предлози за термини кои не ги почитуваат воспоставените принципи на значење во јазичната заедница. Такви се следниве примери:

(29) „веб-страна“ наместо „веб-страница“

Термините „страна“ и „страница“ не се синоними. Терминот „страна“ користи за да ги означат концептите на страна на светот, лева и десна страна, додека „страница“ се користи за да го означат концептот на страница од книга, или, во конкретниот случај, за означување на страница во рамките на една веб-локација.

(30) „преносен“ наместо „пренослив“

Терминот „преносен“ го означува концептот на пренесување, додека терминот „пренослив“ го означува концептот на уред што може да се пренесува.

(31) „печатар“ наместо „печатач“,

Терминот „печатар“ се користи за означување на концептот на човек кој работи во печатница, а терминот „печатач“ се користи за означување на концептот на уред што се користи за печатење.

(32) „облачна датотека“ наместо „датотека во облакот“

Терминот „облачна“ се користи за означување на концептот на небо што е покриено со облаци, додека „во облакот“ се користи за означување на концептот на нешто што се наоѓа некаде во облаци, или во конкретниот случај, што се наоѓа на сервер, а не локално.

Покрај тоа што термините треба да се придржуваат до познати и воспоставени принципи на значење во јазичната заедница, тие треба да бидат што е можно понеутрални. На пример, терминот „црн список“ до неодамна се користеше за да го означат концептот на „список на броеви од кои нема да се примаат повици“. Со оглед на тоа што терминот „црн“

може да има негативна конотација и да упатува на расистички контекст, посоодветен термин ќе биде „список за блокирање“.

3.3.4. Јазична економија

Според принципот на јазична економија, предложениот термин треба да биде што е можно поконцизен и непотребната должина претставува сериозен недостаток.

Принципот на јазична економија често се коси со принципите на транспарентност. Колку повеќе карактеристики на концептот се опфатени со терминот, толку е поголема неговата прецизност и транспарентност, но тоа го прави терминот предолг и несоодветен. Затоа, ако треба да се направи избор на некој од принципите, треба да се има предвид практичноста. На пример, на кратките форми ќе им се даде предност во разговорниот функционален стил, додека во писмената комуникација, а особено во научниот функционален стил, предност ќе имаат сложените термини кои се составени од неколку зборови. Така на пример, сложениот термин „електронска пошта“ е сосема прифатлив во научниот функционален стил, додека во разговорниот функционален стил може да се користи терминот „е-пошта“. Со претходниот пример може да ја поткрепиме и препораката што вели дека ако сложениот термин може да се претстави со пократок термин, кога се среќава во писмена форма, се препорачува прво да се употреби подолгиот, сложен термин, а во заграда да се наведе пократкиот, концизен термин.

Бидејќи во терминологијата од областа на информатичкото општество секојдневно се воведуваат нови концепти за кои треба да се дефинираат соодветни термини, овој принцип на јазична економија и конзистентноста треба секогаш да се има предвид и терминологот треба да му даде предност на пократкиот термин пред подолгиот термин. Такви се примерите на термините „најчести прашања“ наместо „често поставувани прашања“, „локална мрежа“ наместо „мрежа во локална област“ и други.

Елипсата е еден од најсоодветните примери за почитувањето на принципот на јазична економија. Таков е примерот со терминот „интерфејс“ наместо сложените термин „графички кориснички интерфејс“, терминот „таблет“ наместо сложените термин „таблет-

компјутер“, терминот „пребарувач“ наместо сложениот термин „погон за пребарување“ и други.

3.3.5. Продуктивност

Принципот на продуктивност предвидува дека од предложениот термин треба да може да се изведуваат термини кои припаѓаат на други зборовни групи (именки, придавки, глаголи), како и сложени форми.

Како пример за давање предност на принципот на продуктивност е примерот со дефинирање на концептот на „процес на вметнување датотека во електронска порака“. Првиот предлог што го даваат корисниците е терминот „прикачување“ чиешто основно значење е „да закачи, спои, сврзе еден предмет со друг на соодветен начин“ (ТРМЈ том IV 2008: 560). Од овој термин може да се изведе глагол што ќе го означат концептот на „давање наредба за вметнување на датотеката во електронската порака“ и изведениот термин би бил „прикачи“. Но, кога од терминот треба да се изведе именка што ќе го означува концептот на „датотека што е вметната во електронска порака“, тогаш, преку процесот на зборообразување, изведениот термин би бил „прикачка“ што се коси со принципот на соодветност. Затоа, процесот на создавање на соодветен термин за означување на концептот на „процес на вметнување датотека во електронска порака“ треба да почне одново. Следниот кандидат за термин најчесто е предлогот „приложување“. Основното значење на терминот е „да додаде, дополни, приклучи кон нешто“ (ТРМЈ том IV 2008: 566) што е соодветно на клучната карактеристика на концептот. Од овој термин може да се изведе глаголот „приложи“ и именката „прилог“. Според тоа, предност ќе му се даде на терминот „приложи“ пред терминот „прикачи“.

Принципот на продуктивност често се коси со принципот на транспарентност, бидејќи простите термини најчесто се попродуктивни од сложените термини, а сложените термини попрецизно го дефинираат концептот. Ако му се даде предност на принципот на продуктивност пред другите принципи, ќе се појави опасноста на наплив на зборови од туѓо потекло кои нема да бидат соодветни за користење во македонскиот јазик, бидејќи, многу често прости термини од англискиот јазик се преведуваат со сложени термини во македонскиот јазик. Таков е примерот со несоодветниот транслитериран термин „дatabaza“

што често се среќава во разговорниот функционален стил меѓу професионалците од областа на информатичкото општество, наместо соодветниот сложен термин „база на податоци“ за означување на концептот на „збир податоци од некоја област што се дефинирани и се чуваат во некој компјутерски систем“ (DCS 7ed. 2016).

3.3.6. Јазична коректност

Принципот на јазична коректност предвидува дека при создавањето на термин што означува некој концепт, тој треба да ги почитува морфолошките, морфосинтаксичките и фонетските норми на јазикот. Ова особено треба да се има предвид кога станува збор за заемка или за сосема нов термин. Јазичната коректност може да се нарече и граматичка коректност бидејќи го претставува степенот до кој предложениот термин нема граматички грешки, има правилна ортографска форма (правилно е напишан, зборовите во составот на сложениот термин се правилно одделени со цртичка или со празно место), редоследот на зборовите што влегуваат во составот на сложениот термин е правилен, правила употреба на граматичките категории на род, број, определеност и др. Почитувањето на овој принцип овозможува вклопување на новите термини во лексиката на јазикот.

Тука може да го дадеме примерот со транслитерираниот термин „интернет-протокол“ за означување на концептот на „протокол што овозможува сообраќај што поминува меѓу мрежите“ (DCS 7ed. 2016). Овој термин е преземен од англискиот јазик од терминот „internet protocol“. Во англискиот јазик, терминот „интернет“ најчесто се пишува со голема буква, а помеѓу двата збора што влегуваат во состав на овој сложен термин не се користи цртичка, туку празно место. Според принципот на јазична коректност, именката „интернет“ во македонскиот јазик се пишува со мала буква, а зборовите во сложенките во чиј состав влегува именката „интернет“ задолжително се одделуваат со цртичка.

3.3.7. Предност на мајчиниот јазик

Користењето директни заемки од други јазици е прифатлива форма на зборообразување, но, сепак, предност треба да им се даде на изразите од мајчиниот јазик. Овој принцип особено е применлив при дефинирањето на нови термини, кога постои опасност од навлегување на голем број заемки од другите јазици. Иако заемките во македонскиот јазик лесно се приспособуваат на јазичната норма и ги прифаќаат морфолошките, морфосинтаксичките и фонетските норми на јазикот, почитувањето на овој принцип може да спречи неконтролирано преземање странски термини во македонскиот јазик.

Како пример за овој принцип може да го земеме несоодветниот транслитериран термин „бродбенд“ како предлог за термин за означување на концептот на „комуникација преку систем што поддржува широк спектар на фреквенции за да можат идентични пораки да се пренесуваат истовремено“ (DCS 7ed. 2016), Овој термин се среќава дури и во закон (сп. Закон за електронски комуникации). Сепак, со давањето предност на зборовите од мајчиниот јазик, за означување на овој концепт треба да се користи терминот „широкопојасна услуга“. Овој термин многу подобро се вклопува во македонскиот јазик од заемката „бродбенд“.

3.4. Терминологија од областа на информатичкото општество според зборовните групи во македонскиот јазик

Термините од областа на информатичкото општество може да се распределат во три зборовни групи: именки, глаголи и придавки. Се среќаваат во усната и во писмената комуникација, во сите функционални стилови на македонскиот јазик. Тие се приспособени и се користат според нормата на македонскиот јазик. Како основа за анализа на термините според зборовните групи беше земен *Поимникоѝ* на македонски зборови од областа на информатичката технологија. *Поимникоѝ* и начинот на неговото подготвување е опишан во статијата *Национална работна група за изработка на лексикон од областа на информатичките и комуникациските технологии* (Мицкоски 2009-2). Во *Поимникоѝ* се дефинирани околу 1.500 термини и акроними, а овде се обработени само термините на македонски јазик, што претставуваат преводни еквиваленти на вкупно 1267 термини на англиски јазик. За некој од термините на англиски јазик во *Поимникоѝ* се дадени по неколку преводни еквиваленти кои може да означуваат различни концепти според контекстот во којшто се употребени. Од термините на македонски јазик што се употребени во *Поимникоѝ*, 515 се прости, а 752 се сложени термини.

3.4.1. Именки

Термините од терминологијата од областа на информатичкото општество најчесто се именки. Анализата на македонските термини во *Поимникоѝ* покажува дека од вкупно 1267 термини, 1117 се именки, односно дури 87% од термините се именки. Термините од оваа термилошка област кои припаѓаат во зборовната група на именките се добиваат според двата начини на обновување на лексиката: со образување нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот според нормите на зборообразувањето, како и со примање на туѓи зборови и нивно адаптирање во македонскиот јазик.

Новите термини што се образувани врз основа на веќе постојните во јазикот според нормите на зборообразувањето се добиени преку проширување на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика, семантички пренос на термини и преку заемки од

други термилошки области со примена на основните принципи за создавање терминологија што се опишани погоре во делот *Принципи за создавање терминологија*. Такви именки се котва, лиценца, јадро, заграда, дневник, индекс, примерок, икона, копче, вирус и други.

Именките што се добиени од туѓи зборови се адаптирани на македонскиот јазик и родот, бројот и определеноста на тие именки се раководат според нормата на македонскиот јазик. Такви именки се интерфејс, пиксел, интернет, интранет, интероперабилност и други.

Како дел од именките, во терминологијата од оваа област често се среќаваат глаголските именки, кои ги има 70 во *Поимникот*. Такви глаголски именки се порамнување, закотвување, шифрирање, скалирање, нормализирање и други.

3.4.2. Глаголи

Глаголите се среќаваат во терминологијата од областа на информатичкото општество, но не се толку застапени како што се именките. Анализата на македонските термини покажува дека во *Поимникот* има 103 глаголи, односно 8% од вкупниот број термини. Во оваа област, глаголите најчесто се користат за да означат наредби кои корисникот му ги дава на уредот (компјутер, мобилен телефон итн.). При дефинирањето на термините кои припаѓаат во зборовната група на глаголите во оваа термилошка област се врши со примена на двата концепти што се присутни кај именките: со образување нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот според нормите на зборообразувањето, како и со примање на туѓи зборови и нивно адаптирање во македонскиот јазик. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, глаголите најчесто се среќаваат во заповеден начин (императив) бидејќи често се користат за давање наредби. Во оваа терминологија се среќаваат и глаголски именки и глаголски придавки, но тие им припаѓаат на категориите на именките и придавките.

Новите термини што припаѓаат во зборовната група на глаголите се образуваат врз основа на веќе постојните зборови во јазикот според нормите на зборообразувањето се добиени преку проширување на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика, семантички пренос на термини и преку заемки од други термилошки области со

примена на основните принципи за создавање терминологија што се опишани погоре во делот *Принципи за создавање терминологија*. Такви глаголи се копирај, сподели, исклучи, затемни, освежи, вметни и други.

Глаголите што се добиени од туѓи зборови се адаптирани на македонскиот јазик и ја почитуваат нормата на македонскиот јазик. Такви глаголи се анимира, блогира, скенира, кликни, конфигурира и други.

Најпродуктивен суфикс при создавање на глаголите е суфиксот -ира или неговата форма за заповеден начин -ирај и со овој суфикс се создадени 24 глаголи (и тоа претежно глаголи добиени од туѓи зборови) како што се: блогира, скенира, оптимизира, анимира, лоцирај, нормализирај, инсталирај и други.

3.4.3. Придавки

Во терминологијата од областа на информатичкото општество придавките не се толку застапени во споредба со именките и со глаголите. Во *Поимникот* има само 60 придавки, односно само речиси 5% од вкупниот број припаѓаат во зборовната група на придавките. Термините кои припаѓаат во зборовната група на придавките во оваа термилошка област почесто се создаваат преку создавање нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот според нормите на зборообразувањето, а поретко со примање на туѓи зборови и нивно адаптирање во македонскиот јазик. Како што пропишува нормата на македонскиот јазик, придавките ги добиваат родот, бројот и определеноста од именките.

Новите термини што се образувани врз основа на веќе постојните во јазикот според нормите на зборообразувањето се добиени преку проширување на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика, семантички пренос на термини и преку заемки од други термилошки области со примена на основните принципи за создавање терминологија што се опишани погоре во делот *Принципи за создавање терминологија*. Такви придавки се анонимен, резервен, оневозможен, лажен, двонасочен и други.

Придавките што се добиени од туѓи зборови се адаптирани на македонскиот јазик, а такви придавки се дигитален, широкопојасен, бинарен, мултимедиумски, редундантен и други.

Резиме кон третата глава (Начини на зборообразување во македонскиот јазик):

Зборообразувањето денеска може да се врши според принципите дадени во ИСО-стандардот 704-2009 Терминолошка работа – Принципи и методи. Како начини на образување нови термини, неологизми, во македонскиот јазик се среќаваат деривација (префиксација, суфиксација, конфиксација), образување сложени термини и создавање скрашени форми (крајки форми, скрашени термини или скрашеници, иницијализми, акроними). За образување нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот, покрај првите горенаведени начини, се применуваат и проширувањето на семантичкото поле на постојни зборови од општа лексика, семантички пренос на термини од некоја друга област, заемките од други термилошки области и конверзијата.

При создавањето на терминологијата од областа на информатичкото општество мора да се почитуваат принципите што се наведени во стандардот ИСО 704:2009. Тоа се принципите на транспарентност (напросто нејасност), доследност, соодветност, јазична економија (концизност), продуктивност, јазична коректност и пренос на мајчиниот јазик.

Во однос на зборовните групи во македонскиот јазик, термините од областа на информатичкото општество најчесто се именки, а поретко глаголи и придавки.

Клучни зборови кон третата глава (Начини на зборообразување во македонскиот јазик): зборообразување, неологизми, деривација, образување сложени термини, создавање скрашени форми, проширување на семантичкото поле на постојни зборови од општа лексика, семантички пренос на термини од некоја друга област, заемки од други термилошки области, конверзија.

4. *Терминологијата од областа на информатичкото општество во практика*

Терминологијата од пошироката област на информатичкото општество се користи во следниве потесни области: областа на информатичките технологии, областа на електронските комуникации, областа на аудиовизуелни медиумски услуги, областа на злонамерен софтвер и вируси, и областа на социјалните медиуми. Со цел да се направи анализа на најчестите термини што се користат во секоја од овие подобласти, беа подготвени помали корпуси создадени од преведувачките мемории на најголемите компании од соодветната област кои ги локализираат своите производи на македонски јазик. Под обработката на некои од термините е даден и графички приказ на тоа со кои зборови најчесто се среќаваат обработените термини, но само ако бројот на зборовите кои се среќаваат во комбинација со обработениот термин е помал од 300, бидејќи графичките приказ на број на зборови што е поголем од 300 е неразбирлив. Во центарот на графичкиот приказ се наоѓа терминот што се обработува, а околу него се зборовите кои се среќаваат во комбинација со него и создаваат колокации. Колку поблиску е некој збор до централниот термин, толку почесто се среќава во комбинација со него, а колку е подалеку, толку поретко создава колокација со тој термин. Од левата страна се наоѓаат зборовите што се користат пред централниот термин, додека од десната страна се наоѓаат зборовите што се користат по централниот термин.

4.1. *Терминологија од областа на информатичките технологии*

За анализа на терминологијата од областа на информатичките технологии беше подготвен корпус од преведувачката меморија на компанијата „Microsoft“. Оваа компанија е најголема компанија во областа на производство на софтвер. Во нејзиното портфолио спаѓаат најкористениот оперативен систем во светот Windows, софтверот за канцелариско работење Office и неколку дополнителни софтверски апликации како што се Skype, Azure, Sharepoint и други. Корпусот, создаден од преведувачката меморија на компанијата „Microsoft“ која има 376.350 преведувачки единици, има вкупно 2.263.516 зборови, од кои 66.820 се различни зборови.

Очекувано, во корпусот преовладуваат службените зборови, а најчесто се користи предлогот „на“ и тоа 139.077 пати, а по него предлогот „за“ 78.318 пати. Од полнозначните зборови, прв е модалниот глагол „може“ кој се среќава 18.514 пати. Од именките, најчесто се среќава терминот „текст“, вкупно 9.339 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 14.018 пати. Следен е терминот „документ“ кој се среќава вкупно 8.319 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 16.373 пати.

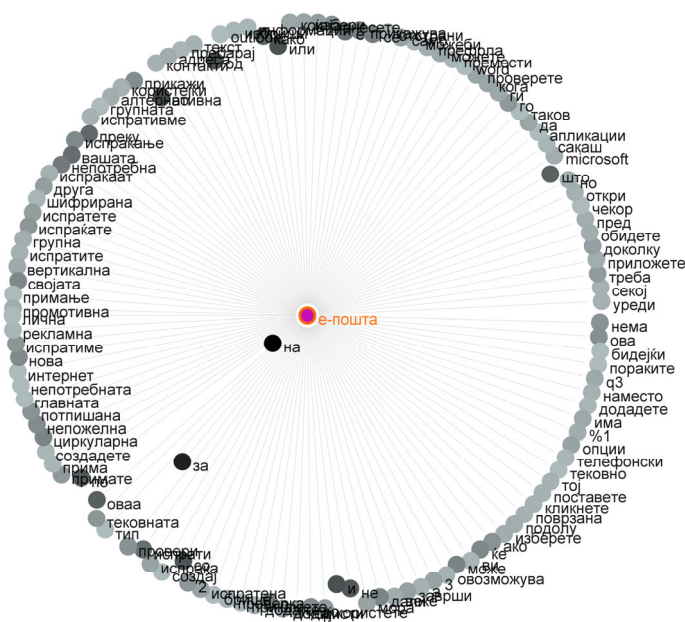
Од термините од областа на информатичките технологии во овој корпус најчесто се среќава терминот „датотека“, вкупно 6.045 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 15.277 пати. Овој термин е дефиниран во Поимникот и се користи за да го означи концептот на „именувана збирка на информации“ (DCS 7ed. 2016). Терминот се среќава заедно со 785 други зборови од кои најчесто со службените зборови и тоа со „на“ 3.114 пати, „за“ 1321 пат и „во“ 1.190 пати. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со глаголот „отвори“, кој се среќава 270 пати пред терминот „датотека“ и ниту еднаш по него, и со именката „формат“, која се среќава 195 пати по терминот „датотека“ во изведената придавска форма „датотечен“ и ниту еднаш пред неа.

Втор најчест термин од областа на информатичките технологии е терминот „приказ“ што се среќава 4125 пати, а интересно е што во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 15.904 пати, односно повеќе пати од разните форми на терминот „датотека“. Терминот е дефиниран во Поимникот и се користи за да го означи концептот на „прегледување содржина“ (DCS 7ed. 2016). Во корпусот се среќава заедно со 835 други зборови и тоа најчесто со предлозите „на“ 4046 пати, „за“ 2185 пати и со скратената заменска форма „ги“ 1440 пати. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со придавката „заштитен“ која се јавува пред него 167 пати и прилогот „повеќе“ 160 пати по изведената глаголска форма „прикажи“.

Трет најчест термин од областа на информатичките технологии што се среќава во овој корпус е терминот „кликни“, вкупно 3.039 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 6.751 пат. Терминот е дефиниран во Поимникот и се користи за да го означи концептот на „притискање и отпуштање на копче на глумче или сличен уред“ (DCS 7ed. 2016). Во корпусот се среќава заедно со 374 други

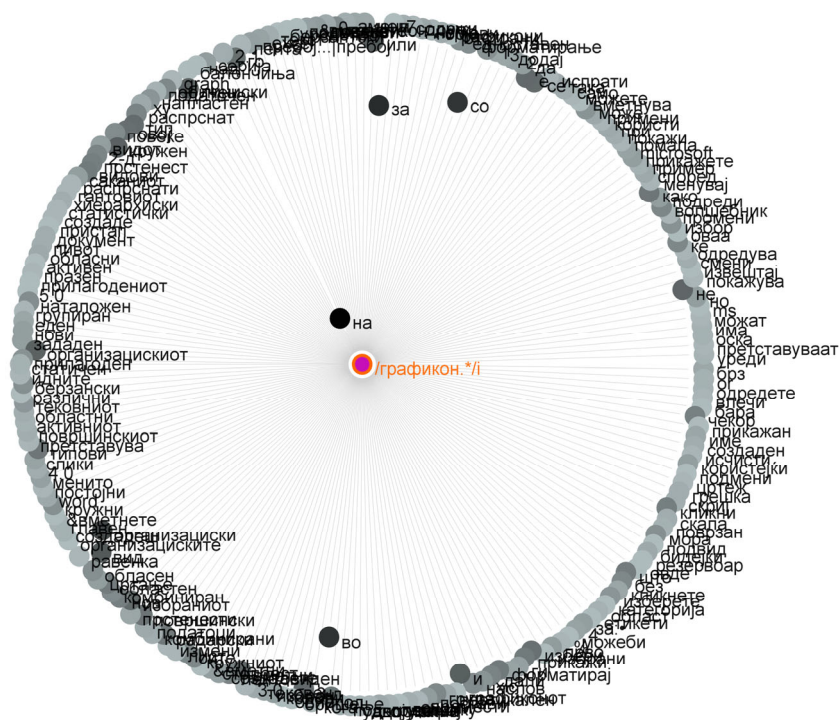
зборови и тоа најчесто со службените зборови „на“ 2.157 пати, „за“ 447 пати и „со“ 407 пати. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со прилогот „потоа“ кој се јавува пред него 473 пати и прилогот „овде“ кој се јавува 309 пати по терминот.

На четврто место од термините од областа на информатичките технологии што се среќаваат во овој корпус се наоѓа сложениот терминот „е-пошта“ кој претставува скратена форма од терминот „електронска пошта“. Терминот „е-пошта“ се среќава вкупно 2.965 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 3.277 пати. Полната форма „електронска пошта“ се среќава само 33 пати во корпусот. Терминот е дефиниран во Поимникот и се користи за да го означи концептот на „пораки што се испраќаат меѓу корисници на компјутерски системи, а компјутерските системи се користат за чување и пренос на пораките“ (DCS 7ed. 2016). Во корпусот се среќава заедно со 132 други зборови и тоа најчесто со предлозите „на“ 1.381 пат, „за“ 568 пати и „во“ 179 пати. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со заменката „оваа“ која се јавува пред него 88 пати и прилогот „преку“ кој се јавува 64 пати пред терминот.

Петти најчест термин од областа на информатичките технологии што се среќава во овој корпус е терминот „графикон“, вкупно 2.896 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 4.200 пати. Терминот е дефиниран во Поимникот и се користи за да го означи концептот на „графички приказ на разни

податоци“ (DCS 7ed. 2016). Во корпусот се среќава заедно со 221 друг збор и тоа најчесто со службените зборови „на“ 1.510 пати, „за“ 431 пат и „во“ 352 пати. Од полнозначните зборови, терминот „графикон“ најчесто се среќава во комбинација со придавката „организациски“ кој се јавува пред него 180 пати и именката „вид“ која се јавува 111 пати пред терминот.

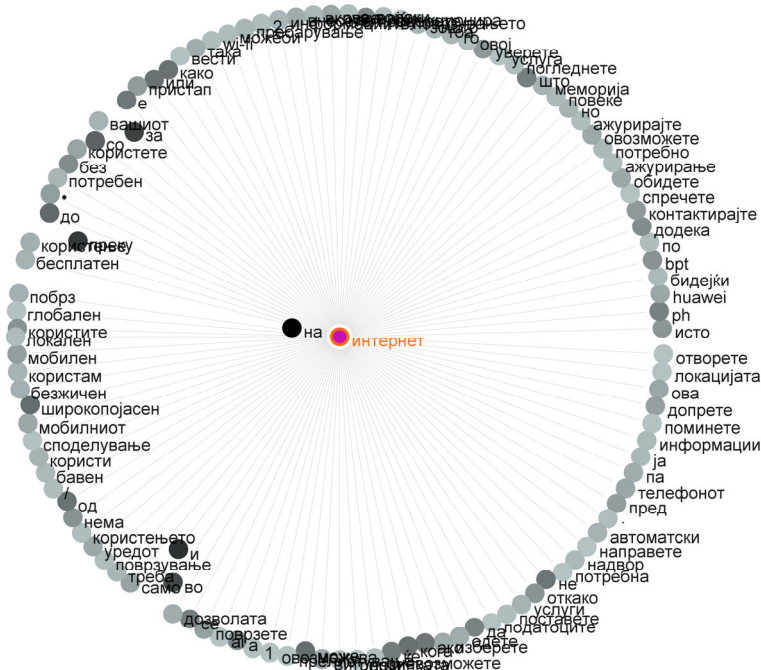

4.2. *Терминологија од областа на електронските комуникации*

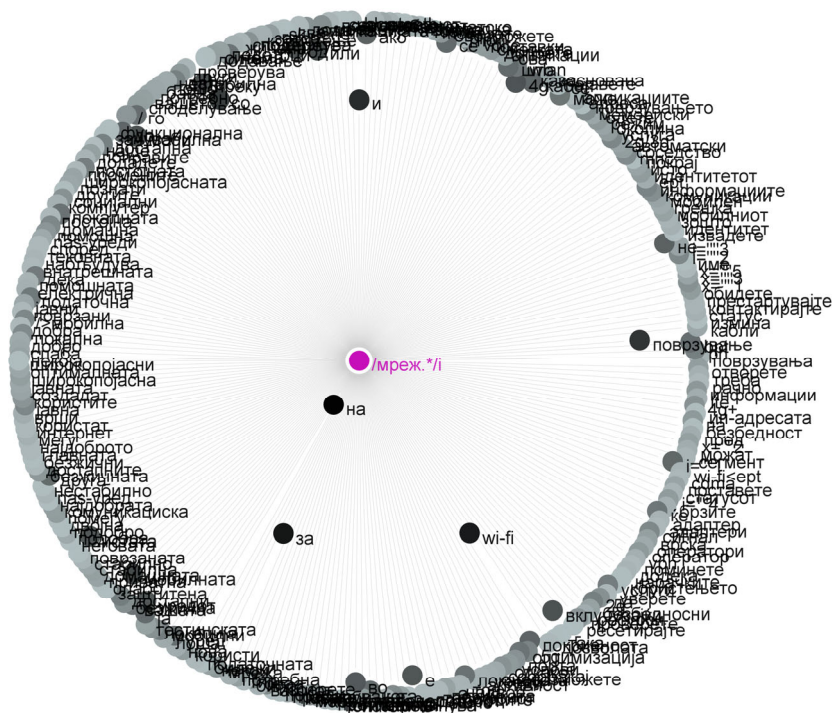
За анализа на терминологијата од областа на електронските комуникации беше подготвен корпус од преведувачката меморија на компанијата „Huawei“. Оваа компанија е една од најголемите компании во областа на производство на паметни телефони. Во нејзиното портфолио спаѓаат оперативниот систем EMUI наменет за мобилни уреди, којшто всушност претставува приспособена верзија од оперативниот систем Android. Корпусот, создаден од преведувачката меморија на компанијата „Huawei“ која има 239.497 преведувачки единици, има вкупно 3.318.010 зборови, од кои 69.075 се различни зборови.

И во овој корпус преовладуваат службените зборови, а најчесто се користи предлогот „на“ и тоа 156.003 пати, а по него предлогот „за“ 136.274318 пати. Од полнозначните зборови, прв е модалниот глагол „може“ кој се среќава 25.986 пати. Од именките, најчесто се среќава терминот „телефонот“, вкупно 15.499 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 22.961 пат. Следен е терминот „екранот“ кој се среќава вкупно 14.941 пати, а во разни форми (членувана форма, основна форма, изведени форми) се среќава вкупно 20.573 пати.

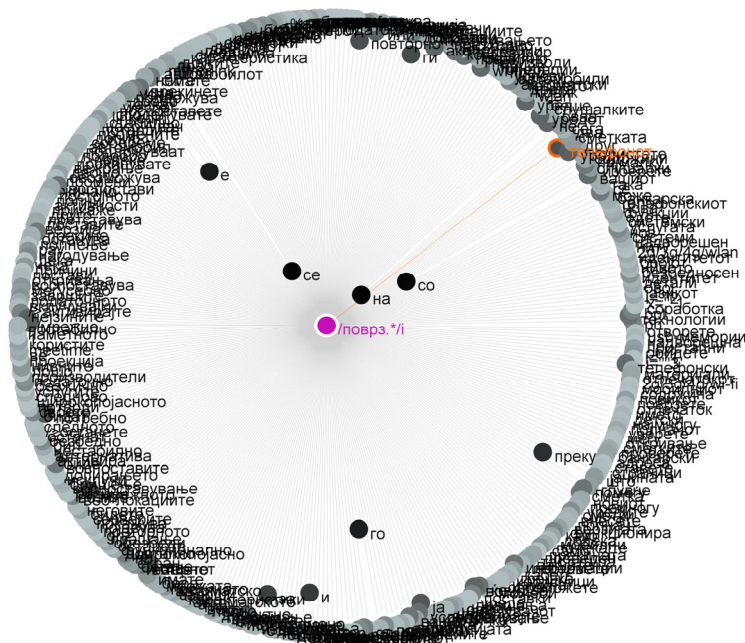
Од термините од областа на електронските комуникации во овој корпус најчесто се среќава терминот „интернет“, вкупно 4.292 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 15.277 пати. Овој термин е дефиниран во Поимникот и се користи за да го означи концептот на „глобална неформална мрежа што поврзува голем дел од светските компјутерски мрежи“ (DCS 7ed. 2016). Терминот се среќава заедно со 122 други зборови од кои најчесто со службените зборови и тоа со „на“ 3.532 пати, „и“ 739 пати и „преку“ 590 пати. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со придавката „широкопојасен“, која се јавува 98 пати пред него, како и глаголот „проверете“ што се среќава 38 пати по него. Терминот е добиен со транскрипција од англискиот јазик и во овој корпус се среќава само во комбинација со определениот член -от како членувана форма „интернетот“ и тоа само 35 пати. И покрај тоа што од именката „интернет“ може да се изведе придавката „интернетски“, оваа придавка не се среќава ниту еднаш во корпусот.

Втор најчест термин од областа на електронските комуникации е терминот „мрежата“ што се среќава 2.592 пати, а во разни форми (основна форма, основна форма, изведени форми) се среќава вкупно 6.927 пати. Терминот е дефиниран во Поимникот и се користи за да го означи концептот на „систем што се состои од терминали, јазли и меѓусебно поврзани медиуми“ или концептот на „збирка на ресурси што се користат за воспоставување и промена на патеки за комуникација помеѓу терминалите“ (DCS 7ed. 2016). Во корпусот се среќава заедно со 282 други зборови и тоа најчесто со службените зборови „на“ 2123 пати, „за“ 1113 пати и „и“ 584 пати. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со англиската скратеница „wi-fi“ која се јавува 996 пати по терминот „мрежата“ и глаголската именка „поврзување“ која се јавува 433 пати по изведената форма „мрежно(то)“.

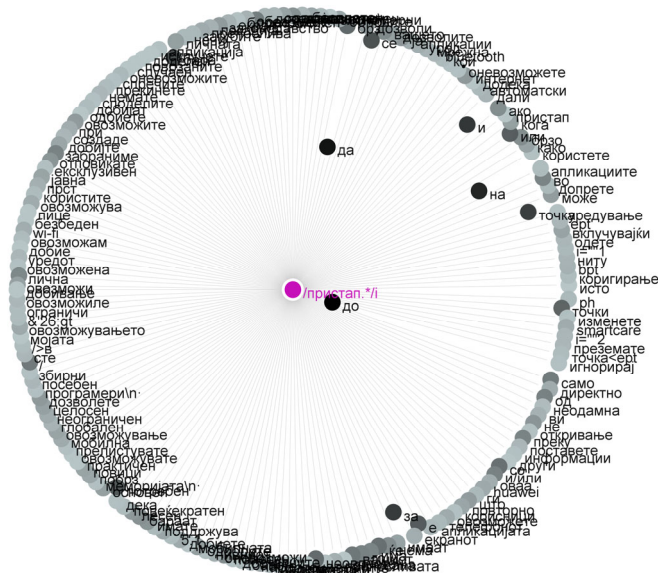

Токму глаголската именка „поврзување“ е трет најчест термин од областа на електронските комуникации што се среќава во овој корпус и тоа 2.528 пати, а во разни форми (основна форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 12.963 пати. Терминот е дефиниран во Поимникот и во областа на електронските комуникации се користи за да го означи концептот на „врска меѓу два или повеќе терминали или мрежи“ (Electropedia). Во корпусот се среќава заедно со 371 друг збор и тоа најчесто со службените зборови „на“ 3.511 пати, „со“ 2.913 пати и „преку“ 780 пати. Често се среќава во комбинација со скратени форми, како што се формите од глаголот „сум“, и тоа со множинската форма „се“ 3.263 пати и еднинската форма „е“ 1.537 пати, и кратката заменска форма за машки род „го“ со која се среќава 1.373 пати. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со членуваната придавка „мрежното“ која се јавува 270 пати пред терминот „поврзување“ и членуваната именка „телефонот“ која се јавува 250 пати по терминот „поврзете“.

[illegible]

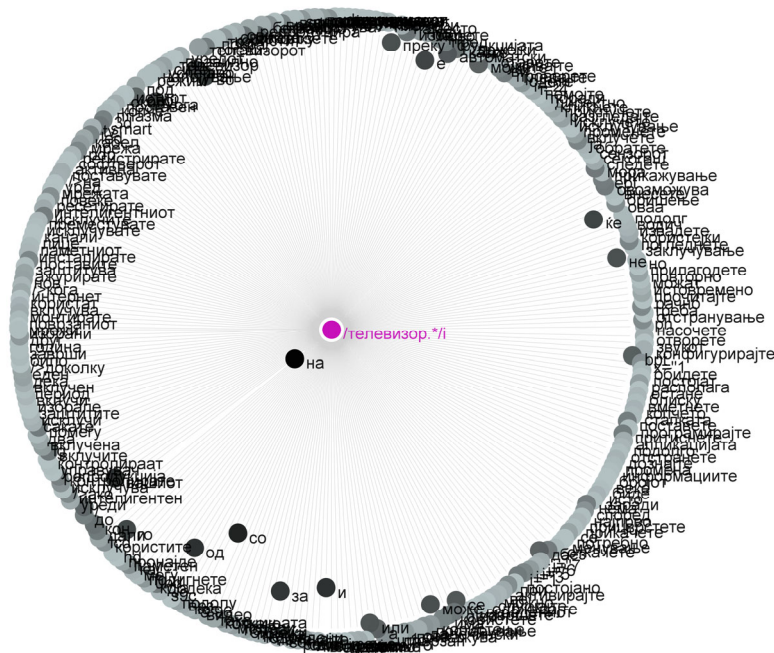
Петти најчест термин од областа на електронските комуникации што се среќава во овој корпус е терминот „пристапи“, вкупно 1.438 пати, а во разни форми (множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 10.361 пат. Терминот е дефиниран во Поимникот и се користи за да го означи концептот на „добивање влез до податоци, компјутерски систем и др.“ (DCS 7ed. 2016). Во корпусот се среќава заедно со 186 други зборови и тоа најчесто со службените зборови „до“ 6.443 пати, „да“ 3.533 пати и „на“ 1.790 пати. Од полнозначните зборови, овој термин најчесто се среќава во комбинација со именката „точка“ кој се јавува по него 772 пати и го образуваат сложениот термин „пристапна точка“ и глаголот „бара“ кој се јавува 401 пат пред терминот.

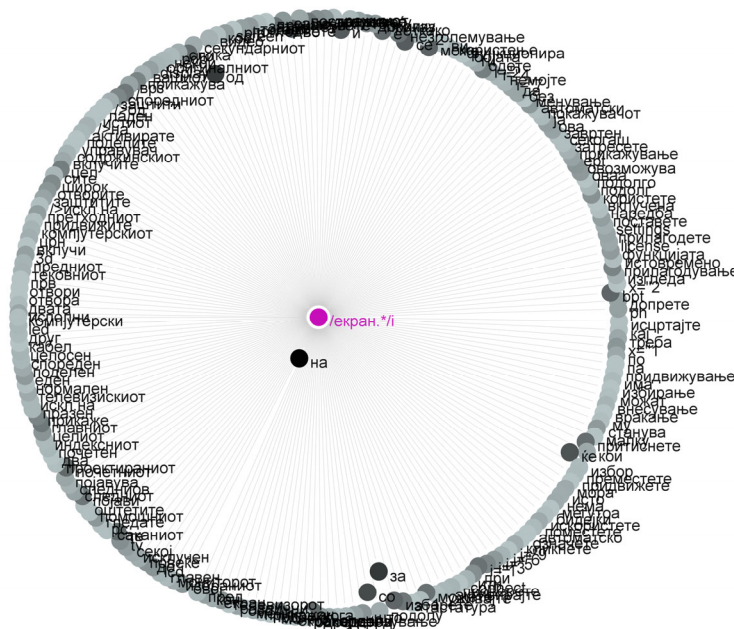

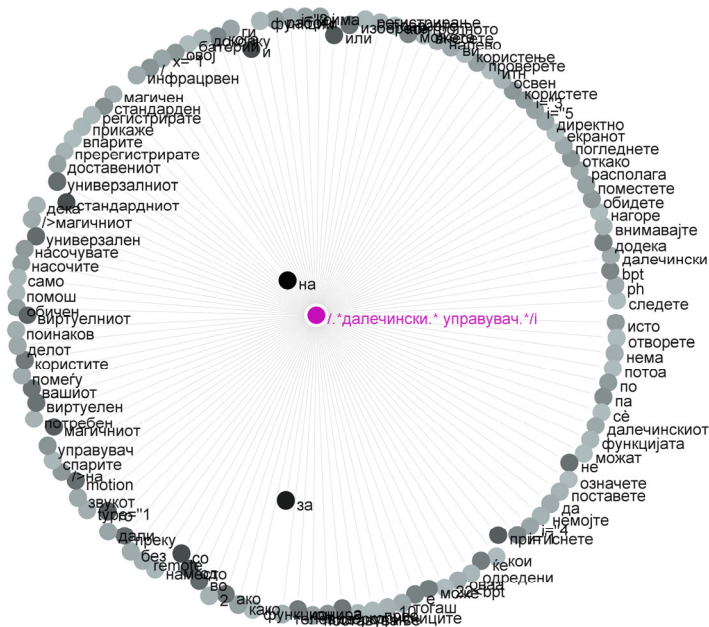
4.3. Терминологија од областа на аудиовизуелните медиумски услуги

За анализа на терминологијата од областа на аудиовизуелните медиумски услуги беше подготвен корпус од преведувачките мемории на најголемите светски производители на уреди за аудиовизуелни медиумски услуги, а тоа компаниите Samsung, LG и Sony. Овие компании произведуваат телевизори, домашни кина, звучници, слушалки и друга опрема преку која аудиовизуелните медиумски услуги стигнуваат до корисниците. Преведувачката меморија на Samsung има 32.341 преведувачка единица, преведувачката меморија на LG има 37.294 преведувачки единици, а преведувачката меморија на Sony има 13.090 преведувачки единици. Корпусот, создаден од преведувачките мемории на оваа компанија има вкупно 1.475.731 збор, од кои 47.933 се различни зборови. Распределено по преведувачки мемории од производителите, на Samsung припаѓаат 727.288 зборови од кои 20.607 се различни, на LG припаѓаат 586.526 зборови од кои 26.326 се различни и на Sony припаѓаат 161.917 зборови од кои 17.750 се различни.

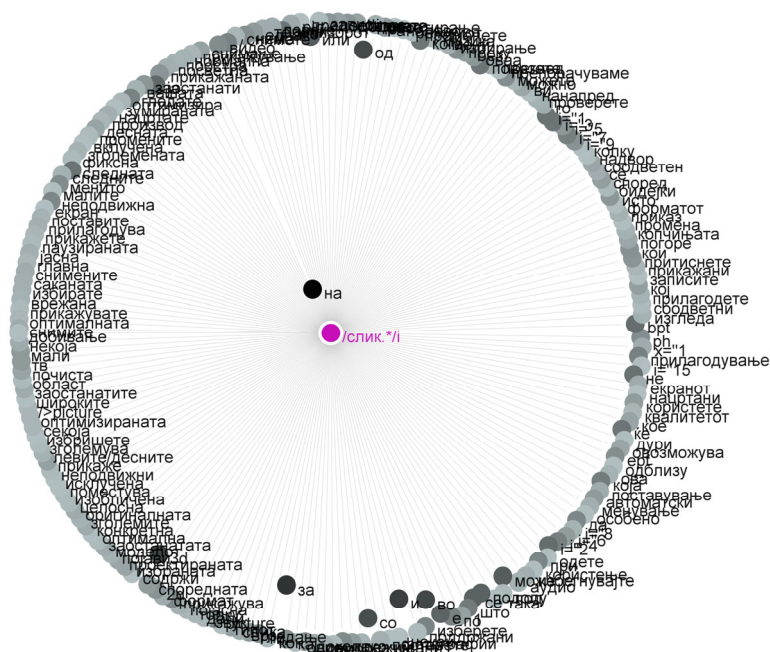
И во овој корпус преовладуваат службените зборови, а најчесто се користи предлогот „на“ и тоа 64.481 пати, а по него сврзникот „за“ 35.475 пати. Од полнозначните зборови, прва е глаголската форма „се“ која се среќава 19.597 пати, а по неа следи кратката заменска форма „го“ која се среќава 18.167 пати.

[illegible]

На четвртото и петтото место по честота во овој корпус од термините од областа на аудиовизуелните медиумски услуги се наоѓаат термините „сликата“ и „аудио“ кои ја сочинуваат основата на терминот „аудиовизуелни“ што ја опишува оваа област. Терминот „сликата“ се среќава 1.985 пати, а во разни форми (основна форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 4.800 пати. Терминот е дефиниран во Поимникот и го означува концептот на „приказ на екранот од телевизорот“ (Electropedia). Во корпусот се среќава заедно со 207 други зборови и тоа најчесто со службените зборови „на“ 2.491 пат, „за“ 532 пати и „и“ 361 пат. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со модалниот глагол „може“ кој се јавува 138 пати по терминот и прилогот „подолу“ кој се јавува 118 пати по терминот.

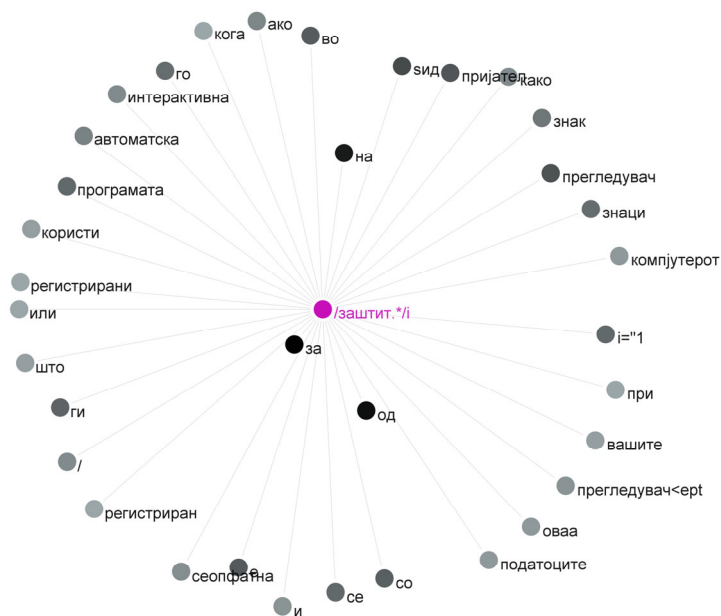

4.4. Терминологија од областа на злонамерен софтвер и вируси

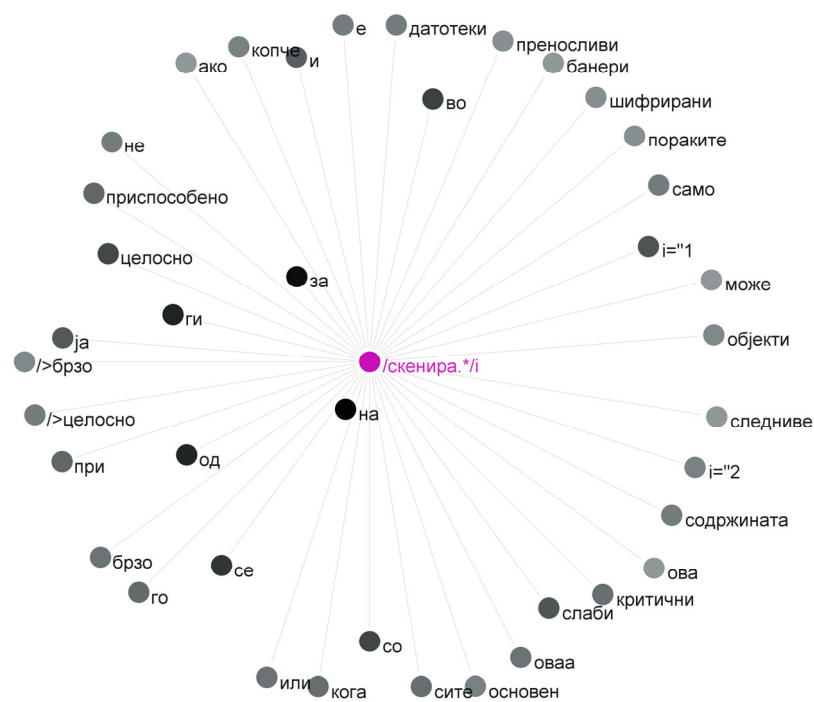
За анализа на терминологијата од областа на злонамерниот софтвер и вирусите беше подготвен корпус од преведувачката меморија на компанијата „Kaspersky Lab“. Оваа компанија е една од најголемите компании во областа на производство на софтвер за заштита од вируси и друг злонамерен софтвер. Корпусот, создаден од преведувачката меморија на компанијата „Kaspersky Lab“ која е релативно мала и има 6.423 преведувачки единици, има вкупно 100.466 зборови, од кои 9.139 се различни зборови.

И во овој корпус преовладуваат службените зборови, а најчесто се користи предлогот „на“ и тоа 6.379 пати, а по него сврзникот „за“ 4.559 пати. Од полнозначните зборови, прв е модалниот глагол „може“ кој се среќава 848 пати. Од именките, најчесто се среќава терминот „апликацијата“, вкупно 705 пати, а во разни форми (основна форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 1.522 пати. Следен е терминот „прозорецот“ кој се среќава вкупно 497 пати, а во разни форми (основна форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 853 пати.

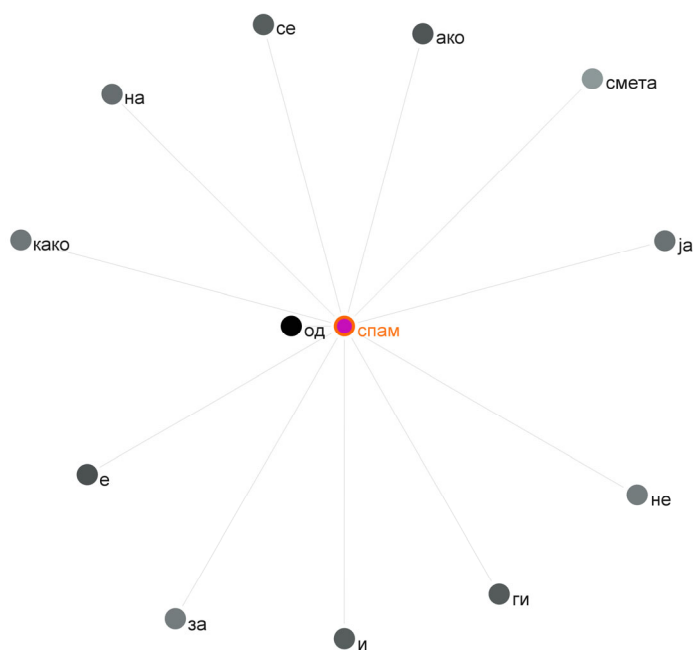
Од термините од областа на злонамерниот софтвер и вирусите во овој корпус најчесто се среќава терминот „заштита“, вкупно 337 пати, а во разни форми (членувана форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 647 пати. Овој термин не е дефиниран како самостоен термин во Поимникот, но влегува во составот на неколку сложени термини. Терминот „заштита“ е термин од општата лексика и е добиен со проширувањето на семантичкото поле на постојниот збор. Во областа на злонамерниот софтвер и вирусите, овој термин се користи за да го означи концептот на „спречување на навлегување на злонамерен софтвер во системот на компјутерот или паметниот телефон“. Терминот се среќава заедно со 35 други зборови од кои најчесто со службените зборови и тоа со „за“ 228 пати, „од“ 172 пати и „над“ 131 пат. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со именките „сид“ што се среќава 46 пати по него, и „прегледувач“ што се среќава 38 пати по него.

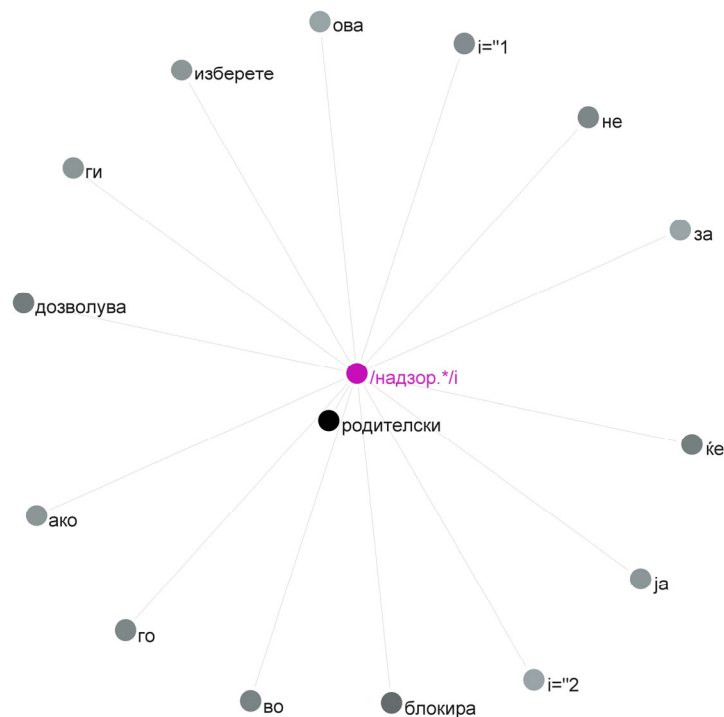
Втор најчест термин од областа на злонамерниот софтвер и вирусите во овој корпус е терминот „скенирање“ што се среќава 282 пати, а во разни форми (основна форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 515 пати. Терминот е дефиниран во Поимникот. За разлика од најзастапениот термин „заштита“, кој е термин од општата лексика, терминот „скенирање“ е термин што повеќе припаѓа во областа на информатичките технологии и означува „едно поминување преку податоците на еден или повеќе делови во некоја слика“ (DCS 7ed. 2016). Во областа на злонамерниот софтвер и вирусите, терминот „скенирање“ го означува концептот на „проверка на датотеки или на системот на компјутерот или паметниот телефон за присуство на злонамерен софтвер“. Во корпусот се среќава заедно со 40 други зборови и тоа најчесто со службените зборови „на“ 101 пат, „за“ 82 пати и „од“ 52 пати. Од полнозначните зборови, најчесто се среќава во комбинација со кратката заменска форма „ги“ која се јавува 53 пати пред терминот „скенира“ и „целосно“, што се среќава 27 пати пред терминот, и множинската форма на придавката „слаби“ која се среќава 20 пати по терминот „скенирање“.

На трето место од термините од областа на злонамерниот софтвер и вирусите е терминот „спам“ што се среќава 185 пати само во основната форма и не се среќава во членувана форма, множинска форма или други изведени форми. Терминот не е дефиниран во Поимникот, а се користи за да го означи концептот на „неселективно испраќање порака преку електронска пошта што корисниците не ја барале (или, кога се среќава во функција на именка, ја означува конкретната е-порака)“ (DCS 7ed. 2016). Во корпусот се среќава заедно со 12 други зборови и тоа најчесто со службените зборови „од“ 99 пати, „ако“ 20 пати и „и“ 17 пати. Од полнозначните зборови, терминот „спам“ најчесто се среќава во комбинација со глаголската форма „е“ која се среќава 22 пати пред терминот и кратката заменска форма „ги“ која се среќава 18 пати пред терминот.

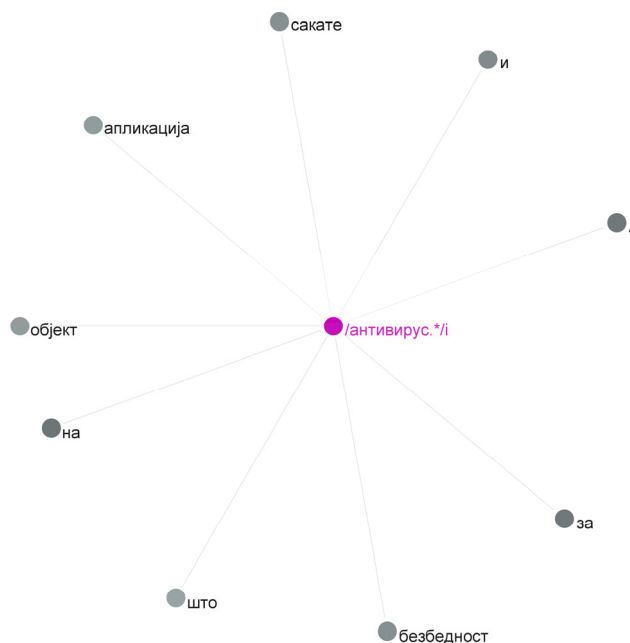

На четврто место од термините од областа на злонамерниот софтвер и вирусите е терминот „надзор“ што се среќава 172 пати, а во разни форми (основна форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 194 пати. Овој термин не е дефиниран како самостоен термин во Поимникот, но влегува во составот на неколку сложени термини. Терминот „надзор“ е термин од општата лексика и е добиен со проширувањето на семантичкото поле на постојниот збор. Во областа на злонамерниот софтвер и вирусите, овој термин се користи за да го означи концептот на „следење, надгледување, контрола над нешто“. Терминот се среќава заедно со 15 други зборови од кои најчесто во комбинација со полнозначниот збор, придавката „родителски“, дури 189 пати и го образуваат сложениот термин „родителски надзор“, како и со глаголите „блокира“ и „дозволува“ кои се појавуваат 19 односно 13 пати по терминот.

Петти најчест термин од областа на злонамерниот софтвер и вирусите што се среќава во овој корпус е терминот „антивирусната“, вкупно 138 пати, а во разни форми (основна форма, множинска форма, изведени форми) се среќава вкупно 196 пати. Терминот не е дефиниран во Поимникот, а се користи за да го означи концептот на „програма што открива и изолира вируси во уреди за чување датотеки“ (DCS 7ed. 2016). Во корпусот се среќава заедно со 10 други зборови од кои најчесто во комбинација со полнозначниот збор,

именката „програма“, дури 186 пати и го образуваат сложениот термин „антивирусна програма“. Од службените зборови, најчесто се среќава со предлозите „на“ и „за“ кои се среќаваат 15 пати односно 14 пати по терминот.

Анализата на корпусот покажува дека дел од термините од областа на злонамерниот софтвер и вирусите се добиени со проширување на семантичкото поле на термини од општата лексика или со зајмување термини од други терминологски области. Дел од заемките, како што се вирус, инфекција и дезинфекција, се од областа на медицината, а карактеристиките на концептите кои ги означуваат термините во двете терминологски области се споредливи според аналогија.

4.5. Скратеници (акроними) во терминологијата од областа на информатичкото општество

Во македонскиот јазик под скратеници се подразбираат акронимите – изведени зборови кои се добиваат со скратување на зборовите кои влегуваат во состав на повеќекомпонентни имиња, наслови и називи. Како такви, тие треба да се разликуваат од скратувањата на зборовите, т. е. абривијациите – кртења на одделни зборови кои често се употребуваат заради заштеда на време и на простор (Цветковски, Веновска-Антевска и др. 2017: 149).

Акронимите можат да бидат гласовни, буквени, слоговни, со мешана структура и со една нескратена компонента (Минова-Ѓуркова 2003: 150-151). Покрај овие акроними, се среќаваат и алфанумерички акроними, односно нумероними.

Кога акронимите се изговараат слеано како еден збор, тогаш се работи за гласовни акроними. Примери за гласовни акроними се: РАМ, РОМ, ЛАН, БИОС. Буквените акроними се акроними во кои секоја буква во состав на акронимот се изговара посебно. Бидејќи овие акроними се од туѓо потекло, по правило, се читаат според абecedата (Цветковски, Веновска-Антевска и др. 2017: 150). Примери за буквени акроними се: ЛЦД (се чита: ел-це-де), УСБ (се чита: у-ес-бе), РГБ (ер-ге-бе). Слоговните акроними се акроними создадени од првите слогови на зборовите кои влегуваат во состав на сложениот термин. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, слоговните акроними станале именки и тука не може да стане збор за акроними. Такви се: модем од модулатор-демодулатор, кодек од кодирање-декодирање и др. Акронимите со една нескратена компонента настануваат кога едниот дел од акронимот е цел збор од составот на сложениот термин. Акронимите со една нескратена компонента се eHealth, eWallet, eLearning, eBook и на англиски јазик се пишуваат слеано со тоа што скратената компонента се пишува со мала буква, а нескратената компонента се пишува со голема буква. Во македонскиот јазик, овие акроними треба да се предаваат така што скратената и нескратената компонента се разделени со цртичка и двете компоненти се пишуваат со мали букви. Примери за тоа се е-здравје, е-паричник, е-учење, е-книга.

Акронимите со мешана структура се составени од комбинација на првите букви и слогови од зборовите кои влегуваат во состав на сложениот термин. Овие акроними поретко се среќаваат во терминологијата од областа на информатичкото општество. Еден таков пример е Македонската академска истражувачка мрежа – МАРнет. Во овој случај, иако се работи за македонска институција што е основана со закон (Службен весник на Република Македонија бр. 124: 111-115), акронимот што го претставува името на институцијата е изведен од називот преведен на англиски јазик, а не од оригиналниот македонски назив. Акронимот што ќе се добие од македонскиот назив на институцијата Македонската академска истражувачка мрежа е МАИМ, а акронимот што е пропишан со Законот и што се користи како официјален акроним е МАРнет, односно е добиен од називот преведен на англиски јазик (Macedonian Academic and Research Network – MARnet). Во овој пример, првите три буки од акронимот се добиени од Macedonian Academic and Research, односно Македонската академска истражувачка, а слогот „-нет“ е кратенката од англискиот преводен еквивалент за терминот „мрежа“ односно „network“.

При дефинирањето на терминологијата од различни области, а особено од областа на информатичкото општество, во македонскиот јазик се појавува предизвик којшто е карактеристичен за јазиците кои се служат со кирилското писмо, а се работи за начинот на користење на оригиналните акроними кои најчесто се од англискиот јазик и на латиница и нивно предавање на кирилица. При предавањето на акронимите од еден јазик на друг, се користат постапките на транскрипција и транслитерација. При адаптацијата на акронимите, почесто се користи процесот на транслитерација. Во принцип тоа се прави знак по знак: секој знак од јазикот-извор се предава со соодветен знак во јазикот-цел и тоа е најлесен начин. Кога бројот на знаците во јазикот-цел е помал од бројот на знаците јазикот-извор, тогаш неопходно е да се користат диграфи или дијакритички знаци. Во овој случај треба да се избегне субјективизмот при предавањето. Во верзијата на Правописот на македонскиот литературен јазик (Видоески, Димитровски и др. 1999: 91) е дефинирана транскрипцијата на туѓите имиња од англискиот јазик, но не и на акронимите. Транскрипцијата на акронимите е обработена во верзијата на Правописот на македонскиот литературен јазик (второ издание) од 2017 година, седмиот дел со наслов „Скратеници (акроними) и скратувања (абревијации)“ (Цветковски, Веновска-Антевска и др. 2017: 147).

Исто така, постои и стандардот ИСО 9:1995 за предавање на кирилското писмо на латиница за словенски и несловенски јазици.

4.5.1. Адаптација на акроними што содржат букви кои ги нема во македонската азбука

Јазиците кои користат латиница го немаат проблемот со предавање акроними кои се составени од букви што ги има во нивната азбука. Но кога треба да се предадат акроними кои содржат букви што ги нема во македонската азбука, тогаш настанува проблем. Кога треба да се предадат акроними кои ги содржат буквите *X*, *Q*, *W*, *Y* од англиската азбука, тогаш треба да се најде соодветно решение за тие акроними да можат да се адаптираат и да се користат во македонскиот јазик.

Националната работна група за изработка на поимник од областа на информатичката технологија се соочи со предизвикот за нивно правилно предавање на македонски јазик со цел да бидат функционални и да се употребуваат од корисниците. Ставот што беше усвоен е дека најчесто користените акроними треба само да се транслитерираат на кирилица. Оние акроними кои не се толку навлезени во јазикот да се заменат со акроними составени од првите букви на зборовите во македонскиот преводен еквивалент. Беше решено дека акронимите кои во себе ги содржат латинските букви *X*, *Q*, *W* и *Y* да останат во оригинал (Мицкоски 2009-2:368). Овој пристап се применува во практиката, но може да предизвика голема неусогласеност и шаренило.

За да се покажат проблемите што може да настанат од примената на оваа препорака, ќе го обработиме акронимот „CD“, што е добиен од англиската фраза „Compact Disc“. Според дефиницијата од термиолошката база на Microsoft (термин бр. 166), овој акроним означува оптички медиум за складирање дигитални податоци. Преводен еквивалент на оваа фраза во македонскиот јазик ќе биде „компакт-диск“, а акронимот ќе биде транслитериран како „ЦД“ според правилото 337 од Правописот на македонскиот литературен јазик (второ издание) (Цветковски, Веновска-Антевска и др. 2017: 150). Оваа фраза и акронимот изведен од неа се користат уште од појавата на компјутерите и веќе се имаат одомаќинето во македонскиот јазик. Обидот за изведување на акроним од македонскиот превод на фразата

според препораките на Националната работна група, односно „КД“, ќе биде неуспешен затоа што акронимот ќе ја нема потребната прозирност за да биде прифатен. Добиениот акроним „КД“ нема да им значи ништо ниту на професионалците, ниту на некој кој има основни познавања од компјутери. Расчитаната форма на англискиот акроним „CD-R“ е „Compact Disc-Recordable“, што значи „компакт-диск за снимање“ и според правилото 337 од Правописот, на македонски јазик ќе се предаде како „ЦД-Р“. Но, проблем се појавува кај следниот акроним, „CD-RW“, кој претставува дополнително проширување на појдовниот акроним. Акронимот е изведен од англиската фраза „Compact Disc-Rewritable“ и се користи за компакт-диск на кој може да се пишува, односно снима, повторно. Според правилото 337 од Правописот, овој акроним на македонски треба да се предаде како „ЦД-РВ“, а да се чита како це-де-ер-ве. Според изговорот, корисниците, но и ИКТ-професионалците, ќе го препознаат концептот што го означува акронимот, но ортографскиот приказ може да предизвика забуна, односно ја нема потребната прозирност за веднаш да се препознае неговото значење. Според препораките од Националната работна група за изработка на поимник од областа на информатичката технологија, акронимот треба да остане на латиница, односно „CD-RW“, но тоа ќе предизвика проблем. Проблемот се состои во тоа што акронимите „ЦД“ и „ЦД-Р“ ќе се користат на кирилица, но кога акронимот ќе се прошири со уште една буква за која нема соодветен парник во македонската азбука, тогаш акронимот треба да остане на латиница, односно „CD-RW“. За подобро да го опишеме проблемот, ќе ја примениме препораката во практика. Дефиницијата за „CD-RW“ на англиски јазик гласи: „CD-RW [is] a type of CD (compact disc) that can be recorded, erased, and reused by the user“ (Downing 2009:84). Македонскиот превод со примена на препораката ќе изгледа вака: „CD-RW е *џиџ ЦД (комџакџи-диск) џиџо може да се снима, брише и џовџорно да се корисџи од корисникоџ*“. Веднаш може да се забележи неусогласеноста во предавањето на акронимите во македонскиот превод на дефиницијата. Овој пример укажува дека препораката на Националната работна група за изработка на поимник од областа на информатичката технологија во однос на акронимите не е најсоодветна за користење.

Според правилото 337 од Правописот на македонскиот литературен јазик (второ издание) (Цветковски, Веновска-Антевска и др. 2017: 150), кога скратеницата содржи буква што отсутствува во македонската азбука, латиничната буква се предава со кирилска буква со најсличен изговор. Сепак, овој пристап е несоодветен поради тоа што ќе се добијат

акроними за кои на корисниците ќе им биде тешко воопшто и да претпостават што означуваат. Во некои случаи, примената на ова правило ќе функционира релативно добро. На пример, акронимот WiMAX чијашто расчитана форма е Worldwide Interoperability for Microwave Access (Maier and Ghazisaidi 2011: 86) што означува интероперабилност на микробранов пристап низ светот треба да се преведе како ВиМАХ. На овој начин, латинската буква „W“ ќе се замени со кирилската буква „В“, а латинската буква „X“ ќе се замени со кирилската буква „Х“. Сепак, меѓу ИКТ-професионалците, овој термин од областа на електронските комуникации е познат како ВајМАКС, онака како што треба да се прочита според правилото 337 од Правописот. Ова значи дека ортографската форма на акронимот ВиМАХ може да предизвика забуна, но читањето ќе ги разреши дилемите во однос на значењето.

Примената на правилото 337 од Правописот може да предизвика голем проблем при предавањето на акроними кои имаат различно значење и означуваат различни концепти со иста ортографска форма на македонски јазик. За да го илустрираме ова тврдење, ќе ги обработиме англиските акроними VLAN и WLAN. Кратката дефиниција што ја дава Меѓународната комисија за електротехника (IEV ref. 732-01-11) е дека VLAN претставува подмрежа на локална мрежа што е изолирана од другите делови на таа локална мрежа и до неа може да се пристапи само преку соодветни меѓусебни поврзувања, а Националниот институт за стандарди и технологија при Министерството за трговија на САД и Меѓународната унија за телекомуникации ја даваат само расчитаната форма „virtual local area network“ што ќе се преведе како „виртуелна локална мрежа“. Кратката дефиниција што ја дава Меѓународната комисија за електротехника (IEV ref. 732-01-05) е дека WLAN претставува локална мрежа во којашто податоците се пренесуваат без користење жици, а според дефиницијата од Националниот институт за стандарди и технологија при Министерството за трговија на САД, WLAN претстава група на пристапни точки и поврзана инфраструктура во рамките на ограничена географска област, како што е објект или кампус, што е способна за радиокомуникации. Меѓународната унија за телекомуникации ја дава само расчитаната форма „wireless local area network“ што ќе се преведе како „безжична локална мрежа“. Од дефинициите, а и од преводот на расчитаните акроними, може да се забележи дека се работи за два сосема различни термини што означуваат два сосема различни концепти. Според правилото 337 од Правописот, двата акронима ќе се предадат како ВЛАН, иако значат сосема различно. Тоа ќе предизвика голем проблем во техничките

документации и упатствата за користење. Од овој пример може да се извлече заклучок дека правилото 337 од Правописот на македонскиот литературен јазик (Цветковски, Веновска-Антевска и др. 2017: 150) не е соодветно за користење во практика и треба да се промени.

4.5.2. Алфанумерички акроними

Акронимите кои се составени од комбинација на букви и броеви се нарекуваат алфанумерички акроними, алфанумерички скратеници или нумероними. Во терминологијата од областа на информатичкото општество, овие акроними се многу присутни и често се користат. Некои од најчесто користените алфанумерички акроними во англискиот јазик се оние кои се однесуваат на генерациите на мобилната телефонија (1G, 2G, 3G, 4G, 5G, 6G), на димензиите што се прикажуваат (2D, 3D), на резолуцијата на екраните (4K, 8K, 10K, 18K) или на бројот на пиксели на екраните, односно стандардите на телевизија (720p, 1080p). Предавањето на овие алфанумерички акроними на македонски јазик воопшто не е обработено во Правописот, ниту во некоја друга референтна публикација.

За подобро да се илустрира користењето на алфанумеричките акроними, беше разгледано предавањето на овие акроними на некои од јазиците што ја користат кирилицата (македонскиот, рускиот, бугарскиот и српскиот јазик) во неколку софтверски платформи и тоа софтверските апликации на Microsoft (Windows, Office) и оперативниот систем Android што се користи за преносливи уреди (мобилни телефони и таблет-уреди) кај најголемите производители на телефони што го локализираат оперативниот систем Android на македонски јазик, односно Samsung и Huawei. Од направената споредба на преводите на англиските алфанумерички акроними на руски, бугарски и српски јазик може да се забележи дека се следи правилото на директно предавање на акронимите без транслитерација на буквите на кирилица. За разлика од овие јазици, примерите на предавањето на алфанумеричките акроними на македонски јазик укажуваат на недоследности кои потекнуваат од немањето соодветни правила. Така, на пример, во софтверските апликации на Microsoft (Windows, Office) и оперативниот систем Android англиските алфанумерички акроними „2D“ и „3D“ кои се однесуваат на дводимензионален

и тридимензионален приказ, најчесто се предаваат како „2Д“ и „3Д“ односно латинската буква што влегува во состав на алфанумеричкиот акроним е заменета со соодветната кирилска буква, иако има и отстапувања, особено кај оперативниот систем Android. Сепак, останатите алфанумерички акроними, односно оние кои се однесуваат на генерациите на мобилната телефонија (1G, 2G, 3G, 4G, 5G, 6G), на резолуцијата на екраните (4K, 8K, 10K, 18K) или на бројот на пиксели на екраните, односно стандардите на телевизија (720p, 1080p), буквите што влегуваат во составот на алфанумеричкиот акроним остануваат на латиница и не се транслитерираат. Според тоа, настанува проблем кога во иста реченица ќе се сретнат два акроними од кои едниот е транслитериран со кирилски букви, а во другиот, алфанумерички, се користат латински букви. Официјалниот превод на реченицата „Compress Media HD (720p)“ што се користи во софтверската апликација PowerPoint е „Компримирај ги медиумите во ХД (720p)“. Може да се забележи дека англискиот акроним „HD“ е транслитериран, а алфанумеричкиот акроним не е транслитериран и останува како „720p“.

Кај алфанумеричките акроними, дополнителен проблем претставува истиот ортографски приказ на некои латински и кирилски букви, како и сличниот ортографски приказ на бројот „3“ и кирилската буква „З“. Кај алфанумеричките акроними што се однесуваат на стандардите на телевизија (720p, 1080p), ИКТ-професионалците нема да имаат двојба за што се работи, но обичниот корисник нема да знае дали „p“ што влегува во состав на алфанумеричкиот акроним е латинската буква „p“ што е првата буква од зборот „pixel“ што значи „пиксел“ или латинската буква „p“. Од примерот погоре, „Компримирај ги медиумите во ХД (720p)“, корисникот може погрешно да претпостави дека алфанумеричкиот акроним „720p“ е транслитериран исто како буквениот акроним „ХД“.

Сличниот ортографски приказ на бројот „3“ и кирилската буква „З“ може да предизвика проблем. Така, ако акронимот „3Д“ се употреби во обичен текст, односно надвор од ИКТ-контекст, нема да може да се знае дали го означува концептот на „три димензии“ или, можеби, „здравствен дом“.

4.5.3. Користење цртичка во сложени конструкции составени од акроним и именка

За подобро да се илустрира користењето цртичка во сложени конструкции составени од акроним и именка беше разгледано предавањето на акронимите на некои од јазиците што ја користат кирилицата (македонскиот, рускиот, бугарскиот и српскиот јазик) во неколку софтверски платформи и тоа софтверските апликации на Microsoft (Windows, Office) и оперативниот систем Android што се користи за преносливи уреди (мобилни телефони и таблет-уреди). Од направената споредба на преводите на англиските акроними на руски, бугарски и српски јазик може да се забележи дека се следи правилото на директно пренесување на акронимите без нивна транслитерација на кирилица. Она по што се разликуваат е користењето на цртичка кога акронимот создава сложена конструкција со именката што следи по него и дополнително го објаснува. Во преводите на македонски и руски јазик, акронимот и именката се одделени со цртичка, без оглед на тоа дали акронимот е на кирилица или на латиница, додека во преводите во бугарскиот и српскиот, цртичката ја нема. На пример, фразата „HTML document“ на македонски јазик се преведува со „ХТМЛ-документ“, но фразата „XHTML document“ се преведува со „XHTML-документ“, односно акронимот не се транслитерира и останува на кирилица затоа што ја содржи латинската буква „X“, слично како горенаведениот пример со „ЦД“ и „CD-RW“. Во рускиот јазик се користат преводите „HTML-документ“ и „XHTML-документ“, додека во бугарскиот „HTML документ“ и „XHTML документ“ и во српскиот „HTML документ“ и „XHTML документ“. Во македонскиот и рускиот јазик, во случаите кога акронимот е придружен од именката што дополнително го објаснува, може да се забележат и случаи на различен редослед на акронимот и именката. Во првиот случај прв е акронимот, па потоа именката и во тој случај се одделени со цртичка, а во вториот случај прва е именката, а по неа следи акронимот и тогаш не се одделени со цртичка. Таков е примерот со преводот на фразата „XML schema“ којашто руски се среќава како „XML-схема“ и како „схема XML“, а на македонски како „XML-шема“ и „шема XML“. Сепак, во случаи кога акронимот веќе содржи цртичка и по него следи именка што дополнително го објаснува, мора да се внимава да не се претера со користењето на цртичките. Во преводите на руски јазик не се користат две цртички, но во преводите на македонски забележуваме и такви случаи. На пример, како

преводни еквиваленти на фразата „CD-RW Drive“ на руски јазик се среќаваат „CD-RW дисковод“ и „Дисковод CD-RW“, додека на македонски се среќава „CD-RW-уред“ со две цртички и „Уред CD-RW“. Од примерите може да се извлече препораката дека во случаите кога акронимот е придружен од именка што дополнително го објаснува, акронимот и именката треба да се одделат со цртичка кога именката следи по акронимот, или акронимот да следи по именката и во тој случај не се користи цртичка. Дополнително, кога акронимот веќе содржи цртичка, тогаш именката треба да биде пред акронимот за да се избегне користењето на две цртички во една фраза затоа што таквите конструкции не се типични за македонскиот јазик.

4.5.4. Сложени конструкции составени од акроним и именка кога првата буква од именката е содржана во акронимот

Во македонскиот јазик има случаи кога по акронимот следи именка чијашто прва буква веќе е содржана во акронимот. Такви се случаите со „РАМ-меморија“ и „РОМ-меморија“ како преводни еквиваленти на англиските акроними „RAM“ и „ROM“. Во случаите со „РАМ-меморија“ и „РОМ-меморија“, последната буква „М“ се однесува на „memory“ и во двата акроними значи „меморија“ од „Random Access Memory“ и „Read-Only Memory“, но се користи за дополнително да го објасни акронимот и да укаже дека станува збор за меморија. Слично е и со „ВАН-мрежа“ како преводен еквивалент на „VAN“. Последната буква од англискиот акроним се однесува на „network“ што значи „мрежа“, но се користи за дополнително да го објасни акронимот. Ваквото користење на именки чијашто прва буква веќе е содржана во акронимот може да се дозволи затоа што дополнително го објаснуваат акронимот и придонесуваат за подобро да се разбере неговото значење.

4.5.5. Адаптација на акроними што често се користат

Постојат акроними што се среќаваат многу често и корисниците веќе ја усвоиле нивната употреба, но и тука постои шаренило во употребата. Таков е примерот со преводот на акронимот „FAQ“ којшто е добиен од фразата „Frequently Asked Questions“ што во превод на македонски значи „Често поставувани прашања“, „Чести прашања“ или „Најчести прашања“. Почесто се користи акронимот „ЧПП“ којшто е изведен од првиот пример, затоа што неговото значење е полесно да се препознае за разлика од акронимот „ЧП“ изведен од вториот пример или „НП“ изведен од третиот пример. Но, при преводот на акронимот „Q&A“ добиен од „Questions and Answers“ што има слично значење со акронимот „FAQ“ се појавува проблем. Преводот на овој акроним е „Прашања и одговори“, па како преводни еквиваленти се среќаваат „ПиО“ и „ПО“, кои немаат доволна прозирност за да се препознае нивното значење, а се користи и оригиналната форма „Q&A“. За споредба, во бугарскиот се користат „Често задавани въпроси“ за „FAQ“, додека „Q&A“ во оригиналната форма, а во српскиот се користат „Најчешћа питања“ и „Питања и одговори“ без да се користат акроними. Во рускиот јазик, и за двата акроними се користи преводниот еквивалент „вопросы и ответы“ и не се користат акроними. Во ваквите случаи се препорачува да се користи превод на расчитаната форма од англискиот акроним, како што е случајот со примерот од рускиот јазик, затоа што изведениот акроним нема да биде доволно јасен за корисниците, а може да се користи и акроним изведен од преводот на македонски јазик.

4.5.6. Додавање членски морфем и суфикси за множинска форма

Во преведувањето, често се појавува потребата од додавање суфикси на акронимите за да се означи множинска или членувана форма. Во ваков случај, најдобро решение е да се користи именка пред или по акронимот која дополнително ќе го објаснува и на неа да се додадат суфиксите. На пример:

(1) „Испратете ја СМС-пораќата.“ или „Испратете ја пораќата СМС.“

- (2) „Мобилниот телефон поддржува две СИМ-картички.“ или „Мобилниот телефон поддржува две картички СИМ.“

Но, како ќе се постапи кога не можеме да додадеме именка поради недостиг на простор? Ваквата појава е карактеристична за локализацијата на софтверски апликации, кога бројот на знаци што можат да се употребат е ограничен и преведувачот се соочува со предизвикот да го смести целиот превод во ограничен простор за да може да биде видлив во графичкиот кориснички интерфејс односно корисникот да може да го прочита на екранот. Бидејќи денес сè повеќе се користат паметните телефони со екрани што се помали од компјутерските, многу често е невозможно да се користи именка пред или по акронимот на којашто ќе можат да се додадат суфиксите. Примерот „Испратете ја СМС-пораката.“ (Send the SMS.) може да се преведе на неколку начини:

- (3) Испратете СМС.
- (4) Испратете ја СМС.
- (5) Испратете го СМС-от.
- (6) Испратете ја СМС-та.

Првиот превод е со неопределена форма и има поинакво значење од оригиналното, а во вториот недостасува член по акронимот. Во третиот и четвртиот превод се додадени членски морфеми во комбинација со кратки заменски форми, но се поставува прашањето дали тие се употребени правилно и дали треба да се користи членска форма за машки род како што бара акронимот или членска форма во женски род каква што се користи кога се користи именката „порака“. Во ваквите случаи се препорачува да се користи членската морфема и множинската форма кои ќе бидат определени според формата на акронимот, а не според именката што би можела да се употреби пред или по акронимот или расчитаната форма на акронимот.

4.5.7. Акронимите во разговорниот функционален стил

Акронимите често се користат и во комуникацијата преку социјалните мрежи. Сепак, оваа комуникација припаѓа во разговорниот функционален стил. Комуникацијата преку социјалните мрежи изобилува со акроними. Карактеристично за разговорниот стил во пишувана форма е дека се користат англиските акроними и најчесто се пишуваат со мали букви, иако може да се сретнат и напишани со големи букви. Бидејќи овие акроними се дел од разговорниот функционален стил и често се користат, секој обид за нивна адаптација или преведување на македонски јазик ќе биде неуспешен и корисниците нема да го прифатат. Затоа овие акроними ќе продолжат да се користат во нивната оригинална форма. Во табелата подолу се дадени неколку такви акроними со нивните значења:

акроним	англиско значење	македонско значење
afk	away from keyboard	не сум пред компјутер
bbl	be back later	ќе се вратам подоцна
gtg/g2g	got to go	морам да одам
lol	laughing out loud	смевање на глас
rofl	rolling on the floor laughing	смевање до солзи

Во поново време, особено меѓу младите корисници, покрај англиските акроними, се користат и македонски акроними, иако најчесто се пишуваат со латински букви. Во табелата подолу се дадени неколку такви акроними со нивните значења:

акроним	значење
smr / шмп	што ми правиш
sp / шп	што правиш
ksm / ксм	како си ми
zm	свони ми
нбт	небитно
нп	нема проблем

4.6. Терминологијата од областа на информатичкото општество во функционалните стилови на македонскиот јазик

Според дефиницијата на Јелинек (1992: 15-26) што е спомената и кај Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 2003: 199), стилот е збир од дополнителни информативни вредности на говорот, а тие произлегуваат од изборот на изразни средства меѓу повеќе конкурентни и нивно вклопување во текстот. Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 2003: 200) го дефинира функционалниот стил како збир од норми што ги определуваат изборот и употребата на јазичните средства во определени услови на јазично општење.

Терминологијата од областа на информатичкото општество е сè поприсутна во различните функционални стилови на македонскиот јазик, а тоа се должи на нејзиниот развој и примена во речиси сите сфери на животот. Недостатокот од стандардизирана и утврдена терминологија од оваа област предизвикува мешање на различни функционални стилови во еден ист текст во којшто преовладува оваа терминологија. Голем предизвик кој се појавува при користењето на терминологијата од областа на информатичкото општество претставува разграничувањето на разговорниот стил од останатите функционални стилови. Токму затоа, прво ќе ја разгледаме употребата на оваа терминологија во разговорниот функционален стил, а потоа и во останатите, односно во публицистичкиот, административниот (официјално-деловниот) и научниот стил. Терминологија од областа на информатичкото општество речиси и да не се употребува во уметничколитературниот функционален стил, со исклучок на некои термини кои веќе се навлезени и прифатени како дел од општата лексика.

4.6.1. Терминологијата од областа на информатичките технологии во разговорниот функционален стил

Лилјана Минова-Ѓуркова (Минова-Ѓуркова 2003: 215) го дефинира разговорниот функционален стил (или разговорниот јазик) како функционален стил што ја опфаќа неслужбената (неофицијална), неконтролирана, спонтана, приватна пројава на националниот (општонароден) јазик, тргнувајќи од секој одделен зборуваач: од неписмениот

до филозофот. Самото име на разговорниот функционален стил открива дека овој стил претежно се однесува на говорената форма. Сепак, во информатичкото општество во кое живееме денес, разговорот покрај тоа што се одвива преку говор, многу често се одвива и на интернет. Даглас Рушков го цитира Џон Барлоу кој вели дека интернетот претставува тивок свет во кој секој разговор се пишува со тастатура. За да влезе во него, човекот го напушта телото и местото и станува суштество составено од зборови (Rushkoff 1994: 29). Тоа значи дека разговорниот функционален стил сè повеќе се среќава како комуникација во пишана, односно, во случајов, во дигитална форма, особено во разговорите на социјалните мрежи и во размената на електронските пораки.

Со оглед на тоа што компјутерите и паметните телефони денес ги користат сите, и младите и старите, терминологијата од областа на информатичкото општество е сè поприсутна во разговорниот функционален стил. Оваа терминологија постепено се развива и брзо се збогатува веќе четириесетина години, од кои по последните дваесетина години со многу поголем интензитет од претходно, има значителна разлики во термините за исти концепти што ги користат помладите говорители во споредба со термините што ги користат постарите говорители. Според употребата на различните варијанти може да се забележат возрастното раслојување и генерациските разлики што е податливо за истражувања од социолингвистички аспект.

Постарите говорители не го следат редовно развојот на информатичките технологии и електронските комуникации (најчесто го следат само развојот на информатичките технологии што тие ги користат), но често се случува и да не го познаваат доволно англискиот јазик – јазикот од кој доаѓаат најмногу заемки од оваа термилошка област. Терминологијата што тие ја користат е штура и често погрешна. Оваа група говорители користи ограничен број на термини кои се однесуваат на технологиите што ги користат во секојдневниот живот и во работата. Тука преовладуваат општите термини кои се веќе навлезени во општата лексика, како што се: компјутер, лаптоп, печатач, тастатура, глумче, и слично. Во разговор со постарите говорители може да се сретне употреба на погрешни термини кои произлегуваат од непознавањето на англискиот јазик и неговите фонетски правила.

Помладите говорители редовно и брзо ги прифаќаат новите термини, но честопати тоа го прават на несоодветен начин. Најчесто ги усвојуваат и ги применуваат

транслитерираните верзии на англиските термини. Терминологијата од областа на информатичкото општество којашто ја користат помладите говорители во разговорниот стил претставува мешавина од транслитерирани термини, заемки, калки, скратеници, но и точни и соодветни термини. Терминологијата што ја користат младите говорители најчесто се однесува на социјалните мрежи, игрите и софтверските производи. Младите говорители се одлично запознаени со концептите од областа на информатичкото општество, но најчесто ја користат англиската терминологија и термините ги приспособуваат кон нормата на македонскиот јазик.

Разговорниот стил се среќава на форумите. Најчесто на форумите објавуваат помлади корисници кои разменуваат мислења за новите технологии и игри. Ова се неколку примери што се преземени од форумот на порталот it.mk (forum.it.mk). Несоодветните термини од областа на информатичкото општество се подвлечени за да се забележат полесно.

(7) Ако некој си гејма со друштво еднаш-двапати неделно, нека пише тука што игрици игра и може ќе се собираме, јас можам да хостам.

Во овој пример, има три термини кои се од областа на информатичкото општество и сите три се погрешни. Два од нив, „гејма“ и „хостам“ се транслитерирани верзии на англиските „game“ односно „host“, наместо соодветните македонски верзии „игра“ и „домаќин“. Третиот термин, „игрици“ е несоодветна множинска форма од македонскиот термин „игра“.

(8) Сакам со клик на линк да се лоадира само одреден div во страната. Имате некое решение?

Во овој пример, има неколку проблематични термини. Првиот несоодветен термин е „линк“ којшто претставува транслитерирана форма од англискиот термин „link“. Соодветниот македонски преводен еквивалент е „врска“. Вториот несоодветен термин е „лоадира“ којшто претставува транслитерирана форма од англискиот термин „load(ing)“. Соодветниот македонски преводен еквивалент е „вчитува“. Терминот „div“ е правилно

употребен, односно тој треба да остане во оригинал бидејќи се работи за најчестокористена ознака во при веб-програмирање што се користи за да се разделат податоците на една веб-страница. Последниот несоодветен термин е „страната“, што многу често се користи наместо соодветниот македонски термин „страницата“.

(9) Се бара изработка на мал е-комерц веб шоп сајт, turnkey. Можно е имплементација на постоечко wordpress решение со custom темплејт.

И во овој пример се користат повеќе транслитерирани англиски зборови. Првиот термин „е-комерц“ е транслитерација на англискиот термин „eCommerce“ што на македонски се преведува како „е-трговија“. Вториот термин, односно фраза е „веб шоп сајт“, што претставува транслитерација на англиската фраза „web shop site“. „Веб шоп“ на македонски се преведува како „веб-продавница“, а терминот „сајт“ претставува транслитерација на вториот дел од англиската сложенка „website“, којашто на македонски се преведува како „веб-локација“. „Имплементација“ е термин што повеќе припаѓа на општата лексика, којшто веќе е навлезен и често се користи во македонскиот јазик, наместо посоодветниот македонски еквивалент „примена“. Англиските термини „turnkey“ односно „custom“ припаѓаат на општата лексика, а најсоодветните македонски преводни еквиваленти во овој контекст се „целосно решение“, односно „приспособен“. Терминот „темплејт“ е транслитерација на англискиот термин „template“ што на македонски се преведува како „шаблон“, „образец“ или „урнек“.

(10) Примети дали работеше мониторот? Односно црн екран а позадинското осветлување да работи?

Ова твоево ми се деси ама пред 2004 и при шат даун.

Направив шат даун, станав и заминав и кога се вратив вртеа вентилаторите, мониторот имаше бек лајт а перифериите беа исклучени.

Притиснав на ресет, се рестартираше и одтогаш наваму не се повтори.

Ова кај тебе ми личи на глич со напонот.

Овој пример е интересен затоа што се употребени две погрешни верзии на фразата „заднинско осветлување“ и тоа „позадинско осветлување“ и „бек лајт“. Во првата верзија, несоодветниот термин е „позадина“ што е употребен наместо соодветниот термин „заднина“. Во втората верзија, се користи транслитерираната форма од англискиот термин „backlight“. Останатите проблематични термини „шат даун“, „ресет“, „рестартираше“ и „глич“ претставуваат транслитерирани верзии од англиските термини „shut down“, „reset“, „restart“ и „glitch“. Соодветни македонски термини за овие транслитерирани верзии се „исклучи“, „постави повторно“, „престартувај“ и „грешка“.

- (11) Кога ќе пишувам пост и ја користам опцијата „Post Thumbnail“ и тука има опција дали сакаш да уploаираш слика или преку линк да ја вметниш во постот, ако ја уploадирам сликата на хостот thumbnail-сличето се гледа на почетна, но доколку ја внесам сликата преку линк сликата ја има во постот но на почетната не се појавува.

Видов дека ова што го барам може да се направи со thumbnail custom filed, но треба да се едитира темплејтот а тоа не знам како да го направам. Дали има плагин за да ми заврши работа или ќе ве замолам некој ако може да ми каже како да внесам thumbnail преку custom filed?

Последниот пример е малку пообеман за да се покаже користење на терминологијата во една поврзана мисла на конкретна тема, односно објава на веб-локација или форум. Првиот несоодветен термин „пост“ претставува транслитерирана форма од англискиот термин „post“ што значи „објава“. „Пост“ понатаму се среќава и во членувана форма како „постот“, што го олеснува прифаќањето на оваа несоодветна транслитерирана форма во зборовниот фонд на говорителите. Опцијата „Post Thumbnail“ во овој случај е соодветно употребена во оригиналната форма бидејќи многу често професионалните софтверски апликации не се локализирани на македонски јазик и нејзиното преведување во овој случај само ќе ги збунат корисниците кои нема да можат да ја најдат во софтверската апликација. Вториот несоодветен термин е „уploа(д)ираш“ што претставува транслитерирана форма од англискиот термин „upload“ што значи „постави“, но се користи и „префрли“. Овој транслитериран термин се користи и во форма за прво лице еднина, односно „уploадирам“. Термините „хост“ и „линк“ веќе се обработени во објаснувањето на примерите (1) и (2).

Англискиот термин „thumbnail“ корисникот се обидел да го преведе со неправилната форма за мала слика „сличето“ наместо правилниот термин „сликичка“. За разлика од него, корисникот не се обидел да најде соодветен преводен еквивалент за англискиот термин „custom field“ и го употребил во оригинал и тоа првиот пат со правописна грешка како „custom filed“. Терминот „custom“ веќе го обработивме во примерот (3), а „field“ е термин од општата лексика и се преведува како „поле“, со што се добива фразата „приспособено поле“ како преводен еквивалент за „custom field“. Термините „едитира“, „темплејтот“ и „плагин“ претставуваат транслитерирани верзии на англиските термини „edit“, „template“ и „plugin“. Соодветните преводни еквиваленти за овие термини се „уреди“, „шаблон“ и „дополнителна компонента“.

Терминологијата што ја користат ИТ-професионалците во разговорниот стил, но и воопшто, во текот на нивната работа во најголем дел претставува транслитерирана верзија на англиските термини. Тоа произлегува од фактот што ИТ-професионалците се во контакт со информатичките технологии и електронските комуникации, ги користат најновите софтверски верзии на англиски јазик, бидејќи професионалните апликации многу ретко се локализираат на македонски јазик. Разговорниот стил на професионалците од областа на информатичкото општество е тешко разбирлив за луѓето кои не се многу запознаени со оваа област. Бидејќи е тешко да се најдат специјализирани форуми на кои членуваат само професионалци од оваа област, анализата беше направена на работните верзии на повеќе документи чиито завршни верзии се коригирани. Подолу се дадени најчестите грешки што ги прават ИТ-професионалците. Интересно е што, покрај во разговорниот стил, ИТ-професионалците многу често ги прават овие грешки и во другите функционални стилови.

- Претерано користење интернационализми, претежно заемки од англискиот јазик, наместо користење соодветни македонски преводни еквиваленти. На пример, импортирање наместо внесување или увезување, креирање или генерирање наместо создавање, подесување наместо поставување, таргет наместо цел,
- Погрешно користење на „веб страна“ како преводен еквивалент за „website“.
- Според правилото број 97 (д) од Правописот, информатичките термини, меѓу кои и терминот „интернет“ се пишуваат со мала буква. Многу често терминот „интернет“ погрешно се пишува со голема буква „Интернет“.

- Според правилото број 111 од Правописот, еднопоимските сложени именки со прва компонента „ултра“ што атрибутски го дополнува значењето на втората компонента се пишуваат слеано. Во документите, многу често ултра се среќава самостојно или во состав на сложенка со цртичка. Пример: ултра-брз.
- Кога се образуваат сложени во кои првиот член е акроним, тогаш членовите се поврзуваат со цртичка. На пример, ИКТ-стратегија, ГИС-систем.
- Според правилото број 116 (а) од Правописот, полусложени именки во кои првиот дел го дополнува вториот, а таков е случајот со сложенките во чиј состав влегува „интернет“ како прва компонента, се пишуваат со цртичка. На пример, интернет-пристап, интернет-сообраќај.
- Според правилото број 330 (е) од Правописот, белината како правописен знак стои меѓу бројот и знакот на мерната единица. Неправилно: 100Mbps, правилно 100 Mbps.
- Кога се образува сложенка која претставува преводен еквивалент на англиска сложенка составена од „е“ што означува „електронско“ и именка којашто во англискиот јазик се предава без цртичка, како што е „eLearning“, на македонски јазик се предава со цртичка помеѓу „е“ и именката, а именката се пишува со мала буква. Неправилно еУчење, правилно е-учење.
- Кога се предава акроним во расчитана форма, на пример, акронимот ЧПП што значи „често поставувани прашања“, членовите на именската група се пишуваат со мали почетни букви, а не со големи.

Разговорниот стил кој во пишувана форма може да се сретне во електронските пораки и разговорите преку апликациите за разговор на интернет и социјалните мрежи изобилува со акроними и симболи. Карактеристично за разговорниот стил во пишувана форма во електронските пораки и разговорите преку апликациите за разговор на интернет и социјалните мрежи е дека се користат англиските акроними и тоа најчесто се пишуваат со мали букви.

Симболите што се користат во електронските пораки и разговорите преку апликациите за разговор на интернет и социјалните мрежи уште се нарекуваат и емотикони кои го претставуваат расположението на говорителот. Симболите се составени од

комбинација од знаци и секој симбол има свое значење. Тие многу почесто се користат во пишуванa форма во разговорниот стил за разлика од акронимите. Во следната табела се дадени основните и најчестите симболи и нивните значења:

симбол	значење
:) или :-)	среќа, насмевка
:D или :)))	широка насмевка
:(или :-(	тага
<3	срце
;))	намигнување
:O	изненадување

4.6.2. Терминологијата од областа на информатичките технологии во публицистичкиот функционален стил

Публицистичкиот функционален стил можеме да го определиме како вид меѓучовечко општење во чии рамки едната страна информира широк круг читатели / слушатели / гледачи на настани – актуелни или минати – оценети како важни или интересни за говорната заедница (Минова-Ѓуркова 2003: 276). За да се истражи користењето на терминологијата од областа на информатичкото општество во публицистичкиот функционален стил, во текот на месец декември 2016 година, беше подготвен корпус со содржини од релевантни веб-локации на кои се објавуваат содржини поврзани со информатичкото општество. Корпусот се состои од четири помали корпуси, секој добиен од посебна веб-локација. Избрани се веб-локациите на веб-порталите www.it.mk, www.smartportal.mk и www.telefoni.mk. Овие три веб-локации се избрани според бројот на статии што се објавени од соодветната област и популарноста меѓу читателите, односно посетеноста.

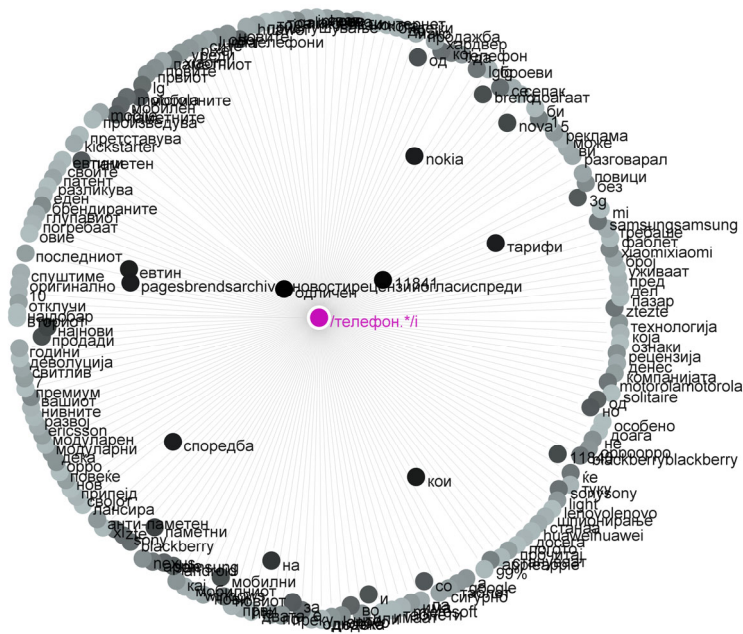
Анализата на добиениот корпус беше направена со користење на софтверот за анализа на корпуси LancsBox v. 5.1.2 наменет за платформата на оперативниот систем Windows (Brezina, V., Weill-Tessier, P., & McEnery, A. 2020). За да се добијат податоците за честотата на користењето на термините се користеше карактеристиката за Список на зборови (Words), додека карактеристиката за совпаѓање и анализа на клучни зборови во

контекст (Key Word In Context - KWIC) се користеше за да се добијат податоци за користење на термините во различни контексти, односно како секој термин се анализираше како клучен збор во контекст. Создадениот корпус содржи вкупно 2.022.577 зборови, односно 58.245 различни зборови од кои дел се термини од областа на информатичкото општество, а дел се термини од општата лексика. За потребите на оваа анализа, беа утврдени и анализирани 10 термини од областа на информатичкото општество што најчесто се среќаваат во овој корпус, а резултатите од анализата се дадени во табелата подолу. За да се добијат што е можно поточни и порелевантни резултати за честотата на термините, беа земени предвид различните форми на термините (на пример, еднина, множина, член).

Македонски термин	Честота/застапеност во корпусот	Вклучен во поимникот од областа на информатичката технологија	Ист термин во поимникот од областа на информатичката технологија
телефон	8276	да	да
мобилен	8164	да	да
интернет	7998	да	да
софтвер	6872	да	да
хардвер	6238	да	да
технологија	5389	не	не
веб	5065	да	да
десктоп	5050	да	не
апликација	5911	не	не
мрежа	4866	да	да

Табела бр. 1. 10 најчести термини од областа на информатичкото општество во медиумите

Најчест термин во овој корпус е терминот „телефон“ кој во овој контекст се однесува на „мобилен телефон“. Целата фраза „мобилен телефон“ се среќава значително помалку, односно 358 пати. Терминот „телефон“ најчесто се среќава во фразите „одличен телефон“ (2005 пати) и „паметен телефон“ (522), а создава колокации со вкупно 187 различни зборови како што може да се види од визуелизацијата подолу.

Втор термин по честота на користење во овој корпус е терминот „мобилен“. Овој термин најчесто се среќава заедно со терминот „апликација“ во фразата „мобилна апликација“ 1295 пати.

105

Терминот „десктоп“ во корпусот е употребен со значење на компјутер што е поставен на работна маса, додека преводниот еквивалент „работна површина“ што е даден во Поимникот се однесува на работната област на компјутерскиот екран што симулира горниот дел на работната маса.

Од корпусот може да се забележи дека покрај соодветни термини, во публицистичкиот функционален стил има голема застапеност на несоодветни термини. Еден од најзастапените несоодветни термини е терминот со корен „гејм-“ односно формите „гејмери“, „гејмерски“, „гејмплеј“, „гејмер“, „гејминг“, „гејмпад“, „гејма“, „гејмификација“ што претставува транслитерирана верзија на англискиот термин „game“ што значи „игра“. Овој термин со сите негови форми се појавува дури 4525 пати во овој корпус. Покрај овој термин, се среќава и терминот „сајт“ што претставува скратена транслитерирана верзија на англискиот термин „website“. Соодветниот македонски термин „веб-локација“ не се среќава ниту еднаш во корпусот. Тука ќе споменеме уште два несоодветни термини: несоодветниот термин „симнува“ е употребен 367 пати наместо соодветниот термин „презема“ кој е употребен 194 пати, а несоодветниот термин „линк“ е употребен 230 пати наместо соодветниот термин „врска“ кој е употребен 41 пат.

Од табелата погоре и од анализата може да се заклучи дека во публицистичкиот функционален стил претежно се користи соодветна терминологија од областа на информатичкото општество и тоа од потесната област на информатичките технологии. Покрај најчестите 10 термини, се среќаваат и соодветните термини „друштвени мрежи“ со честота од 3615 пати, „таблет“ со честота од 3604 пати, „лаптоп“ со честота од 3548 пати, „приватност“ со честота од 3528 пати, „блог“ со честота од 2685 пати итн. Сепак, мора да се направат напори за да се намали или елиминира употребата на несоодветните термини преку обука на новинарите.

4.6.3. Терминологијата од областа на информатичките технологии во административниот функционален стил

Административниот функционален стил ја покрива употребата на јазикот во рамките на дејноста на државните институции (внатре во државата и во односите со другите држави), потоа во рамките на односите меѓу државата и производните, трговските и други организации, а ги опфаќа начините на кои општи секој граѓанин со државата, односно државата со граѓанинот (Минова-Ѓуркова 2003: 305).

Овој функционален стил се дели на следниве потстиливи: законодавно-правен, општествено-политички, дипломатски, деловен и персонален. Терминологијата од областа на информатичките општество претежно се користи во законодавно-правниот потстил на административниот функционален стил и тоа во закони, подзаконски акти и стратегии од оваа област.

За да се анализира употребата на терминологијата од областа на информатичкото општество во административниот функционален стил, беше подготвен корпус од седум релевантни документи и тоа: националните стратегии усвоени од Владата и од Собранието на Република Македонија кои се однесуваат на информатичкото општество (Национална стратегија за развој на електронски комуникации со информатички технологии (НСЕКИТ) усвоена во 2008 година, Национална стратегија за развој на следна генерација широкопојасен интернет (НССГШИ) усвоена во 2009 година и Национална стратегија за сајбер безбедност 2018-2022 усвоена во 2018 година), потоа Националниот оперативен бродбенд план од 2019 година, како и законите Закон за електронските комуникации (Службен весник на РСМ 153/19), Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги (Службен весник на РСМ 42/20) и Закон за електронско управување и електронски услуги (Службен весник на РСМ 98/19).

Анализата на добиениот корпус беше направена со користење на софтверот за анализа на корпуси LanCSBox v. 5.1.2 наменет за платформата на оперативниот систем Windows (Brezina, V., Weill-Tessier, P., & McEnergy, A. 2020). За да се добијат податоците за честотата на користењето на термините се користеше карактеристиката за Список на зборови (Words), додека карактеристиката за совпаѓање и анализа на клучни зборови во контекст (Key Word In Context - KWIC) се користеше за да се добијат податоци за користење

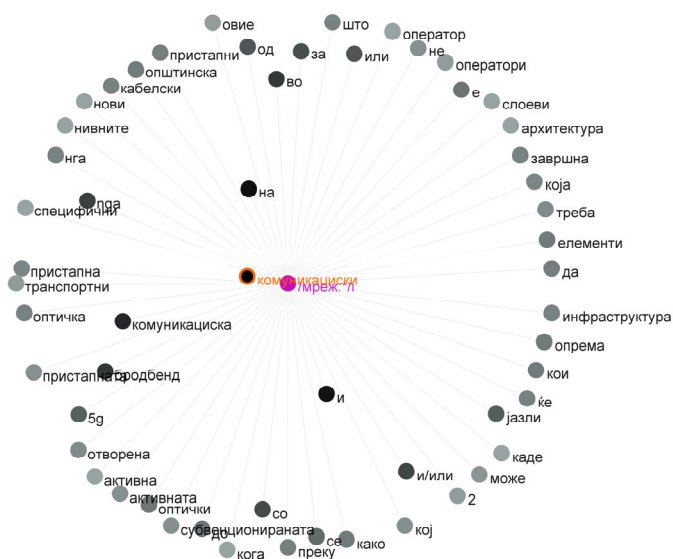
на термините во различни контексти, односно како секој термин се анализираше како клучен збор во контекст. Корпусот има вкупно 164.367 зборови, од кои 11.851 се различни зборови.

За потребите на оваа анализа, беа анализирани 10 термини од областа на информатичкото општество што најчест се среќаваат во овој корпус, а резултатите од анализата се дадени во табелата подолу. За да се добијат што е можно поточни и порелевантни резултати за честотата на термините, беа земени предвид различните форми на термините (на пример, еднина, множина, член).

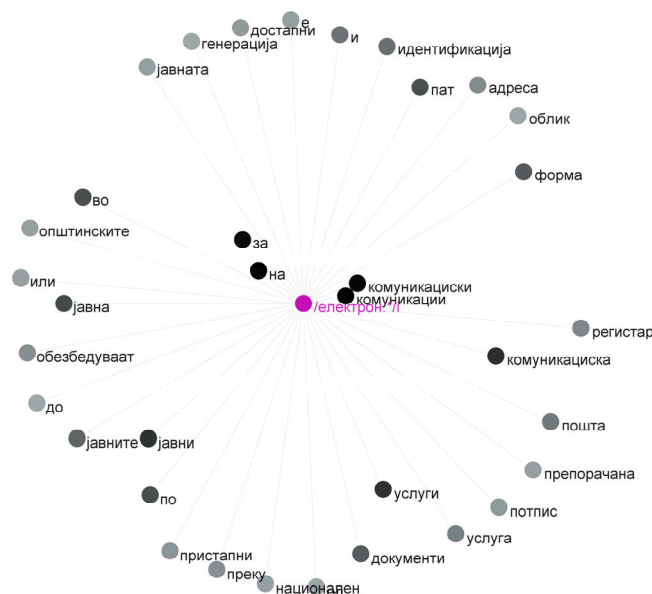
Македонски термин	Честота/застапеност во корпусот	Вклучен во поимникот од областа на информатичката технологија	Ист термин во поимникот од областа на информатичката технологија
мрежа	956	да	да
електронска	856	да	да
комуникација	820	да	да
пристап	514	да	да
инфраструктура	456	не	
радиофреквенција	448	не	
сајбер	393	не	
интернет	293	да	да
бродбенд	208	не	не
оператор	187	да	да

Табела бр. 2. 10 најчести термини од областа на информатичкото општество во медиумите

Најчесто користен термин во корпусот е терминот „мрежа“. Тој е најзастапен во Националниот оперативен бродбенд план, дури 443 пати, односно речиси половина од бројот на употреби, додека во Законот за електронско управување и електронски услуги е употребен само еднаш. Овој термин најчесто се среќава заедно со формите од терминот „комуникација“, којшто е трет по застапеност во овој корпус, и ги образува еднинската форма „комуникациска мрежа“ (84 пати) и позастапената множинска форма „комуникациски мрежи“ (183 пати). На сликата подолу може да се видат и останатите термини кои најчесто се користат со терминот „мрежа“.

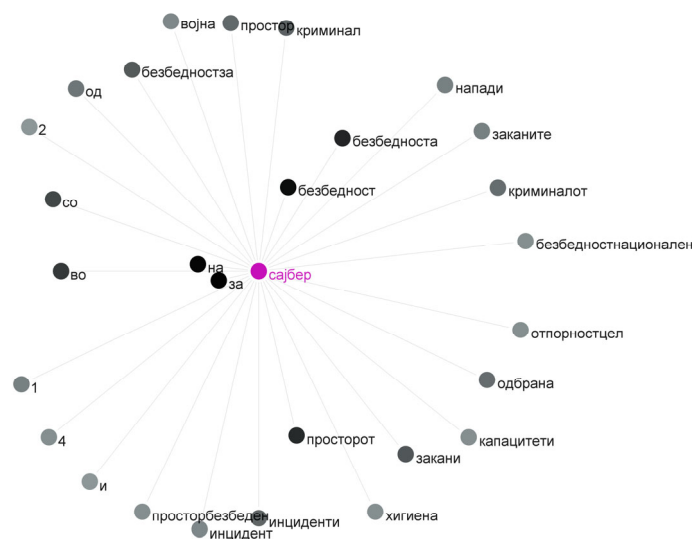

109

Четири термина што не се застапени во Поимникот се „инфраструктура“, „радиофреквенција“, „сајбер“ и „бродбенд“. Термините „инфраструктура“ и „радиофреквенција“ се правилни и соодветни и можат да се вклучат во следните изданија на Поимникот. Термините „сајбер“ и „бродбенд“ се несоодветни и ќе ги обработиме подетално.

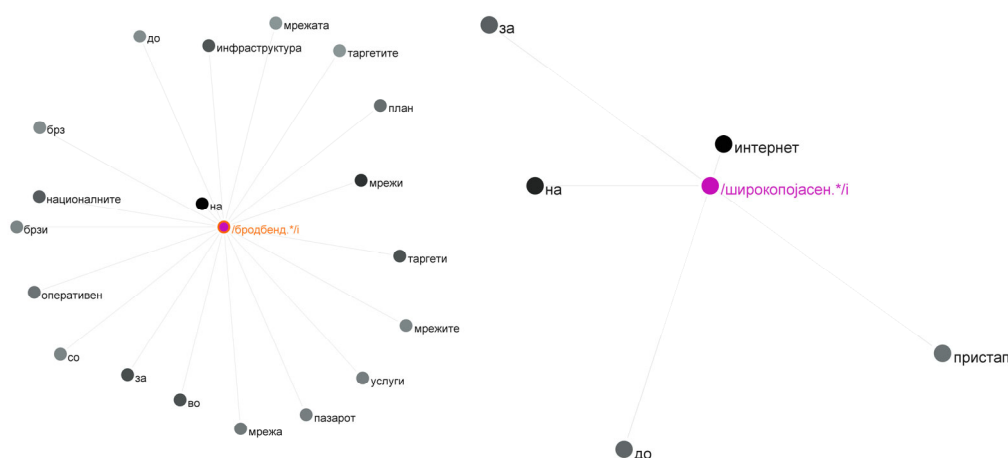
Терминот „сајбер“ претставува транслитерирана верзија од англискиот термин „cyber“ што се користи како придавка и ја означува поврзаноста на концептот со компјутери. На македонски, најчесто се преведува како „компјутерски“ или „кибернетички“ и претставува придавка изведена од терминот „кибернетика“ дефиниран како „наука за општите принципи и законитости на процесот на управувањето, преносот, обработката и чувањето на информациите во машините, живите организми и во економските системи“ (ТРМЈ том II 2005: 509). Кај Мургоски (Мургоски 2014: 306) покрај терминот „кибернетички“, даден е и транслитерираниот термин „сабјер“. Етимолошки, „кибернетички“ потекнува од грчкиот збор „κυβερνήτης“ што во преносно значење означува водач или лидер, а „сајбер“ ја има истата етимологија, но навлегува преку англискиот превод на истиот грчки збор. Повеќе од половината од употребите на терминот „сајбер“ се заедно со терминот „безбедност(а)“, дури 154 пати.

Сите употреби на овој термин се во Националната стратегија за сајбер безбедност. Тоа што може да се забележи со подетална анализа е дека терминот „кибернетички“ воопшто не се среќава во корпусот, а терминот „компјутерски“ се среќава само 24 пати. Од тие употреби, 10 пати се среќава во фразата „компјутерски инциденти“ и тоа 7 пати во Законот за електронски комуникации и 3 пати во Националната стратегија за сајбер безбедност. Во оваа стратегија, фразата „сајбер инциденти“ се среќава 18 пати. Од ова може да се заклучи дека кај корисниците постои колебање меѓу употребата на термините „сајбер“ и „компјутерски“, а терминот „кибернетички“ воопшто и да не се употребува.

Вториот несоодветен термин е терминот „бродбенд“. Тој претставува транслитерирана верзија на англискиот термин „broadband“ што значи „комуникација преку систем што поддржува широк спектар на фреквенции за да можат идентични пораки да се пренесуваат истовремено“ (DCS 7ed. 2016). Во Поимникот е даден преводниот еквивалент „широкопојасен“. Може да се забележи дека несоодветниот термин „бродбенд“ бил употребен 208 пати, а соодветниот термин „широкопојасен“ бил употребен 155 пати. Од подеталната анализа на употребата на овие термини во референтните документи, може да се забележи дека постои голема недоследност и колебање во употребата на соодветниот термин за овој концепт. Така, во исти документи, се забележува употребата на двата термини. На пример, терминот „бродбенд“ претежно се користел во Националниот оперативен бродбенд план и тоа 176 пати, а во истиот документ терминот „широкопојасен“ бил употребен 7 пати. Од друга страна, пак, терминот „широкопојасен“ најчесто се

употребувал во Националната стратегија за развој на следна генерација широкопојасен интернет и тоа 97 пати, а во истиот документ, терминот „бродбед“ бил употребен четири пати. Разлики може да се забележат во употребата со други термини. Така, терминот „бродбед“ најчесто се користел со термините „мрежа“, односно 59 пати, и несоодветниот термин „таргет“, односно 25 пати, додека терминот „широкопојасен“ најчесто се користел со термините „интернет“, односно 98 пати и „пристап“, односно 11 пати. Како што може да се забележи од визуелизацијата подолу, нема никакво преклопување на полнозначните зборови што се користат заедно со овие два термини.

Од полнозначните зборови, во корпусот најчесто се среќаваат термините што не се специфични само за терминологијата од областа на информатичкото општество, туку повеќе припаѓаат во општата лексика. Тие термини се: „член“ 1916 пати, „услуга“ 1449 пати, „агенција“ 1207 пати, „закон“ 1061 пат, „користи“ 851 пат итн.

Покрај овие термини, во корпусот може да се забележи повремено користење на несоодветни термини, покрај соодветните термини што го означуваат истиот концепт. Така, транслитерираниот термин „таргет“ е употребен 29 пати, од кои 26 пати во Националниот оперативен бродбед план, а соодветниот термин „цел“ е употребен 269 пати во истиот документ и вкупно 645 пати во целиот корпус. Транслитерираниот термин „конекција“ е употребен 18 пати во речиси сите документи, а соодветниот термин „поврзување“ е употребен 136 пати.

Од спроведената анализа, може да се заклучи дека во административниот функционален стил се користи претежно соодветна терминологија од областа на

информатичкото општество. Сепак, треба да се посвети внимание на замената на неколку несоодветни термини со соодветни, како и на доследното користење на терминологијата во законите, подзаконските акти и националните стратегии од оваа област.

4.6.4. Терминологијата од областа на информатичкото општество во научниот функционален стил

Основна функција на научниот функционален стил или на јазикот на науката не е само да пренесе логичка информација туку и да ја докаже нејзината вистинитост, а често и фактот дека е нова и дека има вредност. Научниот функционален стил се дели на три потстилови: строгонаучен (академски), научно-учебникарски (дидактички и практично-научен) и научно-популарен (Минова-Ѓуркова 2003: 317).

За потребите на овој труд, беше направена анализа на користењето на терминологијата од областа на информатичкото општество во научно-учебникарскиот потстил на научниот функционален стил во учебниците по предметот Информатика за VI и VII одделение за деветгодишно основно образование. Предметот Информатика во VI одделение се изучува од учебникот „Информатика за петто одделение“ од авторите д-р Симе Арсеновски, Маја Лошанска-Тодоровска и Ѓорѓи Какашевски во издание на Министерство за образование и наука. Предметот Информатика во VII одделение се изучува од учебникот „Информатика за VI одделение за осумгодишното образование и VII одделение за деветгодишното образование“ од авторката Данијела Ѓорѓевиќ во издание на Министерство за образование и наука.

Анализата на терминологијата од областа на информатичкото општество во учебниците по предметот Информатика за деветгодишно основно образование е извршена преку споредба на користењето на соодветни или несоодветни преводни еквиваленти за определени англиски термини или фрази од областа на информатичкото општество.

Во следнава табела се дадени термините за кои во учебниците по предметот Информатика за VI и VII одделение за деветгодишно основно образование се користат несоодветни преводни еквиваленти.

Прифатен термин на македонски јазик	Термин што се користи во Информатика за VI одделение	Термин што се користи во Информатика за VII одделение
заднина	позадина	заднина
копче	копче	тастер / копче
ќелија	клетка	ќелија
работна површина	десктоп / работна површина	/
презема	симнува	презема
адреса на е-пошта	e-mail адреса	адреса на е-пошта
датотека	фајл	датотека
папка	фолдер	папка / фолдер
цврст / тврд диск	хард / тврд диск	хард диск
интернет	Интернет	Интернет
даватели на интернет-услуги	Интернет Сервис Провајдери	/
врска	линк	линк / врска
окно	панел	панел
печатач	печатар	печатач
опсег	ранг	ранг
престартува	рестартира	/
лизгач	лента за скролирање	/
програма за уредување текст	текст едитор	/
програма за обработка на текст	текст процесор	уредувач на текст
веб-локација	веб сајт	веб-локација

Табела бр. 3. Несоодветни термини во учебниците по предметот Информатика за VI и VII одделение за деветгодишно основно образование

„Заднина“ е термин од општата лексика кој со проширување на семантичкото поле се користи и во терминологијата од информатичкото општество и се однесува на слика или

шара во заднината на екранот што ја поставува корисникот. Во македонскиот јазик е прифатен терминот „заднина“ (ТРМЈ том II 2005: 52), а не „позадина“.

Погрешна употреба на термин од општата лексика имаме во случајот со „копче“. Во терминологијата од информатичкото општество се однесува на копче од тастатурата, а во македонскиот јазик се користи терминот „копче“ (ТРМЈ том II 2005: 604), а не „тастер“.

Во зависност од контекстот, англискиот термин „cell“ може да се преведе како „клетка“ и како „ќелија“. Но, во терминологијата од областа на информатичкото општество, овој термин се однесува на единица со информации во графикон, база на податоци или табеларна пресметка (Downing, Covington et al. 2009: 85) и секогаш се преведува со „ќелија“.

Терминот „работна површина“ се однесува се однесува на работната област на компјутерскиот екран што симулира горниот дел на работната маса. Во учебникот по Информатика за VI одделение се среќава правилниот термин „работна површина“, но се среќава и транслитерираниот термин „десктоп“.

Во однос на терминот „презема“, во учебникот по Информатика за VI одделение се користи несоодветниот термин „симнува“, а во учебникот по Информатика за VII одделение се користи правилниот термин „презема“.

Англиската фраза „e-mail address“ е составена од сложенката „e-mail“, каде што „e“ значи „electronic“ и се преведува со „електронско“ и „address“ што се преведува со „адреса“. Во учебникот по Информатика за VI одделение фразата е делумно преведена, односно се користи како „e-mail адреса“, а во учебникот по Информатика за VII одделение се користи правилниот термин „адреса на електронска пошта“.

„Датотека“ и „папка“ се едни од термините кои започнаа да се користат со воведувањето на оперативните системи. Сепак, без оглед на тоа што концептите се присутни долго време меѓу корисниците, сè уште се користат преводни еквиваленти кои претставуваат транслитерирани форми на англиските верзии, односно „фајл“ и „фолдер“ во учебникот по Информатика за VI одделение, додека во учебникот по Информатика за VII одделение се користат правилните преводни еквиваленти „датотека“ и „папка“, иако и таму се среќава транслитерираната форма „фолдер“.

Англиската фраза „hard disk“ се појавува со воведувањето на компјутерите и се состои од термините „hard“ што значи „тврд“ и „disk“ што се преведува со „диск“. И во

двата учебника се среќаваат транслитерираната форма „хард“ како преводен еквивалент за „hard“, а во учебникот по Информатика за VI одделение се среќава и фразата „тврّد диск“.

„Интернет“ е општа именка и се пишува со мала буква (Поимник на македонски зборови од областа на информатичката технологија 2009: 25). Во двата учебника, терминот „интернет“ е напишан со голема буква, како сопствена именка.

Англиската фраза „Internet Service Providers“ се состои од три општи именки кои имаат соодветни преводни еквиваленти во македонскиот јазик и тоа преводен еквивалент на „service“ е услуга, на „provider“ е давател или снабдувач, а претходно веќе објаснивме за „интернет“. Фразата се среќава само во учебникот по Информатика за VI одделение и тоа во транслитерирана форма: „Интернет Сервис Провајдери“. Уште еден пропуст е што сите општи именки се напишани со големи букви, како да се работи за сопствени именки.

Термините „врска“ и „поврзување“ се користат за да означат патека или канал за комуникација помеѓу две компоненти или уреди (Collin 2004: 143). Соодветниот термин „врска“ се среќава само во учебникот по Информатика за VII одделение, а и во двата учебника се среќава терминот „линк“ што претставува транслитерираната форма од англискиот термин „link“.

Терминот „рапе“ е збор од општата лексика и соодветниот преводен еквивалент е „окно“. И во двата учебника се користи неправилен преводен еквивалент „панел“, којшто е преводен еквивалент за терминот „panel“ и никако не може да се поврзе со „рапе“.

Друг збор од општата лексика е терминот „печатач“. Во учебникот по Информатика за VII одделение се користи правилниот преводен еквивалент „печатач“, но во учебникот по Информатика за VI одделение, се користи преводниот еквивалент „печатар“, што значи сопственик или работник во печатница (TRMJ том IV 2008: 79).

Уште еден случај на користење неправилен преводен еквивалент на термин од општата лексика во двата учебника е користењето на терминот „ранг“ како преводен еквивалент на „range“ што значи „опсег“.

Во однос на англискиот термин „restart“, во учебникот по Информатика за VI одделение, се користи „рестартира“, а за „start“ се користи стартува. Ова е недоследно, затоа што терминот „restart“ е составен од префиксот „re-“ и именката „start“. Префиксот „re-“ се преведува со „пре“, а „start“ е преведено со стартува. Затоа не е јасно зошто се користи

„стартира“ наместо „стартува“. Во учебникот по Информатика за VII одделение, не се среќава „престартува“, а за „start“ се користи правилната форма „стартува“.

Англиската сложенка „scrollbar“ е составена од термините „scroll“ што значи „лизга“ и „bar“ што значи „лента“. Како преводни еквиваленти се користат „лизгач“ и „лента за лизгање“. Во учебникот по Информатика за VI одделение се користи фразата „лента за скролирање“ што го содржи транслитерираниот термин „скролирање“ којшто нема никакво значење во македонскиот јазик.

Англиските фрази „text editor“ и „text processor“ во својот состав го имаат зборот „text“ што се преведува со „текст“, а по него следат „editor“ што се преведува со „уредник“ или „уредувач“ и „processor“ што се преведува со „обработувач“. Прифатени преводни еквиваленти се „програма за уредување текст“ и „програма за обработка на текст“. Во учебникот по Информатика за VI одделение како преводни еквиваленти се користат транслитерираниите фрази „текст едитор“ и „текст процесор“, а во учебникот по Информатика за VII одделение се користи фразата „уредувач на текст“ како преводен еквивалент за „text processor“.

Терминот „website“ е составен од „web“ што се преведува со „веб“ и „site“ што се преведува со „локација“. Во учебникот по Информатика за VI одделение се користи транслитерираниот термин „веб сајт“ којшто нема никакво значење во македонскиот јазик. Во учебникот по Информатика за VII одделение, се користи правилниот термин. Дополнително, во учебникот по Информатика за VI одделение не се почитува правилната структура на сложенките што се образуваат со „веб“, па се среќаваат „веб страница“, „веб сервер“, „веб адреса“ во кои составните делови не се одделени со цртичка („веб-страница“, „веб-сервер“, „веб-адреса“).

Со извршената анализа се покажува дека постои недоследно користење на терминологија во учебниците за основно образование. Учениците во шесто одделение, со првиот учебник се запознаваат со една терминологија, односно со едни термини за одредени концепти, а потоа, во следното, седмо одделение, се воведуваат нови термини за истите концепти. Тоа може да предизвика забуна кај учениците. Исто така, бидејќи учениците ја усвојуваат терминологијата од информатичкото општество во рамките на наставата по предметот *Информатика*, многу е важно да се користи правилна и прифатена терминологија во учебниците за да им се овозможи на учениците правилно да ги научат

новите термини и потоа да ги користат во текот на образованието и воопшто, во животот. Исто така, мора да се обрне повеќе внимание и на правилата за правилно пишување на сложенките, а треба соодветно да се применуваат одредени правописни правила (употреба на голема буква, децимален разделник и празно место помеѓу единицата мерка и бројот) кои се карактеристични за текстовите со терминологија од областа на информатичкото општество.

Резиме кон четвртата глава (Терминологијата од областа на информатичкото општество во практика): Во анализата на употреба на термините од областа на информатичкото општество во практика, односно во обласите на информатичките технологии, електронските комуникации, аудиовизуелните медиумски услуги и злонамерниот софтвер и вируси, беа идентифицирани најчесто корисени термини во секоја област. Анализата на корисите покажа дека има голем број термини што може да се обработат.

Од анализата на скрашеници (акроними) што се користат во терминологијата од областа на информатичкото општество може да се заклучи дека тие се користат интентивно во македонскиот јазик. Постојат одредени правила и насоки за формирањето и користењето на акронимите, но, не се доволно детални и јасно дефинирани. Може да се заклучи дека е потребна подетална анализа и подетална обработка во која ќе бидат идентифицирани сите видови акроними што ќе овозможи допрецизирање на насоките и правилата со кои се регулира оваа област.

Од анализата на користењето на терминологијата од областа на информатичкото општество во функционалните стилови на македонскиот јазик може да се заклучи дека во разговорниот, јавнописниот и научниот функционален стил често се користат транслитерирани верзии од англиските термини кои не одговараат на нормите на македонскиот јазик, а може да се забележи и недоследно користење на различни термини за означување на еден ист концепт. Во административниот функционален стил претежно се користат соодветни термини, иако може да се забележат мали недоследности и неправилни термини.

Клучни зборови кон четвртата глава (Терминологијата од областа на информатичкото општество во практика): скрашеници, акроними, абривијации, буквени, слововни, со мешана структура, со една нескрашена компонента, алфанумерички акроними, нумероними, правописни правила за пишување на акронимите, корпус, разговорен функционален стил, јавнописниот функционален стил, административен (официјално-деловен) функционален стил, научен функционален стил, транслитерирани термини, портали, национални стандарди, закони, учебници.

5. Истражување за користење терминологија од областа на информатичкото општество

За да се определи кои термини се користат како преводни еквиваленти за одредени термини од областа на информатичкото општество од англискиот јазик, беше спроведено истражување и беше направена анализа. Истражувањето беше спроведено меѓу студенти со цел да се добијат податоци како корисниците ги користат овие термини. Во анализата беа опфатени преведувачки мемории од проектите за локализација на компаниите „Microsoft“, „Samsung“ и „Huawei“ за да се утврди како професионалните преведувачи ја користат терминологија од областа на информатичкото општество.

5.1. Истражување за користење терминологија од областа на информатичкото општество меѓу студентите

За да се добијат податоци како корисниците ги користат термините од областа на информатичкото општество, беше спроведено истражување меѓу студенти од областа на јазиците, информатичките технологии и економијата, како студенти кои најчесто доаѓаат во допир со терминологијата од оваа област.

Во текот на месеците април и мај во 2016 година, беше спроведено истражување во кое беа опфатени вкупно 114 студенти од неколку факултети и институти при универзитетот „Свети Кирил и Методиј“ во Скопје. Во истражувањето учествуваа студенти од областа на јазиците од Филолошкиот факултет „Блаже Конески“, студенти од областа на информатичките технологии од Факултетот за информатички науки и компјутерско инженерство (ФИНКИ), како и студенти од областа на економијата од Економскиот Факултет и Економскиот Институт.

Испитаниците одговараа на прашалник составен од вкупно 49 термини од областите на информатичките технологии (хардвер и софтвер), софтверски апликации за заштита од вируси, социјални мрежи, телефонија и електронски комуникации што често се среќаваат во секојдневниот живот. Од испитаниците беше побарано да дадат само еден предлог за соодветен преводен еквивалент на македонски јазик за дадените термини на англиски јазик.

Во табелата подолу се дадени сите предлози за преводни еквиваленти што ги дале испитаниците. Во првата колона е даден англискиот термин, во втората се дадени преводните еквиваленти што ги предложиле студентите од областа на јазиците, а во третата се дадени преводните еквиваленти што ги предложиле студентите од областа на информатичките технологии и економијата.

Англиски термин	Термин во Поимникот (најчест термин)	Предложени преводни еквиваленти	
		студенти од областа на јазиците	студенти од областа на информатичките технологии и економијата
reset	повторно поставување	- враќање во првобитна состојба - да преуреди - обнови - одново постави - повторно постави - повторно поставува - повторно поставување - повторување - постави одново - преиначување - пререди/ресетирај - рестартира/повторно вклучуве - ресет - ресет/ново поставување - Ресетира - ресетирај - Ресетирање - рестартирај	- враќање во првобитна состојба - враќање на нешто во првобитна состојба - започни нешто одново - исклучи сосема и почни од нула - обнови - освежува - повторно поставување - повторно сетирање - подеси повторно - постави на предефинирана вредност - постави одново - постави повторно

		- рестартирање на почетни вредности - ретартирање - реформатирај - реформатирање	- пушта одново - ресетирање - репоставување - ресет - ресетира - ресетирај - ресетирање - фабричко подесување
restart	престартување	- Restart - вклучи повторно/рестартирај - да започне одново - започнува одново - обновува - одново започнува - одново пушта - одново стартувај - отпочнување - повторна активација - Повторно вклучи - повторно вклучува - повторно вклучување - повторно започни - повторно започнување - повторно стартување - презапочни - престартира	- resetiranje - restartira - вклучи повторно - вчитува одново - повторно вклучување - Повторно подигнување на процес, компјутер инт. - повторно стартување - почни од почеток - почни одново - рестартирање - ресетирање на компјутер - рестарт - рестартира - рестартирај - рестартирање - Рестартирање

		- престартира/повторно вклучува - престартување - рестарт - рестарт, повторно вклучување - рестарт/стартувај повторно - рестартира - рестартирај - рестартирање	- рестартирање на системот - стартувај нешто одново - стартувај одново - стартување одново
Wi-Fi Network	безжична мрежа	- Bezicna mreza - Wi-Fi Мрежа - бежичен интернет мрежа - безжична интернет конекција - Бежична интернет мрежа - безжична мрежа - без жичен интернет мрежа - безжична мрежа - безжична мрежа за интернет - безжично поврзување - ваерлес мрежа - вај-фај - ВајФај Мрежа - Ви фи мрежа - вифи - вифи мрежа - Ви-Фи мрежа	- интернет мреѓа - bezzicna mreza - Wi-Fi - wi-fi мрежа - wifi mreza - wi-fi мрежа - wlan мрежа - бежичен интернет - бежична мрежа - безжична мрежа - Безжична мрежа која служи за пренесување на податоци - вај фај мрежа - вифи - вифи мрежа - Ви-фи мрежа - вифи нетворк

		- интернет мрежа - рестартирање - слободна мрежа	
cache	кеш	- каше - кеш - кеш - Кеш меморија - меморија - меморија - остаток - резервна меморија - склад - скриена меморија	- kesh - брза "кеш" меморија - брза меморија - вид на меморија - кеш - кеш - кеш меморија - Кеш меморија - кеш, брзо, брза меморија - кеширање - Меморија за чување информации кои ќе се пристапуваат повторно - најбрза меморија - остаток податоци - Убрзано
buffer	меѓумеморија	- Se polni - бафер - бифер - буфер - вчитува - вчитување - Засилување - звучник - исполнување - кочи - меѓумеморија	- bafer - buffer - бафер - низа од мемориски полиња - Податочна околина која се користи за приоритизација на податоци - Податочна структура - простор за податоци

		- полнење - процесирање - пуњач - се полни - се пуни	- секвенца од вредности - спречува - средство за пренос на податоци
backup	- сигурносен - резервен - заштитен Се допушта и: - сигурносна копија - резервна копија - заштитна копија	Vrajkajne vo predhodna sostojba - бек ап - бекап - бек-ап - бекап резервна копија - бекап(резервна меморија) - враќање наназад - врати,поврати (информација) - зачувува - заштита;резерва - заштитна копија - копија, поддршка - повраќање - поврат - Повратни информации - поддршка - потпора - резерва - резервна копија - резервна меморија - резервна меморија(поддршка) - резервно	- Backup - bekur - бек ап - бекап - враќање при загуба на податоци - враќање/повраток на документи - да зачуваш нешто со цел да ти биде од помош при некоја несакана околност - зачувај нешто сигурно - зачувани податоци - зачувување за секој случај - Зачувување копија (на надворешен хард-диск или на облак) - Зачувување на податоци - заштита - Копија - копија на податоци (како резерва) - копија/резерва - позадина резерви

		- сигурносно зачувување на податоци	- резерва - резерва - резерви - резервна копија -
widget	графичка контрола	- Алатка - алатки - апликација - виџет - виџет/апликација - графичка контрола - дијалози, - додатка - додаток - Играчка - икона - инструмент - направа - помошна алатка - помошна апликација	- widget - widzet - алатка - Алатка - вградена алатка - видџет - визуелен додаток - виџет - графичка контрола - Графички елемент - Додаток - додаток - значе - копче/апликација(икона) - мала визуелна апликација - Помошна алатка - уред
settings	- параметри - поставувања - приспособувања	- Podesuvajna - алатки - нагодувања - нагодување - опции - подесувања	- podesuvanja - алатки - нагодувања - Нагодувања - нагодувања/опции - опции

		- аинсталира - брише поставки - Бришење - деинсталација - деинстализација - Деинсталира - деинсталирај - деинсталирај/избриши - деинсталирање - Де-инсталирање - Избриши - избриши програма - од - одинсталира - одинсталирај	- Аинстал - бришење - Бришење на програма - Бришење на софтвер - бришење програм - да избришеш нешто - Деинсталација - деинсталира - деинсталирај - деинсталирање - деинсталирање/сбришење - избриши - избриши или деинсталирај програма - од инсталирање - одинсталирање - отстрани - отстрани, избриши - отстранување од систем - преинсталира
online	вклучен (на линија)	- Uklucen - активен - активен (на линија) - активна - активно - вклучен - вклучен/онлајн - вклучен;на линија - вклучено - достапен	- onlajn - online - online/вклучен - активен - активен на Веб - активен, вклучен - веб активен - вклучен - да биде приклучен на мрежа

		- достапен(на линија) - на интернет - на интернет - на линија - на линија / активен - на линија/ он лајн - Онлајн - онлајн/на линија - онлајн/приклучен - повржан - уключен,-а,-о	- да си приклучен на интернет - достапен - на интернет - на интернет(уклучен) - на мрежа - онлајн - Онлајн - онлајн/приклучен на интернет - онлајн; најавен/а - Поврзан - приклучен - Приклучен на интернет - приклучен на мрежата - Присутен на мрежа - пуштен
browser	- прелистувач - прегледувач	- Prebaruvach - барач - броусер - интернет пребарувач - пребарува - пребарувам - пребарување - пребарувач - пребарувач, прелистувач - прелистувач	- prebaruvac - браузер - браусер - веб пребарувач - Интернет пребарувач - пребарува - пребарувач - Пребарувач - прегледувач - прелистувач - програма за сурфање
download	преземи	- Prevzemi - да симне	- download - simnuvanje

		- даунлоуд - превзема - превзема од интернет - превземање - превземи - презема - преземање - преземање/преземи - Преземи - Симињање (податоци) - симнато - симне - Симни - симни/преземи/ доунлодирај - симнува - симнува/даунлодира - симнување - симнување,преземање - спушта	- spustanje - да симне - да спуштиш нешто - даунлоад - даунлоуд - Превземање - Превземање - превземање/симнување - превземи - презема - преземање - преземање од интернет - преземи - симни - симнува - симнување - Симнување - Симнување податоци од интернет - Симнување/ Теглење - симнување; спуштање - симунвање - спушта - спуштање - спушти
upload	- постави - стави - испрати	- Prikachi - аплоадирање - аплоуд - да прикачи - качува на интернет - Качување (податоци)	- prikacivanje - upload - аплоад - аплоадирај - аплоуд - Аплоуд

		- надградено - обнови - поставува - поставува - поставување - предавање - Прикачи - Прикачи - прикачи/аплоад - прикачува - прикачување - прикачување/прикачи - примачи	- да прикачи - да прикачиш нешто - закачување - испраќање - испрати - поставување - поставување (на сервер) - пренесување на податоци од еден на друг компјутер - прикачи - Прикачи - прикачува - прикачување - прикачување на интернет - Прикачување податоци на интернет - симнување/поставување - Спротивно на download
player	репродуктор	- Pleјer - емитувач - Играч - играч, плеер - играч/емитувач - корисник - пуштач на видеа/аудио датотеки - одигрувач - плеер - плејер	- player - pleјer - алатка за музика/видео - играч - играч / плеер - играч, актер - играч, меѓутоа зависи во кој контекст се употребува - Мултимедијален извршувач

		- плејер, играч - пуштање - пуштач - уред	- некој кој игра - плеер - Плеер - плејер - плејер; свирач - програма за емитување
link	врска	- (интернет)врска - Link - адреса - адреса/линк - врска - линк - Линк - линк / врска - линк, врска - линк/врска - линк;врска - поврзување	- link - vrska - адреса - врска - Врска (текст или слика) која води до друг дел од интернетот - врска линк - врска/патоказ - врска; линк - линк - Линк - линк / врска - линк, врска - линк, поврзување - линк, спој, користиме „врска“ ама тоа не ми се допаѓа - линк/врска - патека до нешто - поврзува - референца кон нешто - Хиперврска

malicious software	злонамерен софтвер	- Вирус - вируси, програмски вируси - заразен софтвер - злобен софтвер - злонамерен софтвер - злонамерна програма - лош софтвер - малициозен софтвер - Малициозен софтвер - опасен софтвер - погрешен софтвер - сомнителен софтвер - софтвер - софтвер за вируси - штетен софтвер - штетен/заразен софтвер - штетен/зарзаен софтвер	- shteten softver - заразен софтвер - заразен/штетен софтвер - злобен софтвер - злонамерен - злонамерен софтвер - злонамерен софтвер? - Злонамерен софтер - малициозен софтвер - небезбеден софтвер - Небезбедни програми - непосакуван софтвер - сомнителен software - сомнителен софтвер - Софтвер кој се користи најчесто за добивање на приватни податоци на корисник по нелегален пат - софтвер со лоша намера - штетен софтвер
adware	рекламен софтвер	- adware - адвер - адвер/ рекламна програмска опрема - бесплатна програма, рекламна програма - дополнителен софтвер - Маркетинг софтвер - ништо - Реклама	- Adware - адвеар - адвер - вирус - против реклами - рекламен софтвер - софтвер за реклами - Софтвер кој се користи за така наречена "присилна" рекламација

		- рекламен софтвер - Реклами - софтвер за рекламирање	- софтвер кој што автоматски симнува или прикажува некоја рекламна содржина - софтвер пропратен со реклами - софтвер со реклами - софтвер што автоматски се вклучува/симнува одредени реклами
keylogger	тројанец што регистрира притискања по тастатурата	- безбедносна алатка - започнување на отчукувања - килогер - клуч за најава - копче за најава - копчиња за брз пристап - Надзорен софтвер (спајвер) - најавувач - пасворд - следач на пишување - снимач на копчиња	- Keylogger - алатка за хакирање - заштитнички софтвер (некогаш за добронамерно некогаш за злонамерни цели) - кејлогер - киилогер - кијлогер - килогер - клуч за логирање - надгледувачки софтвер - пријавување со лозинка/број - снимач на копчиња - Софтвер кој се користи за снимање на извршени операции на корисникот по нелагален пат

			- софтвер што детектира се што е внесено преку тастатура - софтер што ја регистрира секоја активност на копчињата
phishing	кражба на идентитет	- измама - крадење идентите - крадење на идентитет - кражба на идентитетот - лажно преставување(криење на идентитет) - ова - пецање? - порака-мамка - преригување - Претставување како легитимна компанија (вршење онлајн измама) - фичинг - фишинг	- Phishing - активност во која измамуваш некој - алатка за хакирање - крадење на идентитет - крадење податоци - кражба на идентитет - лажирање страница - ловење - мрежно рибарење - Претставување како трето лице или фирма за извлекување на податоци од корисници по нелегален пат - рибарење - фишинг
firewall	заштитен сид	- безбедносен сид - Блокирање недозволен пристап (овозможувајќи од внатре кон надвор комуникација) - заштита - заштита (од вируси)	- Firewall - firewall(заштита) - firewall-zashtiten dzid - Безбедносен (огнен) сид - безбедносен сид - блокада - блокатор

		- заштита/сид - заштитен (од вируси) сид - заштитен сид - заштитна програма - не знам - огласна табла - огнен сид - фаервол - фајрвол	- дел од компјутерски систем кој што спречува неавторизиран пристап - заштита за приватни мрежи - заштитен сид - заштитна блокада - заштитна програма - сид за заштита - огнен зид - огнен сид - систем за контрола на мрежен сообраќај - Софтвер кој се користи за спречување на несакани софтвери или вируси на компјутер - фајрвол - фајруал - штит
data encryption	шифрирање податоци	- впишување податоци - Енкриптирање на податоци - Енкрипција на дата - енкрипција на информации - Енкрипција на податоци - енкрипциски податоци - запис на информација - кодирање податоци - копирање на податоци	- enkripcija na podatoci - дата енкрипши / енкрипција на податоци - декодирање (енкрипција) на податоци - енкрипција на податоци - Енкрипција на податоци - енкрипција, шифрирање на податоци - Заштита на податоци

		- објавување на податоци - шифрирање на податоци - шифрирање податоци	- кодирање податоци - копирање на датата - криптирање на податоци - податочна енкрипција - податочна енкрипција; енкрипција на податоци - приказ на податоци - шифрирање - шифрирање на податоци
spyware	шпионски софтвер	- Вирус - македонски - Надзорен софтвер - програма за шпионирање - спајвер - спајвер / шпионска програма - шпионска мрежа - шпионска програма - Шпионски софтвер - шпиунажа - шпиунски софтвер	- Spyware - доушник во програмерска смисла :) - софтвер за шпионирање - Софтвер кој служи за превземање на информации од корисникот а притоа да остане недетектиран - софтвер што овозможува пристап до податоци на друг компјутер од неговиот хард диск - спајвеар - спајвер - шпион - шпионажа - шпионски софтвер - шпиунски софтвер - Шпиунски софтер

Tweet	твит	- Tvit - tweet - брза новост/брза информација/кратка информација - Објава (типична за Twitter) - објави - одјава - твит - Твит - твит,црцори - твит/пост/објава - твита - твитер	- tvit - tweet - објава на Твитер - пост - Потекнува од социјалната мрежа Twitter и служи за објавување на содржина не подолга од 140 карактери - споделување - споделуваш - статус на твитер - твит - твит - твит порака
timeline	временска линија	- Vremeplov - временска линија - Времеплов - времеплов на профилот - Сид/ времеплов - почетна страна - Профил - редослед - тајмлајн	- dzid - vremeplov - Временска линија - временска линија? - временска рамка - временска ретроспектива - временска содржина - времеплов - Времеплов - Дел од страната на социјална мрежа која се користи за прегледување на сите

			објави од кругот на пријатели - животопис - сид - место каде што прикажуваш работи кои тебе ти се забавни - тајмлајн - хронологија
hashtag	хаш-ознака	- Taraba - назнака - ознака - означување - оснака - тараба - тараба - тараба, хаштаг - Хаштаг - хаштаг(тараба) - хаштап - хаштах - хаштег - хаштег/тараба - хештаг - хештег	- Hashtag - hastag-taraba - асоцијативна ознака - глупост - кога сакаш да потенцираш нешто - ознака - означување јавна содржина - референца хаштаг - тараба - хаш таг - хаштаг - Хеш тагирање - хештаг - хештег
geotagging	географско означување	- гео - ознака - гео - означување - гео означување - гео тагинг - Гео тагнување	- гео ознака - гео означување - гео тагирање - географска локација - географски таг

		- геогравско означување - Географско означување на социјални страни - географско тагнување - геолошко означување - геоозначување - гео-означување - гео-таг - геотагинг - геотагирање - локација - локација/лоцирање - место - означување - означување(локација) - Позиционо тагирање	- географско обележување - Географско препознавање - географско тагирање - геотагирање - гео-тагирање - геотагнување; - геотагирање - додавање географски информации на слика - локациска ознака - означување локација - означување по локација - означување според локација - Сервис кој се користи за одредување на локација - Тагирање според локацика - тагнување со помош на географска положба
unfollow	отследи	- Otsledi - анофолоу - анфолоу - не следење - не следи - не следи повеќе - не следи/престани да следиш/одследи - неследење	- odsledi - unfollow или престани со следење - анфалоу - кога не сакаш некој повеќе да гледаш - не го следи - не сакам да те следам - не следи

		- неследи - одследи - отседување - отсети се - отследи - отследи/ не следи - отследување - Прекин на следење (на социјални мрежи) - прекин на следењето - прекинуваш да следиш - престане да следи - Престани да следиш - престани со следење - престанок на следење - престанува да следи - престанува да следи(отследи) - хорор филм	- не следи повеќе - одследи - отследува - отследување - Откажување на претплата од друг корисник - Отследи - отследи; не го/ја следи повеќе - отследување - престани да го следиш - престани да следиш - престанок со следење - престанување на следење - престанување со следење
profile picture	слика на профил	- Osnovna slika - насловна слика - профајл - профајл пикчр - профил слика - профилна - профилна слика - Профилна слика - профилна фотографија - слика за профил - слика на профил - Слика на профил	- profilna fotografija - profilna slika - главна слика на профил - насловна слика - првична слика - профил слика - профилна - профилна слика - Профилна слика - профилна слика; слика на профил

		- слика на профилот - фотографија на профилот	- Слика која се користи покрај името за идентификација на профил - слика на профил - слика на профилот - фотографија која сите ќе може да ја гледаат
influencers	влијателни лица	- алкохол - Влијаачи - влијатели - влијателни - Влијателни личности - влијателност - влијатери - влијачи - дејствувачи	- влијанија - влијатели - влијателни - Влијателни личности - влијателни луѓе/профили - влијателните - влијатори - лица кои се влијателни - личности со влијание - луѓе кои влијаат - Луѓе кои имаат големо влијание на социјална мрежна
news feed	навестување за содржина на вести	- Novosti - вести/новости - Електронска трансмисија на новости (новости) - сид - нови вести - новитети/почетна страница	- Дел од страната на социјална мрежа која се користи за прегледување на сите објави од кругот на пријатели - сид - сид со новости

		- Новости - новости на профил - њуз фид - почетна - почетна страна - почетна страница - проток за новости - страница за новости - фид на вести	- листа на нови постови - место каде што се појавуваат најнови/најпопуларни постови - место каде што се прикажуваат работите кои ги споделиле пријателите што ги следиш - насловна/главна страна - нови вести (информации) - нови објави - новитети - новости - њуз фид - њус фид - почетна - свежи новини - содржина на сид
share	сподели!	- Spodeli - Сподели - споделка - споделува - споделување - шер	- spodeli - сподели - Сподели - споделува - споделување - Споделување на линк, туѓа објава итн. - споделување содржина - споделуваш

			- шер
captcha	шифра captcha	- код - Поле за проверка на корисникот - потврден код - Систем за разликување на човечки и машински внес на податоци - Слика за потврда - тест за распознавање	- captcha - САРТСНА , сигурносно прашање на кое компјутерот не треба да помине - заштитна форма - капча - кепча - Поле кое е наменето за верификација. Се користи за спречување на автоматско креирање на повеќе лажни кориснички сметки од страна на ботови - програм што овозможува разликување на луѓе од машини - програма што препознава дали си човек - сликовна верификација - човечка валидација
smartphone	паметен телефон	- Smartfon - мобилен - мобилен на допир - паметен телефон - Паметен телефон	- pameten telefon - интелегентен телефон - моб.телефон со интернет - паметен телефон

		- Паметен телефон/Смартфон - паметен телефон/смарт - паметен телефон/смартфон - смарт телефон - смартфон - смартфон/паметен телефон - смартфоун	- Паметен телефон - паметен телефон; смартфон - паметен телефон - паметни телефони - паметен телефон - смарт телефон - смартфон - смартфон/паметни уреди
swipe	помини (со прст)	- Lизгај - влечи - влечи/повлечи - време - лизга - лизга, повлекува - лизгај - лизгања - лизгање - лизни - листа - листај - повлекува - Повлечи - повлечи, лизгање - префрла - Придвижи (кон лево или десно) - пролизгај - свајп - сврти	- lизгање на prst - Активност со прст (во лево или во десно) - замавни - кога го поместуваш прстот на тач скринот со цел да се превземе некоја активност - листање - Навигација со повлекување - повлекува, лизга по екран - повлекување - повлекување (надолу/нагоре/ лево/десно) - повлечи - помини на екранот со прст - прелистај

			- свајп - сврти - слајз, скрол - удар
stylus	пенкало	- електронско перо - е-пенкало - пенкало - Пенкало (за таблет, смартфон, апарати со екран на допир) - пенкало за екрани на допир - перо - стајлус - стајлус/пенкало - стапче - стилно/пенкало - стило - стилус	- електронско пенкало - игла/пенкалце - моливче - пенкало - перо - стајлус
tap	потчукни	- Pritisni - брз допир - допир - допира - допре - Допрете - допри - допри / удри - допри кратко - допри, краток допир - јазиче/корпичка - кратко допри	- brz dopir - dopir - допир - Допир проследен со кревање на прст - допира - допрете - допри - клик - кога еднаш ќе притиснеш со прстот на екранот

		- краток допир - лесен допир - притиска - притисни - стисни - тапка - тапни - тепни - тропни/притисни/чукни	- притиска - притисни - стисни - тап - тапни - удира - удри
touch and hold	допри и задржи	- Pritisni i zadrzi - допирај и задржи - Допрете и држете - допри и држи - допри и задржи - задржи - означи и задржи - притиска и држи - притисни и задржи - Притисни и задржи - притисни/допри и задржи - пртисни и држи - пртисни и задржи - стисни и држи	- dopri i drzi - dopri i zadrzi - допир - допири и задржи - допри и држи - допри и задржи - држи и пушти - кога притискаш со прстот на екранот и држиш неколку секунди - Притисни и задржи - стисни и држи - стисни и задржи
flick	брзо лизгање	- брзо нешто - лесен удар - одмав - одмавни/фрли - помрднува/брзо повлекување - прелистува, листа - прелистува/префрлува	- flick - Брзо движење - кога со прстот правиш брзи движења по екранот - помини со прстот набрзина - прелистува

		- прелистување - Тик - флик	- светка - треперење - флик
speed dial	брзо бирање	- Brzo birajne - брз договор - брз повик - брз повикувач - брза линија - брза најава - брзинско повикување - брзо барање - брзо бирање - Брзо вртење - брзо вртење, бирање - брзо повикување - итен повик - кратенка - кратко вртење - спид дајл	- Брз повик - брзина на диал - брзина на договор - брзо бирање - брзо вртење - брзо свонење - брзо повикување - свони веднаш - Инстант повик
dialer	повикувач	- Барач - бележник - бирач - вртач - јавувач - повикувач - повикувач/тастатура	- алатка каде што вртиш броеви - бирач - бирачот - диалер - диспачер - повикувак - повикувач
hotspot	пристапно место	- Hotspot - достапно место - жариште	- Hotspot - бесплатен бежичен интернет

		- жешка точка - жешко место - најблизок извор - пренесување на интернет врска - преносливо жешко место - преносливо жешко место за врзување - преносливо жешко место(врзување) - пристапно место за интернет - точка на пристап - хатепот - хот спот - хот стоп - Хотспот - Хотспот (безжичен интернет од друг мобилен или смарт апарат)	- мала околина каде што има интернет? :) - место каде што има мрежа - Место со пристап до Wi-Fi мрежа - Мобилна безжична мрежа - споделување мрежа - споделувач на мрежа - точка каде има интернет - хот спот - хотспот - хотспот; жешко место
tethering	споделување (поврзување)	- tethering - врзување - дели - поврзување - Поврзување една направа со друга - пренесување - преносливо - се поврзува - споделување	- поврзување - поврзување на два уреди - поврзување со компјутер или друг уред на интернет - споделување интернет - Споделување интернет преку hotspot - споделување мрежа - тетеринг

		- споделување интернет - споделување на интернет - тетеринг - тетеринг/пренесува	
multiplex	мултиплекс	- истовремен пренос - многуслоен - мулти плекс - Мултиплекс - Мултиплекс (мерење на повеќе аналити во еден циклус) - сложено	- multiplexer - multiplex - делење на нешто - мултиплексер - мултиплекс - повеќе во едно - Повеќе екрани прикажуваат иста работа - повеќе емитувања - повеќекратен избирач
set-top box	дигитален приемник	- ...поле - главно поле - декодер - кутија за дигитални сателитски сигнали - кутија за телевизија - поле - приемник - ресивер - ресивер - сет-топ кутија	- set-top box - set-top-box приемник - ресивер - сет-топ бокс - сет-топ кутија - сет-топ приемник - Уред со кој се поврзува дигитална телевизија до корисник
streaming	постојан тек	- во етер - вчитување во живо - емитување - емитување во живо - имитување	- гледање во реално време - Пренесување на информација во живо на интернет - пренос во живо

		- истекување - непрекинат пренос - пренесување - пренос - пренос во живо - Прикажување (стриминг: трансмисија на аудио, видео и други мултимедии преку интернет) - приказ/прикажување - пркажување - проток на информации - стрим - стримање - стриминг - Стримување - тек / во живо	- пренос во живо - проследување - протекува - проток - слободен тек на податоци - Стрим (Поток) - стрима - стримање - стриминг - стримување
surround sound	опкружувачки звук	- звук од опкружувањето - звук од повеќе страни - звучни ефекти, 360степенско озвучување - озвучување - опколено озвучување - Опкружувачки звук - повторлив звук - сараунд - сараунд звук - сараунд систем - сураунд саунд - широк звук	- okolinski zvuk - Звучен систем со околиски ефект - кружен звук - обиколено озвучување - Озвучување - озвучување на соба - озвучување од повеќе страни - опкружувачки звук - сараунд звук - сараунд озвучување

podcast	- емитовање преку интернет - поткаст	- подкаст - Дигитален аудио фајл (достапен на интернет) - подкаст - подкаст, објава - пренесовање новости	- podcast - подкаст - подкаст/објава - Пренесовање на звук на интернет - форма на интернет емитовање
Digital Video Broadcasting (DVB)	дигитално емитовање видео	- Дигитал видео бродкастинг - дигитален видео бродкастинг(ДВБ) - дигитален видео пренос - Дигитален Видео Пренос(ДВП) - дигитален пренос на видео - Дигитална радиодифузија, дигитален пренос на снимка - дигитална телевизија - дигитално видео емитовање - Дигитално Видео Емитовање (ДВЕ) - дигитално видео пренесовање - дигитално видео-прикажување - Дигитално емитовање видео	- Дигитален Видео Пренос - дигитална видео радиодифузија - Дигитално видео предавање - дигитално емитовање на видео - дигитално емитовање на видеото - Емитовање на дигитално видео - пренос на видео (во живо) - Стандарди за дигитална телевизија

		- дигитално емитување на видео - Дигитално и видео емитување - пренос - Радиодифузија на дигитално видео	
--	--	---	--

Табела бр. 4. Резултати од истражувањето за користење терминологија од областа на информатичкото општество меѓу студенти

Како што беше наведено погоре, истражувањето опфати 49 термини од областите на информатичките технологии (хардвер и софтвер), софтверски апликации за заштита од вируси, социјални мрежи, телефонија и електронски комуникации. За овие 49 термини, беа добиени вкупно 1419 предлози што може да се користат како преводни еквиваленти. Тоа е добар показател за шаренилото на термини што се користат и што постои можност да се користат во секојдневниот живот¹.

За англискиот термин „reset“ беа дадени вкупно 42 предлози и тоа 22 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 20 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Најчестиот преводен еквивалент што се користи за овој термин е „повторно поставување“, што беше даден како предлог за преводен еквивалент од студентите. Покрај овој предлог, беа дадени и поописни предлози, како што се „враќање (на нешто) во првобитна состојба“, „исклучи сосема и почни од нула“, „постави на предефинирана вредност“ и „рестартирање на почетни вредности“. Се среќаваат и неколку варијанти на транслитерирани верзии како што се „ресет“, „ресетира“, „ресетирај“, „ресетирање“, а се среќаваат и неколку несоодветни предлози што не одговараат на концептот што го опишува овој термин, како што се „рестартирај“, „реформатирај“ и „фабричко подесување“.

За англискиот термин „restart“ беа дадени вкупно 46 предлози и тоа 26 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 20 беа предлози дадени од студенти од областа

¹ Еден од испитаниците во истражувањето го даде и следниов коментар: „Пола од зборовите никогаш ги немам употребено со луѓе кои не знаат англиски, неколку зборови прв пат ги видов.“

на информатичките технологии и економијата. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот на македонски зборови од областа на информатичката технологија (Поимникот) е „престартување“, што беше даден како предлог за преводен еквивалент само од студентите од областа на јазиците. Покрај овој предлог, учесниците во истражувањето дадоа и поописни предлози, како што се „повторно подигнување на процес, компјутер инт.“, „рестартирање на системот“ и „стартувај нешто одново“. Се среќаваат и неколку варијанти на транслитерирани верзии како што се „рестартирај“, „престартира“, „рестарт“, „рестартирање“, а се среќава и несоодветниот предлог „обновува“ што не одговара на концептот што го опишува овој термин. Речиси сите предлози се поврзани со концептот што го опишува овој термин, односно да започне со работа по привремен застој (DCS 7ed. 2016), што укажува дека испитаниците го познаваат концептот што го означува овој термин, но не го знаат соодветниот преводен еквивалент.

За англискиот термин „Wi-Fi Network“ беа дадени вкупно 36 предлози и тоа 20 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 16 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Најчестиот преводен еквивалент што се користи за овој термин е „безжична мрежа“, што беше даден како предлог за преводен еквивалент од испитаниците. Како преводен еквивалент сè повеќе се среќава терминот „мрежа Wi-Fi“, но овој термин воопшто не беше даден како предлог во ваква форма, туку во формата „wi-fi мрежа“. Покрај овој предлог, беа дадени и поописни предлози, како што се „Безжична мрежа која служи за пренесување на податоци“, „безжична мрежа за интернет“, „бежична интернет конекција“ и др. Се среќаваат и неколку варијанти на транслитерирани верзии како што се „вај-фај“, „Ви фи мрежа“, „вифи мрежа“, „вифи нетворк“. Од дадените предлози, може да се забележи колебање во врска со употребата на цртичка во предложените термини. Така, се среќаваат неправилните варијанти без цртичка „бежична интернет мрежа“, „бежична интернет конекција“, „вифи мрежа“, „вифи нетворк“, „интернет мрежа“.

За англискиот термин „cache“ беа дадени вкупно 24 предлози и тоа 10 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 14 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Најчестиот преводен еквивалент што се користи за овој термин е „кеш“, што беше даден како предлог за преводен еквивалент од испитаниците. Како преводен еквивалент повеќе се среќава и терминот „кеш-меморија“, но овој термин воопшто не беше даден како ваква ортографска варијанта, туку во варијантата

без цртичка „кеш меморија“. Покрај овој предлог, беа дадени и поописни предлози, како што се „меморија за чување информации кои ќе се пристапуваат повторно“, „најбрза меморија“, „резервна меморија“, „скриена меморија“ и др.

За англискиот термин „buffer“ беа дадени вкупно 26 предлози и тоа 16 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 10 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот е „меѓумеморија“, што беше даден како предлог за преводен еквивалент само од студентите од областа на јазиците. Најчести предлози за овој термин се транслитерираните верзии како што се „бафер“, „буфер“, „бифер“, а кај студентите од областа на информатичките технологии и економијата се среќаваат неколку поописни предлози, како што се „низа од мемориски полиња“, „податочна околина која се користи за приоритизација на податоци“, „простор за податоци“. Се среќаваат и несоодветните предлози „звучник“, „кочи“, „процесирање“ што не одговараат на концептот што го опишува овој термин.

За англискиот термин „backup“ беа дадени вкупно 45 предлози и тоа 23 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 21 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот е „сигурносен, резервен, заштитен“, а се допушта и користењето на „сигурносна копија, резервна копија, заштитна копија“. Од овие термини, како предлог за преводен еквивалент беа дадени „заштитна копија“, „резервна копија“, а се среќаваат и термините „копија“, „резерва“ и „заштита“. Се среќаваат неколку поописни предлози, како што се „враќање при загуба на податоци“, „враќање во претходна состојба“, „да зачуваш нешто со цел да ти биде од помош при некоја несакана околност“, „зачувај нешто сигурно“, „зачувување за секој случај“, „копија на податоци (како резерва)“ итн. Се среќаваат и несоодветната транслитерирана верзија во неколку ортографски варијанти: „бекап“, „бек ап“ и „бек-ап“. Повеќето од предлозите се поврзани со концептот што го опишува овој термин, односно ресурс што може да се користи како замена кога има проблем со основниот ресурс или кога некоја датотека е оштетена (DCS 7ed. 2016), што укажува дека испитаниците го познаваат концептот што го означува овој термин, но не го знаат соодветниот преводен еквивалент.

За англискиот термин „widget“ беа дадени вкупно 32 предлози и тоа 15 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 17 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Најчестиот преводен еквивалент што се користи за овој термин е „графичка контрола“, што беше даден како предлог за преводен еквивалент од испитаниците. Покрај овој предлог, беа дадени и други предлози, како што се „(визуелен) додаток“, „помошна алатка“, „помошна апликација“, „графички елемент“, „визуелен додаток“ и др. Повеќето од предлозите се поврзани со концептот што го опишува овој термин, односно елемент на корисничкиот интерфејс што се однесува на одреден начин (DCS 7ed. 2016), што укажува дека испитаниците го познаваат концептот што го означува овој термин, но не го знаат соодветниот преводен еквивалент.

За англискиот термин „settings“ беа дадени вкупно 29 предлози и тоа 15 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 14 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалните преводни еквиваленти за овој термин што се дадени во Поимникот се „параметри, поставувања, приспособувања“, од кои само терминот „приспособувања“ беше даден како предлог за преводен еквивалент само од студентите од областа на јазиците. Најчести предлози за овој термин се „нагодувања“ и „прилагодувања“, а се среќава и терминот „поставки“ кој често се користи и може да се сретне во локализираните верзии на корисничките интерфејси на мобилните уреди. Беше даден несоодветниот предлог „подесувања“ кој не одговара на нормата на македонскиот јазик, како и предлозите „опции“ и „алатки“ што не одговараат на концептот што го опишува овој термин.

За англискиот термин „login“ беа дадени вкупно 40 предлози и тоа по 20 од двете групи студенти. Во Поимникот е даден преводниот еквивалент „пријавување“ за синонимот „logon“, а најчестите преводни еквиваленти што се користат за овој термин се „најава (најавување)“ и „пријава (пријавување)“. Овие преводни еквиваленти се среќаваат во предлозите за преводен еквивалент што ги дале испитаниците. Покрај овие предлози, беа дадени и други несоодветни предлози, како што се „вклучува (вклучување)“, „приклучи (приклучување)“, „порта за влез“, а како чест предлог се среќава транслитерираните верзии „логин“, „логирање“ и „логирај се“.

За англискиот термин „uninstall“ беа дадени вкупно 38 предлози и тоа 17 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 21 беа предлози дадени од студенти

од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот е „деинсталирај“, што беше даден како предлог за преводен еквивалент од испитаниците во неколку варијанти и тоа како „деинсталирај“, „деинсталација“, „деинсталира“, „деинсталирање“, па дури и „деинстализација“ и „де-инсталирање“. Покрај терминот што е даден во Поимникот, често се користи и преводниот еквивалент со префиксот „од-“ наместо префиксот „де-“ односно „одинсталирај“. И овој термин беше даден како предлог од испитаниците. Покрај овие точни предлози, се среќаваат и предлозите „избриши“, „бришење“, „отстрани“, како и поописните предлози „отстранување од систем“, „бришење на софтвер (програма)“ и „простор за податоци“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија „анинстал“ што нема никакво значење на македонски.

За англискиот термин „online“ беа дадени вкупно 45 предлози и тоа 21 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 24 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот е „вклучен (на линија)“, којшто не беше меѓу дадените предлози за преводен еквивалент од испитаниците во целата своја форма, туку во двете свои варијанти и тоа како „вклучен“ и „на линија“. Покрај овие предлози, се среќаваат и предлозите „активен“, „достапен“, „поврзан“, како и поописните предлози „приклучен на интернет“, „приклучен на мрежа“ и „присутен на мрежа“. Се среќава и неправилната форма „уклучен“, како и несоодветната транслитерирана верзија „онлајн“ што нема никакво значење на македонски.

За англискиот термин „browser“ беа дадени вкупно 21 предлог и тоа 10 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 11 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалните преводни еквиваленти за овој термин што се дадени во Поимникот се „прелистувач“ и „прегледувач“, а двата преводни еквиваленти беа меѓу дадените предлози за преводен еквивалент од испитаниците. Покрај овие предлози, се среќаваат и предлозите „барач“ и „програма за сурфање“, како и несоодветните предлози „пребарувач“, „веб пребарувач“ и „интернет пребарувач“ кои во Поимникот се дадени како преводни еквиваленти на англискиот термин „search engine“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија во неколку варијанти и тоа „броусер“, „браузер“ и „браусер“ кои немаат никакво значење на македонски.

За англискиот термин „download“ беа дадени вкупно 47 предлози и тоа 21 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 26 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот е „преземи“, којшто беше меѓу дадените предлози за преводен еквивалент од испитаниците, како во правилната ортографска форма, така и во неправилната како „превземи“. Меѓу предлозите се среќаваат и варијантите на несоодветниот термин „симнува“, т.е. „симнува“, „симне“, „симнато“, „симни“, „симнување“, „симињање“, како и варијантите на несоодветниот термин „спушти“, т.е. „спушти“, „спушта“ и „спуштање“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија во неколку варијанти и тоа „даунлоуд“ и „даунлоад“ кои немаат никакво значење на македонски. Покрај правилните предлози, употребата на варијантите на несоодветните термини „симнува“ и „спушта“ укажува дека испитаниците го познаваат концептот што го означува овој термин, односно испраќање податоци од централна точка на мрежата до краен корисник (DCS 7ed. 2016), но не го знаат соодветниот преводен еквивалент.

Следен е англискиот термин „upload“ што претставува антоним на претходниот термин „download“. За овој англиски термин беше даден вкупно 41 предлог и тоа 19 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 22 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалните преводни еквиваленти за овој термин што се дадени во Поимникот се „постави“, „стави“ и „испрати“ од кои „постави“ и „испрати“ беа дадени како предлози од испитаниците. Меѓу предлозите се среќаваат и варијантите на несоодветниот термин „прикачи“, т.е. „прикачи“, „прикачува“, „прикачување“ и изведените термини од него како што се „закачи“ и „качи“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија во неколку варијанти и тоа „аплоуд“ и „аплоад/аплодирај/аплодирање“ кои немаат никакво значење на македонски. Се среќаваат и описните предлози „пренесување на податоци од еден на друг компјутер“, „прикачување податоци на интернет“ и „спротивно на download“. Покрај правилните предлози, употребата на варијантите на несоодветниот термин „прикачи“ укажува дека испитаниците го познаваат концептот што го означува овој термин, односно испраќање податоци од краен корисник до централна точка на мрежата (DCS 7ed. 2016), но не го знаат соодветниот преводен еквивалент.

За англискиот термин „player“ беа дадени вкупно 28 предлози и тоа по 14 предлози од двете групи на испитаници. Овој термин го означува концептот на репродуцирање мултимедијални содржини. Најчестиот преводен еквивалент што се користи за овој термин е „репродуктор“, но овој термин воопшто не беше даден како предлог за преводен еквивалент од испитаниците. Најчести предлози се „играч“, но овој предлог не е соодветен на концептот што го означува терминот и несоодветната транслитерирана верзија во две варијанти и тоа „плеер“ и „плејер“. Покрај нив, се среќаваат и предлозите „емитувач“ и „пуштач“, како и поописните предлози „алатка за музика/видео“, „пуштач на видеа/аудио датотеки“, „мултимедијален извршувач“ и „програма за емитување“.

За англискиот термин „link“ беа дадени вкупно 31 предлог и тоа 12 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 19 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот е „врска“ и тој преводен еквивалент беше меѓу предлозите за преводен еквивалент што ги дадоа испитаниците. Покрај овој предлог, се среќава и предлогот „хиперврска“, што може да се земе за соодветен, зашто што претставува проширена верзија од терминот „врска“, а и двата термина го означуваат истиот концепт. Други предлози се „адреса“, „поврзување“, „патоказ“ и „патека до нешто“, а се среќава и несоодветниот транслитериран термин „линк“ што нема никакво значење на македонски.

За англискиот термин „malicious software“ беа дадени вкупно 32 предлози и тоа по 11 предлози од двете групи на испитаници. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот е „злонамерен софтвер“ и тој преводен еквивалент беше еден од предлозите за преводен еквивалент што ги дадоа испитаниците. Покрај овој предлог, се среќаваат предлозите „заразен софтвер“, „злобен софтвер“, „лош софтвер“, „малициозен софтвер“, „опасен софтвер“, „сомнителен софтвер“, „штетен софтвер“, „софтвер со лоша намера“ кои покажуваат дека испитаниците се запознаени со концептот што го опишува овој термин, но не го знаат соодветниот преводен еквивалент. И останатите два предлози, „вирус“ и „програмски вируси“, се тесно поврзани со концептот што го означува терминот, но како центар го земаат терминот „вирус“ кој воопшто не е присутен во терминот на англиски јазик.

За англискиот термин „adware“ беа дадени вкупно 23 предлози и тоа 11 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 12 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Најчесто се користи преводниот еквивалент „рекламен софтвер“ и го означува концептот на софтвер што прикажува реклами на екранот од корисникот (DCS 7ed. 2016). Овој преводен еквивалент беше даден како предлог од испитаниците, заедно со варијантите „рекламна програма“, „софтвер за реклами(рање)“, „софтвер со реклами“, „маркетинг софтвер“, како и неколку описни предлози „софтвер кој се користи за така наречена ‘присилна’ рекламација“, „софтвер кој што автоматски симнува или прикажува некоја рекламна содржина“ и „софтвер што автоматски се вклучува/симнува одредени реклами“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија во две варијанти и тоа „адвер“ и „адвеар“ кои немаат никакво значење на македонски.

За англискиот термин „keylogger“ беа дадени вкупно 26 предлози и тоа 12 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 14 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Најчесто се користи описниот преводниот еквивалент „тројанец што регистрира притискања по тастатурата“ и го означува концептот на тројански вирус што ја регистрира активноста на корисникот, како што се притискања на копчињата на тастатурата, и што може да ги испраќа овие информации до напаѓачот со користење е-пошта или други начини. Преводниот еквивалент не беше меѓу предлозите што ги дадоа испитаниците, а некои од дадените предлози беа соодветни за овој концепт. Такви предлози се „надгледувачки софтвер“, „снимач на копчиња“, „следач на пишување“ и „надзорен софтвер (спајвер)“. Сепак, некои од предлозите, како што се „безбедносна алатка“, „копчиња за брз пристап“, „копче/клуч за најава“, „пријавување со лозинка/број“, па дури и „заштитнички софтвер (некогаш за добронамерно некогаш за злонамерни цели)“ покажуваат дека дел од испитаниците не се запознаени со концептот што го означува овој термин. Дадени се и неколку описни предлози и тоа „софтвер кој се користи за снимање на извршени операции на корисникот по нелегален пат“, „софтвер што детектира се што е внесено преку тастатура“ и „софтвер што ја регистрира секоја активност на копчињата“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија во неколку варијанти и тоа „килогер“, „киилогер“, „кејлогер“ и „кијлогер“ кои немаат никакво значење на македонски.

За англискиот термин „phishing“ беа дадени вкупно 24 предлози и тоа по 12 предлози од двете групи на испитаници. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е

даден во Поимникот е „кражба на идентитет“ и тој преводен еквивалент беше еден од предлозите за преводен еквивалент што ги дадоа испитаниците. Овој предлог е даден во неколку варијанти како што се „крадење идентитет“, „крадење на идентитет“, „кражба на идентитетот“. Се среќаваат и предлозите „измама“, „порака-мамка“, „алатка за хакирање“. Предлозите „ловење“, „рибарење“ и „мрежно рибарење“ се базираат на англискиот хомофон „fishing“ што значи „рибарење“. Дадени се и неколку описни предлози и тоа „активност во која измамуваш некој“, „лажно преставување (криење на идентитет)“, „претставување како легитимна компанија (вршење онлајн измама)“ и „претставување како трето лице или фирма за извлекување на податоци од корисници по нелегален пат“. Сите дадени предлози покажуваат дека испитаниците се запознаени со концептот што го опишува овој термин, но не го знаат соодветниот преводен еквивалент на македонски. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија во две варијанти и тоа „фишинг“, и „фичинг“ кои немаат никакво значење на македонски.

За англискиот термин „firewall“ беа дадени вкупно 33 предлози и тоа 13 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 20 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. За овој термин, најчесто се користи описниот преводниот еквивалент „заштитен сид“ и го означува концептот на функционална единица што го контролира целиот сообраќај помеѓу две мрежи и заштитува една од нив или дел од нив од неовластен пристап (Electropedia: реф. бр. 732-06-01). Овој преводен еквивалент беше меѓу предлозите што ги дадоа испитаниците, а беше даден и предлогот „безбедносен сид“ што е соодветен за овој концепт. Беа дадени и неколку предлози кои се соодветни на концептот што го опишува овој термин, како што се предлозите „заштитна програма“, „заштита (од вируси)“, „заштита за приватни мрежи“, „сид за заштита“, „заштитна блокада“, „блокада“, „блокатор“ и „штит“. Меѓу предлозите е и буквалниот превод „огнен сид“. Дадени се и неколку описни предлози и тоа „дел од компјутерски систем кој што спречува неавторизиран пристап“, „софтвер кој се користи за спречување на несакани софтвери или вируси на компјутер“ и „блокирање недозволен пристап (овозможувајќи од внатре кон надвор комуникација)“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија во неколку варијанти и тоа „фаервол“, „фајрвол“ и „фајруал“ кои немаат никакво значење на македонски.

За англискиот термин „data encryption“ беа дадени вкупно 28 предлози и тоа 13 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 15 беа предлози дадени од студенти

од областа на информатичките технологии и економијата. Официјалниот преводен еквивалент за овој термин што е даден во Поимникот е „шифрирање податоци“ и тој преводен еквивалент беше еден од предлозите за преводен еквивалент што ги дадоа испитаниците. Овој предлог се среќава и во варијантата со предлогот „на“, односно „шифрирање на податоци“. Покрај овој предлог, се среќава и предлогот во кој вториот збор „encryption“ е транслитериран и се добива „енкрипција на податоци“, „енкриптирање на податоци“, „криптирање на податоци“, „податочна енкрипција“, па дури и „енкрипција на информации“. Меѓу предлозите се среќава и транслитерираната верзија „енкрипција на дата“ што нема никакво значење на македонски. Предлозите „впишување податоци“, „запис на информација“, „копирање на податоци“, „објавување на податоци“ и „приказ на податоци“ се несоодветни бидејќи немаат никаква врска со концептот што го означува терминот.

За англискиот термин „spyware“ беа дадени вкупно 23 предлози и тоа 11 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 12 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи терминот „шпионски софтвер“, што се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците, како во правилната форма, така и во неправилната форма „шпиунски софтвер“. Во центарот на речиси сите предлози е именката „шпион“ како преводен еквивалент на „spy“, па така ги имаме предлозите „шпион“, „шпионажа“, „програма за шпионирање“, „шпионска програма“, „софтвер за шпионирање“, „шпионска мрежа“. Се среќаваат и два описни предлози „софтвер кој служи за превземање на информации од корисникот а притоа да остане недетектиран“ и „софтвер што овозможува пристап до податоци на друг компјутер од неговиот хард диск“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија во две варијанти и тоа „спајвер“ и „спајвеар“.

За англискиот термин „tweet“ беа дадени вкупно 23 предлози и тоа 12 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 11 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи транслитерираниот термин „твит“, што се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците, како именка „твит“ и како глагол „твита“. Се среќаваат предлозите „брза новост/брза информација/кратка информација“, како и описниот предлог (поточно дефиниција) „потекнува од социјалната мрежа Twitter и служи за објавување на

содржина не подолга од 140 карактери“. Се среќаваат и несоодветните преводни еквиваленти „споделување“, „споделуваш“, „одјава“ и директниот превод „црцори“.

За англискиот термин „timeline“ беа дадени вкупно 23 предлози и тоа 9 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 14 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „временска линија“, што се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Се среќаваат и соодветните предлози „времеплов“, „временска рамка“, „временска ретроспектива“, како и покреативните „сид“, „животопис“ и „хронологија“. Испитаниците ги дале описните предлози „дел од страната на социјална мрежа која се користи за прегледување на сите објави од кругот на пријатели“ и „место каде што прикажуваш работи кои тебе ти се забавни“. Се среќава и несоодветната транслитерирана верзија „тајмлајн“ што нема никакво значење на македонски.

За англискиот термин „hashtag“ беа дадени вкупно 30 предлози и тоа 16 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 14 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „хаш-ознака“, што не се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Меѓу предлозите доминира несоодветната транслитерирана варијанта на терминот во повеќе верзии и тоа „хаштаг“, „хаштег“, „хештаг“, „хештег“, „хештагирање“. Се среќаваат и предлозите „ознака“, „асоцијативна ознака“, „назнака“, како и терминот „тараба“ што го означува симболот # што го опишува овој термин. Испитаниците ги дале описните предлози „кога сакаш да потенцираш нешто“ и „означување јавна содржина“.

За англискиот термин „geotagging“ беа дадени вкупно 39 предлози и тоа 20 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 19 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „географско означување“, што не се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Меѓу предлозите доминираат варијантите во чиј состав влегува терминот „географска“ или неговата скратена верзија „гео“ и тоа „географска локација“, „географско обележување“, „географско препознавање“ и „геоозначување“. Предлозите што ја содржат скратената верзија „гео“ најчесто се напишани неправилно, односно ортографски се косат со правилото 111 од Правописот

според кое „Еднопоимските сложени именки со прва компонента туѓојазична основа што атрибутски го дополнува значењето на втората компонента“ се пишуваат слеано. Така ги имаме неправилните верзии „гео ознака“ и „гео означување“. Покрај овие предлози, се среќаваат и предлози во кои втората компонента е транслитерирана. Такви предлози се „геотагинг“, „гео тагинг“, „гео тагнување“, „гео-таг“, „гео-тагирање“, „географски таг“, „географско тагирање“. Се среќаваат и неколку описни предлози како што се: „географско означување на социјални страни“, „додавање географски информации на слика“, „сервис кој се користи за одредување на локација“ и „тагнување со помош на географска положба“.

За англискиот термин „unfollow“ испитаниците дадоа вкупно 45 предлози од кои 25 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 20 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „отследи“ што се наоѓа меѓу предлозите. Меѓу предложените термини кај студентите од областа на информатичките технологии и економијата се среќава и погрешната ортографска форма „одследи“ каде што не е регистрирано едначењето по звучност, а кај студентите од областа на јазиците се среќава неправилната ортографска форма „неследи“. Се среќаваат и предлозите „прекин на следењето“, „престани со следење“ и „не следи повеќе“. Се среќаваат и несоодветните транслитерирани верзии „анфолоу“ и „анфалоу“ што немаат никакво значење на македонски.

За англискиот термин „profile picture“ беа дадени вкупно 28 предлози и тоа по 14 предлози од двете групи на испитаници. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „слика на профил“, што се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците, како во основната форма, така и во членувана форма како „слика на профилот“. Меѓу предлозите доминираат разните варијанти на соодветниот преводен еквивалент, па така имаме „профил слика“, „профилна слика“, „профилна фотографија“, „профилна“ и „слика за профил“. Се среќаваат и предлозите „насловна слика“ и „основна слика“. Испитаниците ги дале описните предлози „слика која се користи покрај името за идентификација на профил“ и „фотографија која сите ќе може да ја гледаат“. И покрај тоа што англискиот термин е составен од две општи именки што лесно се преведуваат, повторно, како и за другите термини, се среќава несоодветна транслитерирана верзија во форма на „профајл пичкр“ и тоа кај студентите од областа на јазиците.

За англискиот термин „influencers“ беа дадени вкупно 20 предлози и тоа 9 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 19 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „влијателни лица“, што не се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците во иста форма, туку во видоизменети форми како што се „влијателни личности“, „влијателни луѓе/профили“, „лица кои се влијателни“, „личности со влијание“ и „луѓе кои влијаат“. Испитаниците се обиделе да дадат предлог што содржи само еден збор, па така ги имаме разните соодветни и несоодветни именки што се изведени од глаголот „влијае“ и тоа „влијаачи“, „влијатели“, „влијателни“, „влијателните“, „влијателност“, „влијатери“, „влијатори“, „влијачи“, „влијанија“. Се среќава и еден описен предлог и тоа „луѓе кои имаат големо влијание на социјална мрежа“. Интересно, ова е еден од ретките термини за кои испитаниците не предложиле транслитерирана верзија, која, пак, често се користи во разговорниот функционален стил.

За англискиот термин „news feed“ беа дадени вкупно 31 предлог и тоа 15 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 16 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „навестување за содржина на вести“, што не се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Меѓу предлозите доминираат варијантите што означуваат вести како што се „вести“, „новости“, „нови вести“, „новитети“, „нови објави“, „свежи новини“. Дел од испитаниците се обиделе да дадат предлог што ќе содржи и превод на англискиот збор „feed“, па така се среќаваат предлозите „проток за новости“, „сид со новости“ и „листа на нови постови“. Покрај овие предлози, се среќава и предлогот „фид на вести“ во кој е транслитерирана само едната компонента од терминот и неколку варијанти на предлогот во кој се транслитерирани двете компоненти од терминот и тоа „џуз фид“ и „џус фид“. Се среќаваат и неколку описни предлози како што се „дел од страната на социјална мрежа која се користи за прегледување на сите објави од кругот на пријатели“, „место каде што се појавуваат најнови/најпопуларни постови“ и „место каде што се прикажуваат работите кои ги споделиле пријателите што ги следиш“.

За англискиот термин „share“ беа дадени вкупно 15 предлози и тоа 6 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 9 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин во Поимникот е даден терминот „сподели!“, што се среќава меѓу дадените предлози од

испитаниците. Меѓу предлозите доминираат варијантите од овој термин како што се „споделува“, „споделување“, „споделуваш“, а меѓу нив е и предлогот „споделка“ како обид да се изведе именка од глаголот. И покрај тоа што англискиот термин е општа именка што лесно се преведува на македонски, сепак меѓу предлозите се среќава транслитерираната верзија „шер“ што нема никакво значење на македонски.

За англискиот термин „captcha“ беа дадени вкупно 16 предлози и тоа 6 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 10 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи терминот „шифра captcha“, тој се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците во видоизменета варијанта како „CAPTCHA, сигурносно прашање на кое компјутерот не треба да помине“. Испитаниците ги дале предлозите „потврден код“, „слика за потврда“, „тест за распознавање“, „заштитна форма“, „сликовна верификација“, „човечка валидација“, како и описните предлози „систем за разликување на човечки и машински внес на податоци“, „програм што овозможува разликување на луѓе од машини“, „програма што препознава дали си човек“. Сите дадени предлози покажуваат дека испитаниците се запознаени со концептот што го опишува овој термин, но не го знаат соодветниот преводен еквивалент на македонски.

За англискиот термин „smartphone“ беа дадени вкупно 24 предлози и тоа по 12 предлози од двете групи на испитаници. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „паметен телефон“, што најчесто се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Како втор предлог се среќаваат транслитерираните верзии, и тоа верзијата „смарт телефон“ во која првата компонента е транслитерирана, а втората преведена, и верзијата во која двете компоненти се транслитерирани, и тоа на неколку начини: „смартфон“ и „смартфоун“. Се среќаваат и предлозите „мобилен на допир“, „интелегентен телефон“, „мобилен телефон со интернет“ и „паметни уреди“.

За англискиот термин „swipe“ беа дадени вкупно 36 предлози и тоа 20 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 16 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „помини (со прст)“, што најчесто се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците, што се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Испитаниците дале голем број предлози и тоа „лизгај“, „влечи“, „повлечи“,

„пролизгај“, „замавни“, „прелистај“, „лизгање на прст“, „повлекување (надолу/нагоре/лево/десно)“, а меѓу нив се среќаваат и неколку описни предлози како што се „активност со прст (во лево или во десно)“, „навигација со повлекување“ и „кога го поместуваш прстот на тач скринот со цел да се превземе некоја активност“. Од дадените предлози може да се заклучи испитаниците го знаат концептот што го означува овој термин, односно (гест со) брзо лизгање на прстот на мало растојание, но не го знаат точниот преводен еквивалент. Меѓу предлозите се среќава и транслитерираната верзија „свајп“ што нема никакво значење на македонски, а има и два неуспешни обиди за транслитерација „слајз“ и „скрол“ кои не одговараат на англискиот термин.

За англискиот термин „stylus“ беа дадени вкупно 18 предлози и тоа 12 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 6 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „пенкало“, што се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците и тоа во неколку варијанти со дополнителна компонента за подобро објаснување, како што се предлозите „електронско пенкало“, „е-пенкало“, „пенкало (за таблет, смартфон, апарати со екран на допир)“, „пенкало за екрани на допир“. Се среќаваат и предлозите „перо“, „електронско перо“, како и деминутивните форми „моливче“, „пенкалце“ и „стапче“. Меѓу предлозите се среќава и транслитерираната форма во две верзии и тоа „стајлус“ и „стилус“, како и дијалектната форма „стило“ што е карактеристична за битолскиот говор.

За англискиот термин „tap“ беа дадени вкупно 37 предлози и тоа 21 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 16 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „потчукни“, а често се среќава и преводниот еквивалент „допри“. Преводниот еквивалент „допри“ најчесто се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците и тоа во неколку форми, како што се предлозите „допир“, „допира“, „допрете“. Се среќаваат и предлозите со дополнителна компонента за подобро објаснување, како што се предлозите „брз допир“, „лесен допир“, „краток допир“, „кратко допри“ и „допри кратко“. Се среќаваат и описните предлози „допир проследен со кревање на прст“ и „кога еднаш ќе притиснеш со прстот на екранот“. Меѓу предлозите се среќава и транслитерираната форма „тап“ и транслитерираната форма приспособена на македонскиот јазик „тапни“.

За англискиот термин „touch and hold“ беа дадени вкупно 25 предлози и тоа 14 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 11 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „допри и задржи“, а меѓу дадените предлози од испитаниците преовладува соодветниот преводен еквивалент во неколку варијанти и тоа „допирај и задржи“, „допрете и држете“, „допри и држи“. Меѓу предлозите се среќаваат и предлогот „притисни и задржи“ во неколку варијанти и тоа „притиска и држи“, „стисни и држи“ и „стисни и задржи“. Испитаниците го дале и описниот предлог „кога притискаш со прстот на екранот и држиш неколку секунди“. За овој термин, испитаниците не предложиле транслитерирана верзија.

За англискиот термин „flick“ беа дадени вкупно 18 предлози и тоа 10 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 8 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „брзо лизгање“, кој не се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Се среќаваат предлозите „одмав“, „одмавни“, „прелистува/листа“, „прелистување“, како и предлозите „брзо повлекување“ и „брзо движење“. Испитаниците ги дале описните предлози „помини со прстот набрзина“ и „кога со прстот правиш брзи движења по екранот“. Меѓу предлозите се среќава и транслитерираната форма „флик“, како и приспособената форма „тик“.

За англискиот термин „speed dial“ беа дадени вкупно 25 предлози и тоа 16 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 9 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи преводниот еквивалент „брзо бирање“, кој се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Покрај овој предлог, се среќаваат и предлозите „брз повик“, „брз повикувач“, „брза линија“, „брзинско повикување“, „брзо вртење“, „брзо свонење“ што покажуваат дека поголем дел од испитаниците го знаат концептот што го означува овој термин. Меѓу предлозите се среќаваат и несоодветните транслитерирани верзии, односно формата со двете транслитерирани компоненти „спид дајл“, како и формата со една транслитерирана компонента „брзина на диал“.

За англискиот термин „dialer“ беа дадени вкупно 14 предлози и тоа по 7 предлози од двете групи на испитаници. Како преводен еквивалент за овој термин во Поимникот е даден

терминот „повикувач“, кој се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Покрај овој предлог, се среќаваат и предлозите „барач“, „бирач“, „вртач“, „јавувач“, што покажуваат дека поголем дел од испитаниците го знаат концептот што го означува овој термин. Меѓу предлозите се среќава и еден описен предлог „алатка каде што вртиш броеви“, како и транслитерираната форма „диалер“.

За англискиот термин „hotspot“ беа дадени вкупно 29 предлози и тоа 17 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 12 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како официјален преводен еквивалент за овој термин во Поимникот е даден терминот „пристапно место“, кој се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Концептот што го означува овој термин е област што се наоѓа во рамките на опсегот на пристапна точка што служи за поврзување на мрежа (DCS 7ed. 2016). Меѓу предлозите од студентите од областа на јазиците преовладуваат буквалните преводи на овој термин во неколку верзии и тоа „жешка точка“, „жешко место“, „преносливо жешко место“, „преносливо жешко место за врзување“ кои не се најсоодветни за концептот што го означува овој термин. Меѓу предлозите од студентите од областа на информатичките технологии и економијата преовладуваат термините што се поблиску до концептот што го опишува овој термин, па така се среќаваат предлозите „бесплатен бежичен интернет“, „мала околина каде што има интернет“, „место каде што има мрежа“, „место со пристап до Wi-Fi мрежа“, „мобилна безжична мрежа“ и „точка каде има интернет“. Овој термин се среќава во две ортографски форми на англиски јазик, формата во која компонентите се напишани слеано „hotspot“ и формата во која компонентите се напишани разделено „hot spot“, па затоа и несоодветните транслитерирани верзии ја следат ортографијата од англискиот јазик, односно „хотспот“ и „хот спот“. Меѓу предлозите се среќава и англиската верзија на терминот без да биде даден предлог за преводен еквивалент.

За англискиот термин „tethering“ беа дадени вкупно 20 предлози и тоа 13 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 7 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи терминот „споделување (поврзување)“, кој се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците. Предлозите што ги дале испитаниците покажуваат дека тие се свесни за концептот што го означува овој термин, а тоа е споделување на поврзувањето (на интернет) на еден уред со друг. Меѓу предлозите се среќаваат и „врзување“, „поврзување“, „пренесување“, „споделување интернет“, „споделување мрежа“

и „поврзување на два уреди“. Некои од испитаниците ја предложиле несоодветната транслитерирана форма „тетеринг“ што нема никакво значење на македонски.

За англискиот термин „multiplex“ беа дадени вкупно 15 предлози и тоа 6 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 9 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи транслитерираниот термин „мултиплекс“ и се однесува на уред што соединува повеќе влезни канали во еден излезен канал (DCS 7ed. 2016). Овој термин се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците во две ортографски форми, слеана „мултиплекс“ и разделен „мулти плекс“. Меѓу предлозите се среќаваат и „повеќе емитувања“, „истовремен пренос“, „делење на нешто“ и „повеќекратен избирач“.

За англискиот термин „set-top box“ беа дадени вкупно 17 предлози и тоа 10 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 7 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи терминот „дигитален приемник“ и се однесува на уред што го претвора изворниот сигнал во содржина што може да се прикаже на телевизор или друг уред за прикажување. Овој термин не се среќава меѓу дадените предлози од испитаниците во истата форма, но се среќава како „приемник“. Се среќаваат и предлозите „кутија за телевизија“, „кутија за дигитални сателитски сигнали“ и „уред со кој се поврзува дигитална телевизија до корисник“, од кои може да се заклучи дека испитаниците се запознаени со концептот што го означува овој термин. Се среќаваат и транслитерирани верзии „ресивер“ и „рисивер“ кои се добиени од англискиот термин „receiver“ чијшто преводен еквивалент е „приемник“ што дополнително го потврдуваат овој заклучок. Меѓу предлозите се среќава транслитерираната верзија во неколку форми и тоа „set-top-box приемник“, „сет-топ бокс“, „сет-топ кутија“ и „сет-топ приемник“.

За англискиот термин „streaming“ беа дадени вкупно 32 предлози и тоа 19 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 13 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи терминот „постојан тек“ и го опишува концептот на обезбедување постојан тек на аудиоподатоци или видеоподатоци со цел корисникот на интернет да може да пристапи до нив како што се пренесуваат (DCS 7ed. 2016). Од друга страна, пак, за терминот „livestream“ се користат преводните еквиваленти „пренос во живо“

и „емитување во живо“ и токму предлозите „пренос во живо“ и „емитување во живо“ преовладуваат меѓу предлозите од испитаниците. Се среќаваат и предлозите „гледање во реално време“, „пренесување на информација во живо на интернет“, „слободен тек на податоци“, „вчитување во живо“, „непрекинат пренос“ и „проток на информации“ од кои може да се заклучи дека испитаниците се запознаени со концептот што го означува овој термин. Се среќава и транслитерираната верзија од англискиот термин во неколку форми и тоа „стрим“, „стрима“, „стримање“, „стриминг“ и „стримување“.

За англискиот термин „surround sound“ беа дадени вкупно 22 предлози и тоа 12 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 10 беа предлози дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи терминот „опкружувачки звук“ кој се среќава меѓу предлозите што ги дале испитаниците. Се среќаваат и предлозите „звук од опкружувањето“, „звук од повеќе страни“, „опколено озвучување“, „околински звук“, „звучен систем со околински ефект“, „кружен звук“, „обиколено озвучување“, „озвучување од повеќе страни“, од кои може да се заклучи дека испитаниците се запознаени со концептот што го означува овој термин. Се среќава и транслитерираната верзија од англискиот термин во неколку форми и тоа како целосно транслитерирана форма „сураунд саунд“ и со само првата транслитерирана компонента од терминот и тоа „сараунд звук“, „сараунд озвучување“ и „сараунд систем“.

За англискиот термин „podcast“ беа дадени вкупно 10 предлози и тоа по 5 од двете групи студенти. Како преводен еквивалент за овој термин што го опишува концептот на пакет од мултимедиумски датотеки што може да се преземе и да се репродуцира на компјутер или мобилен уред (DCS 7ed. 2016) најчесто се терминот „емитување преку интернет“, а често се користи и транслитерираниот термин „поткаст“. Меѓу предлозите преовладува транслитерираната форма „подкаст“ во која не е извршено едначење по звучност и „д“ не преминала во „т“. Предлозите „пренесување на звук на интернет“, „форма на интернет емитување“ и „пренесување новости“ покажуваат дека дел од испитаниците се запознаени со концептот што го означува овој термин, но не го знаат соодветниот преводен еквивалент на македонски.

За англискиот термин „Digital Video Broadcasting (DVB)“ беа дадени вкупно 24 предлози и тоа 16 беа предлози дадени од студенти од областа на јазиците, а 8 беа предлози

дадени од студенти од областа на информатичките технологии и економијата. Како преводен еквивалент за овој термин најчесто се користи терминот „дигитално емитување видео“ кој се среќава меѓу предлозите што ги дале испитаниците како во основната форма, така и во неколку варијанти како што се „дигитално емитување на видео“, „дигитално емитување на видеото“, „емитување на дигитално видео“ и „дигитално и видео емитување“. Се среќаваат и предлозите „дигитален видео пренос“, „дигитален пренос на видео“, „дигитален пренос на снимка“, „дигитално видео пренесување“, „дигитална видео радиодифузија“ и „радиодифузија на дигитално видео“, од кои може да се заклучи дека испитаниците се запознаени со концептот што го означува овој термин. Се среќава и транслитерираната верзија од англискиот термин во формата „дигитал видео бродкастинг“.

5.1.2. Заклучок од анкетата

За 49-те термини што беа вклучени во истражувањето, испитаниците предложило вкупно 1399 различни предлози што може да се користат како преводни еквиваленти. Тоа е добар показател за шаренилото на термини кои корисниците ги користат или за кои постои можност да ги користат во секојдневниот живот.

Најмногу предлози, 47, беа дадени за англискиот термин „download“, што е интересен податок за анализа, бидејќи се работи за термин што долго се користи во оваа терминологија. Исто така, овој термин е дефиниран во Поимникот и би се очекувало да има помалку предлози и подоследно користење на одреден термин или термини. Дадените предлози покажуваат дека испитаниците добро го знаат концептот што го означува овој термин, но постои колебање во однос на соодветниот преводен еквивалент.

Најмалку предлози, 10, беа дадени за терминот „podcast“, што може да се очекува, бидејќи се работи за релативно понов концепт, иако резултатите покажаа дека дел од испитаниците се запознаени со концептот што го означува овој термин, но не го знаат соодветниот преводен еквивалент на македонски.

Се забележува дека речиси за сите 49 термини беше даден предлог да се користи транслитерирана верзија од англискиот термин. Исклучок од ова беа англиските термини

„touch and hold“ и „influencers“ за кои испитаниците предложили соодветни термини за користење. Податокот дека испитаниците предложили користење на транслитерирана верзија од англискиот термин за дури 47 од 49 термини, укажува дека дел од корисниците воопшто не размислуваат на користење соодветни македонски термини, туку немаат проблем да ги користат несоодветните транслитерирани верзии, односно англиските термини.

5.2 Анализа за употреба на термините од професионални преведувачи

Како дополнителна анализа за користење на терминологијата од областа на информатичкото општество, беше анализирана употребата на оваа терминологија од страна на професионалните преведувачи. Во анализата беа опфатени истите 49 термини што беа опфатени во истражувањето меѓу студентите од областа на јазиците, информатичките технологии и економијата. За таа цел, се искористеа базите на податоци на преведувачките мемории создадени од проектите за локализација на компаниите „Microsoft“, „Samsung“ и „Huawei“ што се опишани погоре во овој труд, а добиените резултати се дадени во следната табела.

Англиски термин	Термин во Поимникот (најчест термин)	Microsoft	Samsung	Huawei
reset	повторно поставување	- ресетира - повторно поставува	- ресетира	- ресетира
restart	престартување	- рестартира - престартува	- рестартира	- престартува - рестартира
Wi-Fi Network	безжична мрежа	- Wi-Fi мрежа - мрежа Wi-Fi	- Wi-Fi мрежа - Wi-Fi-мрежа	- мрежа Wi-Fi
cache	кеш	- кеш	-	- кеш
buffer	меѓумеморија	меѓумеморија	- /	меѓумеморија
backup	- сигурносен - резервен - заштитен	- резервна копија	- резервна копија	- резервна копија

	Се допушта и: - сигурносна копија - резервна копија - заштитна копија			
widget	графичка контрола	- графичка контрола	- widget	- виџет
Settings	- параметри - поставувања - приспособувања	- параметри - поставки	- поставки - поставувања	- поставки - нагодување
login	пријавување	- пријавување	- најавување	- најава
uninstall	деинсталирај	деинсталирање	деинсталирање	одинсталирање
online	вклучен (на линија)	- вклучен - на интернет - онлајн	- онлајн - на интернет	- на интернет - онлајн
browser	- прелистувач - прегледувач	- прегледувач	- прелистувач - пребарувач	- прелистувач
download	- преземи	- преземи	- преземи	- преземи
upload	- постави - стави - испрати	- постави	- постави	- префрли
player	репродуктор	- репродуктор	- плеер	- репродуктор
link	врска	- врска	- линк	- врска

malicious software	злонамерен софтвер	- злонамерен софтвер	- злонамерен софтвер	- злонамерен софтвер
adware	рекламен софтвер	- /	- /	- /
keylogger	тројанец што регистрира притискања по тастатурата	- /	- /	- /
phishing	кражба на идентитет	- кражба на идентитетот	- кражба на идентитетот	- кражба на идентитетот
firewall	заштитен сид	- заштитен сид	- заштитен сид	- заштитен сид
data encryption	шифрирање податоци	- шифрирање податоци	- /	- шифрирање податоци
spyware	шпионски софтвер	протившпионски софтвер	- /	- /
tweet	ТВИТ	- ТВИТ	- /	- ТВИТ
timeline	временска линија	- временска линија - временска скала	- временска рамка	- /
hashtag	хаш-ознака	- хаштаг	- хаш-ознака	- хаш-ознака
geotagging	географско означување	- географско означување	гео-обележување	геоозначување
unfollow	отследи	- не следи	-	- отследи

profile picture	слика на профил	- слика на профилот	- слика на профил - слика за профил	- слика на профилот
influencers	влијателни лица	- /	- /	- /
news feed	навестување за содржина на вести	- навестување за содржина на вести	- /	- навестување за вести
share	сподели!	- сподели	- сподели	- сподели
captcha	шифра captcha	- captcha	- /	- САРТСНА
smartphone	паметен телефон	- паметен телефон	- паметен телефон	- паметен телефон
swipe	помини (со прст)	- помини со прст	- помини со прст	- помини
stylus	пенкало	- пенкало	- пенкало	- пенкало
tap	потчукни	- допри	- допри	- допри
touch and hold	допри и задржи	- допри и држи	- допри и задржи	- допри и задржи
flick	брзо лизгање	- брзо лизгај	- помини со прст - повлечи	- повлечи со прст
speed dial	брзо бирање	- брзо бирање	- /	- брзо бирање
dialer	повикувач	- избирач - повикувач	- бирач	- бирач
hotspot	пристапно место	- хот-спот	- хотспот	- пристапна точка

		- хот-спот место - хотспот		- хотспот
tethering	споделување (поврзување)	- тетеринг - врзување	- споделување - ограничен опсег - делење опсег	- споделување
multiplex	мултиплекс	- /	- /	- мултиплекс
set-top box	дигитален приемник	- /	- set-top box приемник	- дигитален приемник
streaming	постојан тек	- пренесување - постојан тек	- проследување - стриминг	- емитување - пренесување - проследување
surround sound	опкружувачки звук	- сараунд звук	- опкружувачки звук	- опкружувачки звук
podcast	- емитување преку интернет - поткаст	- поткаст	- поткаст	- емитување преку интернет
Digital Video Broadcastin g (DVB)	дигитално емитување видео	- /	- DVB	- /

Табела бр. 5. Резултати од анализата за употреба на термините од професионални преведувачи

Од резултатите што се претставени во табелата погоре може да се забележи дека преведувачите кои го локализираат софтверот на компаниите најчесто се доследни во изборот на преводни еквиваленти за конкретни термини. Терминологијата од областа на информатичкото општество што се користи во рамките на производите од една компанија е доследна со мали отстапувања, а тоа го гледаме од фактот што за повеќето англиски термини доследно се користи само еден преводен еквивалент. Доследноста во употребата на терминологијата ја покажува и вкупниот број на различни преводни еквиваленти употребени во преведувачките мемории. За разлика од испитаниците вклучени во истражувањето кои предложиле вкупно 1419 различни предлози што може да се користат како преводни еквиваленти што го покажува шаренилото на термини кои корисниците ги користат или за кои постои можност да ги користат корисниците во секојдневниот живот, анализата на преведувачките мемории покажа дека се употребени вкупно 94 различни преводни еквиваленти што ја покажува доследноста во користењето.

Од вкупно 49 термини, за три од термините, во преведувачките мемории воопшто немаше употребено ниту еден преводен еквивалент. Тоа се термините: *adware*, *keylogger*, *influencers*. За 17 термини се користат исти и усогласени преводни еквиваленти, а за 29 термини се среќаваат по неколку различни преводни еквиваленти во трите преведувачки мемории.

За 14 термини се користат два различни преводни еквиваленти, а такви се термините:

- ресетира и повторно поставува како преводни еквиваленти за англискиот термин *reset*;
- рестартира и престартува како преводни еквиваленти за англискиот термин *restart*,
- *set-top box* приемник и дигитален приемник како преводни еквиваленти за англискиот термин *set-top box*;
- сараунд звук и опкружувачки звук како преводни еквиваленти за англискиот термин *surround sound*;
- поткаст и емитување преку интернет како преводни еквиваленти за англискиот термин *podcast*;
- помини со прст и помини како преводни еквиваленти за англискиот термин *swipe*;

- допри и држи и допри и задржи како преводни еквиваленти за англискиот термин touch and hold;
- навестување за содржина на вести и навестување за вести како преводни еквиваленти за англискиот термин news feed;
- не следи и отследи како преводни еквиваленти за англискиот термин unfollow;
- хаштаг и хаш-ознака како преводни еквиваленти за англискиот термин hashtag;
- врска и линк како преводни еквиваленти за англискиот термин link;
- репродуктор и плеер како преводни еквиваленти за англискиот термин player;
- постави и префрли како преводни еквиваленти за англискиот термин upload;
- деинсталирање и единсталирање како преводни еквиваленти за англискиот термин uninstall.

За 10 термини се користат три различни преводни еквиваленти, а тоа се термините:

- мрежа Wi-Fi, Wi-Fi мрежа и ортографското претставување со две цртички Wi-Fi-мрежа што не е допуштено во македонскиот јазик како преводни еквиваленти за англискиот термин Wi-Fi network;
- слика на профилот, слика на профил и слика за профил како преводни еквиваленти за англискиот термин profile picture;
- вклучен, на интернет и онлајн како преводни еквиваленти за англискиот термин online;
- прегледувач, прелистувач и пребарувач како преводни еквиваленти за англискиот термин browser;
- временска линија, временска скала и временска рамка како преводни еквиваленти за англискиот термин timeline;
- избирач, бирач и повикувач како преводни еквиваленти за англискиот термин dialer;
- слика на профилот, слика на профил и слика за профил како преводни еквиваленти за англискиот термин profile picture;
- географско означување, гео-обележување и геоозначување како преводни еквиваленти за англискиот термин geotagging;

- пријавување, најавување и најава како преводни еквиваленти за англискиот термин login;
- графичка контрола, виџет и widget како преводни еквиваленти за англискиот термин widget.

За три термини се користат четири различни преводни еквиваленти, а за два термини се користат пет преводни еквиваленти: Тоа се термините:

- параметри, поставки, поставувања и нагодување како преводни еквиваленти за англискиот термин settings;
- хотспот, хот-спот, хот-спот место и пристапна точка како преводни еквиваленти за англискиот термин hotspot;
- брзо лизгај, помини со прст, повлечи и повлечи со прст како преводни еквиваленти за англискиот термин flick;
- тетеринг, врзување, споделување, ограничен опсег и делење опсег како преводни еквиваленти за англискиот термин tethering;
- пренесување, постојан тек, проследување, стриминг и емитување како преводни еквиваленти за англискиот термин streaming.

Резиме кон петтата глава (Испиражување за корисење терминологија од областа на информатичкото општество): Испитаниците кои учествуваа во испиражувањето за корисење терминологијата од областа на информатичкото општество предложија 1419 различни зборови за 49 термини, што покажува дека во секојдневниот живот се користат и постои можност да се користат многу различни термини за еден ист концепт.

Анализата на преведувачките мемории од проектите за локализација на компаниите „Microsoft“, „Samsung“ и „Huawei“ покажа дека преведувачите кои го локализираат софтверот на компаниите најчесто се доследни во изборот на преводни еквиваленти за одредени термини.

Клучни зборови кон петтата глава (Испиражување за корисење терминологија од областа на информатичкото општество): испиражување, студентски, информатички технологии (хардвер и софтвер), софтверски апликации за заштита од вируси, социјални мрежи, телефонија, електронски комуникации, преведувачки мемории, компании, локализација.

6. Терминолошки бази на податоци

Постоењето на стандардизирана терминологија е од голема важност во процесот на преведување и толкување. Преведувачите и толкувачите може да ги совладаат сите вештини на својата работа, но ако не користат стандардизирана терминологија, нема да можат правилно, соодветно и доследно да ја пренесат идејата на текстот што го преведуваат или говорот што го толкуваат. Големите фирми, но и институциите што користат услуги за преведување и толкување, најчесто одржуваат терминолошки бази на податоци со стандардизирана терминологија, кои им ги даваат на преведувачите и толкувачите што работат на нивните проекти. На тој начин, без оглед на тоа колку различни преведувачи и толкувачи ќе бидат ангажирани или ќе се вклучат подоцна во еден проект, тие ќе имаат на располагање веќе подготвена терминологија што ќе ја користат доследно во сите свои задачи. Така, ќе се обезбеди користење на еден преводен еквивалент за еден ист концепт. За таа намена, терминолошките бази на податоци треба да бидат достапни во електронска, односно дигитална форма. На тој начин, тие ќе бидат достапни и ќе можат да се пребаруваат според одредени критериуми.

Управувањето со терминолошките бази на податоци како дел од терминолошките ресурси е пропишано во двата дела на стандардот ИСО 26162:2019 Управување со терминолошки ресурси – Терминолошки бази на податоци и тоа Дел 1: Дизајн кој е посветен на дизајнот на терминолошки бази, односно создавање, обработка и користење на квалитетна терминологија и Дел 2: Софтвер во кој се дефинираат неопходните карактеристики на системите за управување со терминологија, принципите за дизајн на корисничкиот интерфејс и конкретните модели на податоци. Во него се опишани сите параметри што се потребни за внесување, уредување, одржување, размена и претставување на терминолошките податоци.

Во ИСО 26162:2019 е дадена кратка дефиниција на терминолошка база на податоци во која стои дека терминолошката база на податоци претставува „база на податоци што сочинува колекција на терминолошки податоци“. Поконкретно, терминолошките бази на податоци претставуваат софтверски алатки што се дизајнирани за управување со терминолошките податоци. Под управување со терминолошки податоци се подразбира собирање, внесување, уредување и прикажување на лексички единици, односно термини. Важен дел од целиот процес претставува и одржувањето на терминолошките бази на

податоци. Под одржување се подразбира редовно создавање резервни копии од овие бази на податоци како и ажурирање и усогласување на лексичките единици, односно термините, што веќе се внесени во термилошката база на податоци.

Податоците во термилошката база на податоци претставуваат групи на елементи меѓу кои постојат дефинирани односи. Деталната структура на базата на податоци и односите меѓу елементите во неа се дефинирани со шема. За да се создаде база на податоци што ќе содржи термилошки ресурси, треба да се користи модел на релативска база на податоци. Релативската база на податоци овозможува следење и користење на сложени односи меѓу различни полиња, како што се концептуални хиерархии меѓу различни термини (Hartmann, R.R.K, James, G. 1998: 34). Во релативската база на податоци се дефинираат објекти, а односите меѓу објектите се опишуваат во вид на табели составени со редови и колони. Секоја табела има конкретен број на колони кои се именувани, а името на колоната се нарекува уште и атрибут. Во колоните се запишуваат својствата на објектите и тие го идентификуваат редот еднозначно со своите вредности. Релативските бази на податоци се користат за чување и управување со сложени податоци. Поради сложената структура на базата на податоци се користат сложени операции и за таа намена се развиени вештачки јазици за пребарување. Јазик за пребарување претставува јазик во кој се наведени критериумите за инструкции според кои се добиваат податоци од базата (DCS 7ed. 2016). Пример за таков јазик за пребарување е SQL (акроним добиен од англискиот сложен термин structured query language што значи структуриран јазик за инструкции). Со користење на јазикот за инструкции SQL може да се врши избор, внесување, ажурирање и бришење на записи во базата на податоци.

6.1. Дефинирање термилошки запис во термилошка база на податоци

Термилошката база на податоци е специфична база на податоци и при нејзиното дефинирање мора да се води сметка за да ги задоволи потребите за организација на термините. Затоа, термилошките записи во неа треба да се внесуваат според однапред дефинирани критериуми. Во делот *Терминологија од областа на терминологијата*, термилошкиот запис го дефинираме како запис што содржи информации што се однесуваат на одреден концепт според претходно воспоставени критериуми. Предлог за

дефинирање на терминолошки запис е даден во стандардот ИСО 10241-1:2011 Терминолошки записи во стандарди – Дел 1: Општи барања и примери на претставување. Иако овој стандард е наменет за терминолошки записи во стандарди, сепак може да се земе како основа за терминолошки записи во терминолошки бази на податоци. Според овој стандард, при стандардизацијата на термините од одредена терминолошка област, мора да се вложат сите напори за да се постигне следново:

- да не се користи еден термин за повеќе концепти и повеќе термини за еден концепт,
- да нема контрадикции меѓу термините во тесно поврзани стандарди (во нашиот случај, области),
- треба да се дефинираат само концептите кои се релевантни за областа, темата или полето (опсегот),
- формата на дефиницијата треба да биде таква да може да го замени терминот во контекст (принцип на замена).

Иако мора да се води грижа за исполнување на овој основен принцип, познато е дека постојат многу случаи кога повеќе термини одговараат на еден концепт и повеќе концепти се претставени со ист термин во различни области.

Подолу е даден предлог за тоа каква може да биде структурата на претставување на еден терминолошки запис во терминолошка база на податоци. Структурата што е претставена подолу е многу детална и ги предвидува поголемиот дел од податоците што се потребни за еден терминолошки запис. Сепак, во зависност од потребите, оваа структура може да се прошири. Кога оваа структура ќе се преслика во релациската база на податоци, полињата во структурата треба да ги претставуваат имињата на колоните, односно атрибутите на записот. При дефинирањето на релациската база на податоци, може да се определи дали полињата за внесување ќе бидат задолжителни и изборни. Задолжителните полиња мора да содржат некаква вредност, бидејќи, во спротивно, нема да се дозволи терминолошкиот запис да се зачува. Изборните полиња се пополнуваат ако за нив има соодветни податоци, а терминолошкиот запис може да се зачува без оглед на тоа дали тие полиња содржат или не содржат некаква вредност. Исто така, вредностите во овие полиња може да се внесат и по зачувувањето на терминолошкиот запис во терминолошката база на податоци.

а. Главен термин

Се нарекува уште и заглавен збор и тоа е терминот на јазикот-извор. Ова поле треба да биде задолжително.

б. Преводни еквиваленти на други јазици

Во зависност од тоа дали термилошката база на податоци е двојазична или повеќејазична, во овој дел може да се внесат преводни еквиваленти на сите јазици што се дефинирани во неа. Со оглед на тоа што може да се работи за концепт за кој не постојат преводни еквиваленти на други јазици, ова поле треба да биде изборно.

в. Дефиниција

Определување на конкретен концепт преку упатување на други концепти и карактеристики. Во зависност од концептот на термилошката база на податоци, дефиницијата може да биде кратка и опширна. Ова поле треба да биде задолжително.

г. Зборовна група

Во ова поле се внесува на која зборовна група припаѓа терминот. Вредностите што се внесуваат во ова поле може да бидат ограничени и во него треба да може да се избираат зборовните групи кои се достапни во јазикот на главниот термин. Ова поле треба да биде задолжително.

д. Број

Вредностите што се внесуваат во ова поле може да бидат ограничени на еднина и множина. Ова поле треба да биде задолжително.

е. Синоними

Во ова поле се внесуваат синонимите на главниот термин. Секој внес на синоним треба да упатува на термилошкиот запис на синонимот. За секој синоним треба да се додаде посебно поле. Ова поле треба да биде изборно.

ж. Антоними

Во ова поле се внесуваат антонимите на главниот термин. Секој внес на антоним треба да упатува на термилошкиот запис на антонимот. За секој антоним се додава посебно поле. Ова поле треба да биде изборно.

з. Скратеница/скратување

Во ова поле се внесуваат формите на скратено ортографско претставување на главниот термин. Ова поле треба да биде изборно.

и. Примери од употреба на терминот во контекст

Во ова поле се внесува пример за употребата на главниот термин во практика, односно се прикажува неговата употреба во контекст. Примерите од практиката треба да се преземаат од корпусот кој се користел во рамките на процесот на создавање на терминот. За секој пример треба да се додаде посебно поле. Ова поле треба да биде изборно.

к. Термилошка област

Во ова поле се внесува термилошката област во којашто припаѓа терминот. Во зависност од концептите што ги означува, терминот може да припаѓа во повеќе термилошки области. Вредностите што се внесуваат во оваа поле може да бидат ограничени и во него треба да може да се избере од достапните термилошки области. Ако има потреба од воведување на нова термилошка област, тоа треба да се направи на глобално ниво, поточно на ниво на целата термилошка база на податоци, а не на ниво на термилошки запис. Ова поле треба да биде задолжително.

л. Символ

Претежно е наменето за термините од областа на хемијата, физиката и математиката иако во него може да се внесуваат вредности и за термините од другите термилошки области. Ова поле треба да биде изборно.

м. Формула

Ова поле, слично како и полето за симбол, претежно е наменето за термините од областа на природните науки. Полето треба да биде изборно.

н. Мултимедиумски податоци

Во ова поле може да се внесат врски до соодветни видеозаписи или аудиозаписи што се поставени на интернет. Покрај тоа, може да се внесат и графички претставувања на терминот. Полето треба да биде изборно.

о. Извор на дефиницијата

Во ова поле се внесуваат библиографски податоци за изданието од кое е преземена дефиницијата. Ова поле треба да биде изборно бидејќи е можно терминот првпат да се дефинира во дадената термилошка база на податоци.

п. Извор на примерите

Во ова поле се внесуваат библиографски податоци за изданието од кое е преземен примерот. Полето треба да биде изборно.

р. Кој го внесол термилошкиот запис и датум на внесувањето

Во ова поле се внесуваат информациите за тоа кој и кога го создал термилошкиот запис. Полето треба да биде задолжително.

с. Дали терминот се користи или е исфрлен од употреба

Во ова поле се внесуваат информациите за тоа дали овој термин се користи или е заменет со некој посоодветен. Полето треба да биде изборно.

т. Белешка

Во ова поле се внесуваат сите дополнителни информации што не се внесени во претходните полиња. Полето треба да биде изборно.

Со текот на времето, некои термини излегуваат од употреба бидејќи во меѓувреме биле пронајдени нови, посоодветни термини, или практиката покажала дека корисниците воопшто не го користат дефинираниот термин, туку, наместо него, користат друг термин. За да се обезбеди постојано користење на актуелната стандардизирана и усвоена

терминологија, термилошките записи во термилошките бази на податоци треба и да се одржуваат. Одржувањето на термилошките записи за термините се врши преку нивна проверка, а притоа, треба да се евидентираат податоците што се наведени подолу. Задолжително треба да се внесат податоци во сите полиња.

а. Кој го проверил терминот и датум на проверката

Во ова поле се внесуваат информациите за тоа кој и кога го проверил термилошкиот запис.

б. Кој направил корекции и датум на коригирањето

Во ова поле се внесуваат информациите за тоа кој и кога го коригирал термилошкиот запис.

в. Обем на направените корекции

Во ова поле се внесуваат информациите за тоа што е променето во термилошкиот запис.

Оваа предложена структура на претставување на еден термилошки запис во термилошка база на податоци овозможува внесување на речиси сите релевантни податоци за еден термилошки запис. Иако дел од полињата воопшто нема да бидат употребени за некои термилошки записи (на пример, полето за формула нема да биде релевантно за термилошките записи од областа на лингвистиката), тие нема да пречат бидејќи оние полиња за кои не се внесени вредности, нема да им се прикажуваат на корисниците кои го користат графичкиот кориснички интерфејс за пристап до термилошката база на податоци. Но, со дефинирањето на што е можно подетална структура во која се застапени повеќе полиња, се овозможува термилошката база на податоци да се користи долго време без да се надградува. На тој начин, таа овозможува внесување термилошки записи за термини од различни области без да има потреба од промена на нејзината структура.

6.2. Достъпност на терминологичките бази на податоци

За да ја исполнат својата намена, односно да може да ги користат сите заинтересирани страни, терминологичките бази на податоци треба да бидат достапни. Под достапност се подразбира дека заинтересираните страни може да пристапат до терминологичката база на податоци што е поставена на интернет. Иако терминологичките бази на податоци главно се наменети за научници, истражувачи, студенти и сите луѓе воопшто, до нив може да пристапат и да ги читаат и компјутери. Според Де Шрајвер (De Schryver 2003: 146), електронските речници, а со тоа и електронските терминологички бази на податоци, кои се наменети за луѓе претставуваат „збирки на структурирани електронски податоци до кои може да се пристапи со повеќе алатки, кои се подобрени со широка палета на функционалности и кои се користат во различни околина“.

Широката достапност на терминологичките бази на податоци значи дека до податоците што се содржани во нив може да пристапи секој и секој може да ги користи. Поради тоа, не смеат да се занемарат и прашањата поврзани со авторските права за терминологичките бази на податоци. Прашањето поврзано со задржувањето или отстапувањето на авторските права секогаш претставува предизвик кога се работи за производи во кои е вложено многу. Вложувањата не мора секогаш да бидат поврзани со финансиски средства, туку и со човечкиот капитал. При создавањето на терминологичките бази на податоци, покрај финансиските средства, создавачите го вложуваат своето знаење, но и времето за истражување. Бернската конвенција за заштита на книжевните и уметничките дела, чиј потписник е и нашата држава, предвидува дека со создавањето на креативно дело, авторот автоматски станува сопственик на авторските права и има ексклузивно право да го користи создаденото дело и да им дозволи на други да го користат создаденото дело според претходно договорени услови.

На сопствениците на авторските права за терминологичките бази на податоци на располагање им стојат неколку опции за достапноста на податоците и тоа:

а. Отворени (јавни) податоци

Оваа опција е најслободната опција за пристап до податоците и со неа сопственикот на авторските права им дозволува пристап до податоците на

сите заинтересирани страни и не поставува никакви ограничувања во однос на корисниците. Оваа опција е најслободната опција за пристап до податоците.

б. Користење на податоците за научноистражувачки цели

Со оваа опција, сопственикот на авторските права им дозволува пристап до податоците на истражувачи. Може да се побара истражувачите да докажат дека работат на научноистражувачки проекти или дека се дел од некоја научна или образовна институција.

в. Користење на податоците за некомерцијални цели

Со оваа опција, сопственикот на авторските права им дозволува пристап до податоците сите заинтересирани страни и дозволува податоците да се користат за создавање дела од кои авторите немаат комерцијален интерес.

г. Користење на податоците за комерцијални цели

Со оваа опција, сопственикот на авторските права им дозволува пристап до податоците сите заинтересирани страни и дозволува податоците да се користат за создавање дела од кои авторите може да имаат комерцијален интерес.

д. Забрана за користење на податоците

Оваа опција е најограничувачка и со неа, податоците се достапни за користење само во рамките на организацијата/институцијата што е сопственик на авторските права.

Со оглед на сложената структура на термилошките бази на податоци, сопствениците на авторските права може да пропишат услови со кои ќе дозволат делумно или целосно користење на податоците што се содржани во термилошките бази на податоци. На тој начин, може да дозволат користење на дел од податоците од страна на заинтересираните страни и така да овозможат создавање на нови дела кои ќе ги користат податоците од термилошката база на податоци.

6.3. Компатибилност на термилошкие бази на податоци

Термилошките бази на податоци треба да бидат компатибилни меѓу себе и да овозможат размена на податоците во соодветен и претходно утврден формат.

На тој начин, податоците од термилошките бази на податоци може да се извезат од едни и да се увезат во други термилошки бази на податоци. Поради тоа, постојано се развиваат норми и насоки за да се постигне компатибилност и доследност.

При изработката на термилошка база на податоци, треба да се почитуваат насоките за електронско шифрирање и размена на текст (TEI P5) што се подготвени од иницијативата за шифрирање текст (Text Encoding Initiative (TEI)). Во овие насоки се дефинира модул за шифрирање секакви видови лексички ресурси, а особено еднојазични и двојазични речници, поимници и слични документи. Стандардот TEI Lex-0 претставува стандард за шифрирање на лексикографски податоци. TEI Lex-0 претставува техничка спецификација и препораки за шифрирање речници за да можат да се читаат машински. Овој стандард се заснова на Насоките од иницијата за шифрирање текст (Guidelines of the Text Encoding Initiative (TEI)). Целта на TEI Lex-0 е да воспостави основно шифрирање и целен формат за да се олесни интероперабилноста на лексикографски ресурси со хетерогено шифрирање.

Основниот меѓународен стандард кој ја пропишува формата за размена на податоците од термилошките бази на податоци е стандардот ИСО 30042:2019 Управување со термилошки ресурси – TermBase eXchange (TBX) кој е развиен врз основа на стандардот TBX на Здружението за стандарди во индустријата за локализација. Овој стандард претставува надградба на насоките дадени во TEI P5. Овие основни стандарди се развиени врз основа на проширениот маркирачки јазик (xml) и се наменети конкретно за претставување на структурата на термилошките податоци. Во нив се детално разработени и усогласени ознаките што се користат за означување на полињата во термилошките бази на податоци без оглед на тоа на кој јазик се изработени тие бази. Токму таа доследност и усогласеност овозможува размена на податоците меѓу различни термилошки бази на податоци.

6.4. Терминолошки бази на податоци во практика

Во нашата држава постои пример за долготраен проект посветен на создавање терминологија и терминолошки речници. „Македонска научна и стручна терминологија“ е најстариот проект на Македонската академија на науките и уметностите (МАНУ). Овој макропроект е предложен од Блаже Конески и тој е првиот негов раководител. „Македонска научна и стручна терминологија“ е дел од долгорочната програма на МАНУ уште од јуни 1968 година.

За да се координира и да се помогне активноста на телата што ќе работат на терминологијата во разни области, како и да иницира создавање стручни терминолошки комисији, во МАНУ бил формиран Одбор за македонска терминологија составен од 18 члена чија задача била да раководи со целиот процес.

Првиот билтен на Одборот за изработување на македонска терминологија е објавен во 1971 година. Уште на самиот почеток се објаснува потребата од создавањето терминологија и зошто токму МАНУ е институцијата што го започнува проектот. Билтенот започнува со следниов текст: „Установувањето на научната и стручната терминологија во различните области се јавува денеска како императивна потреба на современиот свет, затоа што од тоа зависи ефикасното комуницирање во научната работа, како и ефикасното пренесување на знаењата во педагошкиот процес. Освен тоа, тука се пројавува еден фактор што има специфично значење за националната култура на една средина и посебно за нејзиниот јазик. Поради тоа со работата врз терминологијата се зафаќале најчесто највисоките научни институции, како што се академиите“ (МАНУ 1971:1).

Делот „Тези за работата врз македонската терминологија“ претставува елаборат што треба да служи како потсетник за авторите за упатствата за подготвување на терминологијата. Во овој дел стои дека: „Установувањето на терминологијата како систем на заемно поврзани поими и изрази во една струка односно научна област е главен услов за нејзиниот понатамошен развој и усовршување. Затоа целокупноста на поимите што ги разгледува и изложува која и да е наука бара строго научна терминологија. Термините, тие јазикови знаци ги изразуваат претставите за фактите и поимите, од кои се состои секоја наука“ (МАНУ 1971:3).

Во 2021 година се одбележуваат педесет години од објавувањето на првиот билтен во рамките на макропроектот „Македонска научна и стручна терминологија“ во 1971 година и досега се објавени 113 термилошки билтени и 4 термилошки речници, со печатени материјали од разни области, на илјадници страници и со десетици илјади термини, како и со соодветни регистри на повеќе јазици. Овој јубилеј треба да означи премин на активностите на макропроектот во нова етапа, а тоа е етапата на електронска терминологија, односно електронска лексикографија. Во оваа етапа, со примена на корпусната лингвистика ќе се создаваат термилошки бази на податоци во електронска форма што ќе бидат достапни за корисниците на интернет.

За таа цел, треба да се создадат специјализирани корпуси кои ќе бидат составени од изданија од определена термилошка област. На тој начин делумно ќе се следат и препораките на Одборот за македонска терминологија кои првата фаза, ексцерпирање на термините ја замислиле како „ексцерпирање (вадење, извлекување) на сите поважни термини што постојат во дадена област е цел тие да се соберат и прецизно да се попишат. Така ќе се направат списоци на постојните термини.“ Одборот за македонска терминологија предвидел дека треба да се користат „репрезентативните дела на дадена научна област или струка“ (МАНУ 1971:5), но како што е објаснето погоре, покрај нив, во корпусот треба да бидат вклучени и материјали што не се научни, но од кои може да се добијат информации како говорителите комуницираат во дадената област.

Специјализираните корпуси ќе им бидат многу корисни на термилозите за да се определат најсоодветните термини што треба да се обработат во термилошките речници од определена област. Исто така, информациите што ги овозможуваат специјализираните корпуси ќе овозможат подетална и поцелосна обработка на термините со упатување на изворите на дефинициите и текстовите во кои се среќаваат термините. Така корисниците ќе знаат каде можат да го погледнат поширокиот контекст во којшто се среќаваат термините и каде можат да добијат повеќе информации за концептот што го опишува терминот. Со специјализираните корпуси за создавање терминологија заснована врз анализа на конкретни текстови, термилошките речници што се подготвуваат во рамките на Лексикографскиот центар при МАНУ ќе добијат уште поголем кредибилитет и издржаност и ќе служат како основен патоказ за стручна терминологија што треба да се почитува при пишувањето и преведувањето стручни текстови на македонски јазик.

Како пример за разликата помеѓу претставувањето на еден термин во стандардна, печатена форма и во дигитална форма во термилошка база на податоци е земен терминот *колумна* од термилошкиот билтен *Издаваштво* (Димитровски 2000: 93). Во печатената верзија на билтенот, терминот е обработен на следниов начин: главен термин, дефиниција, преводни еквиваленти на други јазици.

Колумна

Редовна (кратка) статија во весник, подготвувана од еден автор.

ru. столбец

en. column

fr. colonne *f*

de. Spalte *f*; Kolumne *f*

Подолу е даден приказ на тоа како ќе изгледа истиот термин претставен во форматот TermBase eXchange (TBX) и ги содржи следниве полиња: главен термин, дефиниција, род, број, извор, преводни еквиваленти на други јазици.

```
<termEntry>
  <transacGrp>
    <transac type="terminologyManagementTransactions">origination</transac>
    <date>2019-02-24T21:12:40</date>
    <transacNote type="responsibility">Николче Мицкоски</transacNote>
  </transacGrp>
  <langSet xml:lang="MK">
    <tig>
      <term>колумна</term>
      <transacGrp>
        <transac type="terminologyManagementTransactions">origination</transac>
        <date>2019-02-24T21:12:40</date>
        <transacNote type="responsibility">Николче Мицкоски</transacNote>
      </transacGrp>
      <descripGrp>
        <descrip type="дефиниција">Редовна (кратка) статија во весник,
        подготвувана од еден автор. </descrip>
      </descripGrp>
      <descripGrp>
        <descrip type="област">Издаваштво</descrip>
      </descripGrp>
      <descripGrp>
        <descrip type="род">f</descrip>
      </descripGrp>
      <descripGrp>
        <descrip type="белешки">Димитровски Тодор. 2000. Издаваштво.
        Македонска научна и стручна терминологија. Скопје: Македонска
        академија на науките и уметностите.</descrip>
      </descripGrp>
    </tig>
  </langSet>
</termEntry>
```

```

</langSet>
<langSet xml:lang="RU">
  <tig>
    <term> столбец </term>
    <transacGrp>
      <transac type="terminologyManagementTransactions">origination</transac>
      <date>2019-02-24T21:12:49</date>
      <transacNote type="responsibility">Николче Мицкоски</transacNote>
    </transacGrp>
  </tig>
</langSet>
<langSet xml:lang="EN">
  <tig>
    <term> column </term>
    <transacGrp>
      <transac type="terminologyManagementTransactions">origination</transac>
      <date>2019-02-24T21:12:53</date>
      <transacNote type="responsibility">Николче Мицкоски</transacNote>
    </transacGrp>
  </tig>
</langSet>
<langSet xml:lang="FR">
  <tig>
    <term>colonne</term>
    <transacGrp>
      <transac type="terminologyManagementTransactions">origination</transac>
      <date>2019-02-24T21:12:59</date>
      <transacNote type="responsibility">Николче Мицкоски</transacNote>
    </transacGrp>
    <descripGrp>
      <descrip type="под">f</descrip>
    </descripGrp>
  </tig>
</langSet>
<langSet xml:lang="DE">
  <tig>
    <term>Spalte</term>
    <transacGrp>
      <transac type="terminologyManagementTransactions">origination</transac>
      <date>2019-02-24T21:13:08</date>
      <transacNote type="responsibility">Николче Мицкоски</transacNote>
    </transacGrp>
    <descripGrp>
      <descrip type="синоним">Kolumne </descrip>
    </descripGrp>
    <descripGrp>
      <descrip type="под">f</descrip>
    </descripGrp>
  </tig>
</langSet>
</termEntry>

```

Резиме кон шестата глава (Терминолошки бази на ъодатџоци):

Користењето утврдена терминологија од одредена терминолошка област е од фундаментално значење за да се обезбеди доследност, односно да се користи еден термин за еден ист концепт. Создавањето, управувањето и одржувањето на терминолошките бази на ъодатџоци претставува важен предуслов за постигнување на доследност. Терминолошките бази на ъодатџоци треба да имаат дефинирана структура и да бидат организирани во релативна база на ъодатџоци. Треба да бидат достапни за корисниците и корисниците да имаат можност да ги пребаруваат. Терминолошките бази на ъодатџоци треба да бидат компатибилни меѓу себе и да овозможат размена на ъодатџоците во соодветен и прејходно утврден формат.

Клучни зборови кон шестата глава (Терминолошки бази на ъодатџоци):

терминолошка база на ъодатџоци, релативна база на ъодатџоци, структура на терминолошка база на ъодатџоци, достапност на терминолошка база на ъодатџоци, TermBase eXchange, TBX, иницијативата за шифрирање текстов, Text Encoding Initiative, TEI, TEI P5.

Користена литература

а) на кирилица

Велева 2006

Велева, Славица. 2006. *Тенденции во зборообразувањето во македонскиот јазик*. Скопје

Видоески 1996

Видоески, Божидар. 1996. Македонска научна и стручна терминологија. Во *Македонска терминологија* 91-92. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите

Видоески, Димитровски и др. 1999

Видоески, Божидар, Тодор Димитровски и др. 1999. *Правилс на македонскиот литературен јазик*. Скопје: Просветно дело

Димитровски 2000

Димитровски Тодор. 2000. *Издаваштво*. Македонска научна и стручна терминологија. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.

Димишковска и Џепаровски 2021

Димишковска, Ана, Иван Џепаровски. *Македонска научна и стручна терминологија: Филозофија*. Македонска академија на науките и уметностите, Скопје: 2021

Драгичевиќ, Рајна 2007

Драгичевиќ, Рајна. 2007. *Лексикологија српског језика*. Београд: Завод за уџбенике.

Иващенко 2019

Иващенко, Викторија, Людвигівна (координатор) 2019. *Терминографична база даних TERM_IN. Слов'янська терминографія = Terminographic Database TERM_IN. Slavic Terminography (1990–2017)*. Терминолошка комисија при Меѓународниот славистички комитет. <http://term-in.net/mk/term-slovniki/>

Конески 2003

Конески, Кирил. 2003. *Зборообразувањето во современиот македонски јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“

Костадиновски и Минов 2003

Костадиновски, Милорад, Зоран Минов. 2003. *Компјутерски речник*. Штип: Венеција

МАНУ 1971

Македонска академија на науките и уметностите. 1971. *Билиен на Одборот за изработување на македонска терминологија*. Скопје: МАНУ

Минова-Ѓуркова 2003

Минова-Ѓуркова, Лилјана 2003. *Стилистика на современиот македонски јазик*. Скопје: Магор

Митевски 2015

Митевски, Витомир. 2015. *Македонската асистирајна терминологија и нејзино наследство*. Скопје: Матица македонска

Мицкоски 2009-1

Мицкоски, Николче. 2009. *Спиритистички пристап при дефинирање терминологија од областа на информатичкото општество во Македонски јазик LX*: 263-273. Скопје: Институт за македонски јазик

Мицкоски 2009-2

Мицкоски, Николче. 2009. Национална работна група за изработка на лексикон од областа на информатичките и комуникациските технологии во *Македонски јазик LX*: 367-369. Скопје: Институт за македонски јазик

Мицкоски 2012

Мицкоски, Николче. 2012. *Дефинирање терминологија од областа на информатичките технологии во македонскиот јазик (Магистерски труд)*, Скопје

Мургоски 1996

Мургоски, Зозе. 1996. *Речник на компјутерски термини* : [над 4000 термини : практичен прирачник за секој корисник на компјутери]. Скопје

Мургоски 2010

Мургоски, Зозе. 2010. *Речник на интернет термини*. Скопје

Мургоски 2011

Мургоски, Зозе. 2011. *Толковен речник на современиот македонски јазик*. Скопје: Филолошки факултет „Блаже Конески“

Старделов 2003

Старделов, Георги. 2003. *Искушенијата на естетичкиот ум: XX век*. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите

Томовски и Николовски 2000

Томовски, Стеван, Славе Николовски-Катин. 2000. *Водич низ компјутерската терминологија*. Скопје: Македонска искра

ТРМЈ том I 2003

Конески, Кирил гл. редактор. 2003. *Толковен речник на македонскиот јазик, том I (А-Ж)*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ том II 2005

Конески, Кирил гл. редактор. 2005. *Толковен речник на македонскиот јазик, том II (З-К)*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ том III 2006

Конески, Кирил гл. редактор. 2006. *Толковен речник на македонскиот јазик, том III (Л-О)*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ том IV 2008

Конески, Кирил гл. редактор. 2008. *Толковен речник на македонскиот јазик, том IV (II)*.

Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ том V 2011

Конески, Кирил гл. редактор. 2011. *Толковен речник на македонскиот јазик, том V (P-C)*.

Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

ТРМЈ том VI 2014

Конески, Кирил гл. редактор. 2014. *Толковен речник на македонскиот јазик, том VI (T-Ш)*.

Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.

Цветковски, Веновска-Антевска и др. 2017

Цветковски, Живко, Снежана Веновска-Антевска и др. 2017. *Правилник на македонскиот литературен јазик (второ издание)*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“ – Скопје и Култура АД – Скопје

б) на латиница

Atkins and Rundell 2008

Atkins, Sue, Michael Rundell. 2008. *The Oxford guide to practical lexicography*. Oxford: Oxford University Press.

Bessé, Nkwenti-Azeh and Sager 1997

Bessé, Blaise, Blaise Nkwenti-Azeh, Juan Sager. 1997. *Glossary of terms used in terminology*. John Benjamins: *Terminology 4:1* (p. 119-156).

Biber, Conrad and Reppen 1998

Biber, Douglas, Susan Conrad and Randi Reppen. 1998. *Corpus linguistics: Investigating language structure and use*. Cambridge: Cambridge University Press.

Bloomfield 1933

Bloomfield, Leonard. 1933. *Language*. London: George Allen & Unwin Ltd.

Brezina, Weill-Tessier and McEnery 2020

Brezina, Vaclav, Pierre Weill-Tessier & Anthony McEnery. 2020. #LancsBox v. 5.1.2 [software].

Budin 2001

Budin, Gerhard. 2001. *A critical evaluation of the state-of-the-art of terminology theory*. ITTF Journal 12 (1–2): 7–23.

DCS 7ed. 2016

Butterfield, Andrew, Gerard Ekembe Ngondi and Anne Kerr. 2016. *A Dictionary of Computer Science (7 ed.)*. Oxford: Oxford University Press

Cabré 1999

Cabré, Maria Teresa. 1999. *Terminology: Theory, Methods and Applications*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

Collin 2004

Collin, Simon. 2004. *Dictionary of ICT – Fourth Edition*. London: Bloomsbury Publishing Plc.

De Schryver 2003

De Schryver, Gilles-Maurice. 2003. Lexicographers' Dreams in the Electronic-Dictionary Age. *International Journal of Lexicography* 16(2): 143–199.

Downing and Covington 2009

Downing, Douglas, Michael Covington. 2009. *Dictionary of computer and Internet terms 10th ed.* New York: Barron's Educational Series, Inc.

Draskau and Picht (eds) 1994

Draskau, Jennifer, Heribert Picht. (eds). 1994. *Terminology Science & Terminology Planning/Theoretical Issues of Terminology Science [IITF Series 4]*. Vienna: TermNet.

Durkin 2016

Durkin, Philip (ed.). 2016. *The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford: Oxford University Press

EAGLES

Expert Advisory Group on Language Engineering Standards – EAGLES: *Design and function of translation memory*, available at

<http://www.issco.unige.ch/en/research/projects/ewg95//node152.html>

Fabricz 2005

Fabricz, Karoly. 2005. Developing Translation Memories in *Translation Today* 3: 34-36

Fuertes-Olivera 2018

Fuertes-Olivera, Pedro Antonio. 2018. *The Routledge Handbook of Lexicography*. New York: Routledge

Gaudin 1993

Gaudin, François. 1993. *Pour une socioterminologie: Des problèmes pratiques aux pratiques institutionnelles*. Rouen: Publications de l'Université de Rouen.

Goddard 2011

Goddard, Cliff. 2011: *Semantic Analysis: A Practical Introduction (Oxford Textbooks in Linguistics)*. Oxford: Oxford University Press.

Gogolla 2009

Gogolla, Martin. 2009. Unified Modeling Language. In: *LIU L., ÖZSU M.T. (eds) Encyclopedia of Database Systems*. Springer, Boston, MA. https://doi.org/10.1007/978-0-387-39940-9_440

UNESCO 2005

Guidelines for Terminology Policies. Formulating and implementing terminology policy in language communities / prepared by Infoterm. – Paris: UNESCO, 2005.

Hartmann and James 1998

Hartmann, Reinhard, Gregory James. 1998. *Dictionary of lexicography*. London: Routledge. https://zs.thulb.uni-jena.de/receive/jportal_jpvolume_00178944

Hudeček and Mihaljević 2009

Hudeček, Lana, Milica Mihaljević. 2009. *Hrvatski terminološki priručnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

Electropedia

International Electrotechnical Commission. *Electropedia: The World's Online Electrotechnical Vocabulary*. <http://www.electropedia.org>

Jarvis and Pavlenko 2010

Jarvis, Scott. Aneta Pavlenko. 2010. *Crosslinguistic Influence in Language and Cognition*. New York and London: Routledge.

Jedlička (ed.) 1977

Jedlička, Alois (ed.). 1977. *Slovník slovanské lingvistické terminologie I*. Praha: Academia Praha

Jelinek 1992

Jelinek, Milan. 1992. *Problematika definice pojmu 'styl'*. *Stylistyka*. 1. Opole: Uniwersytet Opolski

Johnson 1747

Johnson, Samuel. 1747. *The plan of a dictionary of the English language*; addressed to the Right Honourable Philip Dormer, earl of Chesterfield. [London, Printed for J. and P. Knapton et] [Pdf] Retrieved from the Library of Congress, <https://www.loc.gov/item/11007677/>.

Jones (ed.) 1997

Jones, Steven (ed.). 1997. *Virtual culture: Identity and Communication in Cybersociety*. London: SAGE Publications Ltd.

Kilgarriff, Rundell and Uí Dhonnchadha 2007

Kilgarriff, Adam, Michael Rundell and Elaine Uí Dhonnchadha. 2007. Efficient Corpus Development for Lexicography: Building the New Corpus for Ireland, in *Language Resources and Evaluation* 40.2: 127–152.

Kosem 2016

Kosem, Iztok. 2016. *Interrogating a Corpus in The Oxford Handbook of Lexicography*. Oxford: Oxford University Press

Landau 1984/9

Landau, Sidney. 1984/9. Dictionaries. *The Art and Craft of Lexicography*. New York NY: S. Scribner & Cambridge: Cambridge University Press

Maier and Ghazisaidi 2011

Maier, Martin, Navid Ghazisaidi. (2011). WiMAX. In *FiWi Access Networks* (pp. 86-97). Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511760112.009

Mautner 2009

Mautner, Gerlinde. 2009. Checks and balances: how corpus linguistics can contribute to CDA. In *Methods of Critical Discourse Analysis*, eds. Ruth Wodak and Michael Meyer, 122-144. London: Sage.

McArthur (ed.) 1992

McArthur, Tom (ed.). 1992. *The Oxford Companion to the English Language*. Oxford: Oxford University Press

McEnery and Hardie 2011

McEnery, Tony, Andrew Hardie. 2011. *Corpus Linguistics Method, Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.

McEnery, Xiao and Tono 2006

McEnery, Tony, Richard Xiao and Yukio Tono. 2006. *Corpus-Based Language Studies: An Advanced Resource Book*. New York: Routledge.

Morey, Post, Mark and Friedman 2013

Morey, Stephen, Mark W. Post and Victor Friedman. 2013. *The language codes of ISO 639: A premature, ultimately unobtainable, and possibly damaging standardization*. PARADISEC Research, records and responsibility (RRR) Conference.

Nerlich 2003

Nerlich, Brigitte. (ed.). 2003. *Polysemy: Flexible Patterns of Meaning in Mind and Language* (*Trends in Linguistics: Studies and Monographs*, 142). Berlin: Mouton de Gruyter.

Pearson 1998

Pearson, Jenifer. 1998. *Terms in Context*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Phillipson 2003

Phillipson, Robert. 2003. *English-only Europe? Challenging language policy*. London: Routledge.

Riggs 1984

Riggs, Fred. 1984. *The CONTA Conference Proceedings of the Conference on Conceptual and Terminological Analysis in the Social Sciences*. Frankfurt: Indeks Verlag.

Rondeau 1983

Rondeau, Guy 1983. *Introduction à la terminologie*. Québec: Gaëtan Morin, DL 1983

Rushkoff 1994

Rushkoff, Douglas. 1994. *Cyberia: Life in the Trenches of Cyberspace*. New York

Temmerman 2000

Temmerman, Rita. 2000. *Towards New Ways of Terminological Description. The Sociocognitive Approach*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.

Whewell 1847

Whewell, William. 1847. *The Philosophy of the Inductive Sciences Founded Upon Their History*, 2 vol. [repr. (1967): New York, Johnson Reprint Corp.].

Wittgenstein 1921

Wittgenstein, Ludwig. 1921. *Tractatus Logico-Philosophicus (in Annalen der Naturphilosophie)*. Leipzig: Verlag von Veit & Comp.

Wüster 1968

Wüster, Eugen. 1968. *The Machine Tool. An interlingual dictionary of basic concepts*. London: Technical Press.

Wüster 1974

Wüster, Eugen 1974. Die allgemeine Terminologielehre — ein Grenzgebiet zwischen Sprachwissenschaft, Logik, Ontologie, Informatik und den Sachwissenschaften. *Linguistics: An International Review* 119: 61–106.

Извори

Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. „Службен весник на Република Македонија“ бр. 184/13, 13/14, 44/14, 101/14, 132/14, 142/16, 132/17, 168/18, 248/18 и 27/19 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 42/20

Закон за електронските комуникации. „Службен весник на Република Македонија“ бр. 39/14, 188/14, 44/15, 193/15, 11/18, 21/18 и „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 98/19 и 153/19

Закон за електронско управување и електронски услуги. „Службен весник на Република Северна Македонија“ бр. 98/19

Закон за основање на Македонска академска истражувачка мрежа. „Службен весник на Република Македонија“ бр. 124

Меѓународна комисија за електротехника (International Electrotechnical Commission) www.iec.ch

Меѓународен центар за информации за терминологија (ИНФОТЕРМ) (International Information Centre for Terminology (INFOTERM)) www.infterm.info

Cambridge Advanced Learner's Dictionary & Thesaurus. Cambridge: Cambridge University Press (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english>)

European Lexicographic Infrastructure – ELEXIS (<https://elex.is>)

Interactive Terminology for Europe - IATE (<https://iate.europa.eu>)

International Organization for Standardization. *ISO/TC 37 Language and terminology*

- International Organization for Standardization. 1995. *ISO 9:1995, Transliteration of Cyrillic characters into Latin characters -- Slavic and non-Slavic languages*
- International Organization for Standardization. 1998. *ISO 639-2:1998 Codes for the representation of names of languages — Part 2: Alpha-3 code*
- International Organization for Standardization. 2000. *ISO 12199:2000 Alphabetical ordering of multilingual terminological and lexicographical data represented in the Latin alphabet*
- International Organization for Standardization. 2001. *ISO 15188:2001 Project management guidelines for terminology standardization*
- International Organization for Standardization. 2002. *ISO 12616:2002 Translation-oriented terminography*
- International Organization for Standardization. 2002. *ISO 639-1:2002 Codes for the representation of names of languages — Part 1: Alpha-2 code*
- International Organization for Standardization. 2004. *ISO 12615:2004 Bibliographic references and source identifiers for terminology work*
- International Organization for Standardization. 2007. *ISO 1951:2007 Presentation/representation of entries in dictionaries — Requirements, recommendations and information*
- International Organization for Standardization. 2007. *ISO 639-3:2007 Codes for the representation of names of languages — Part 3: Alpha-3 code for comprehensive coverage of languages*
- International Organization for Standardization. 2007. *ISO 860:2007 Terminology work – Harmonization of concepts and terms*

- International Organization for Standardization. 2008. *ISO 22128:2008 Terminology products and services — Overview and guidance*
- International Organization for Standardization. 2008. *ISO 639-5:2008 Codes for the representation of names of languages — Part 5: Alpha-3 code for language families and groups*
- International Organization for Standardization. 2009. *ISO 23185:2009 Assessment and benchmarking of terminological resources — General concepts, principles and requirements*
- International Organization for Standardization. 2009. *ISO 704:2009 Terminology work — Principles and methods*
- International Organization for Standardization. 2010. *ISO 639-4:2010 Codes for the representation of names of languages — Part 4: General principles of coding of the representation of names of languages and related entities, and application guidelines*
- International Organization for Standardization. 2011. *ISO 10241-1:2011 Terminological entries in standards — Part 1: General requirements and examples of presentation*
- International Organization for Standardization. 2012. *ISO 10241-2:2012 Terminological entries in standards — Part 2: Adoption of standardized terminological entries*
- International Organization for Standardization. 2013. *ISO 22274:2013 Systems to manage terminology, knowledge and content — Concept-related aspects for developing and internationalizing classification systems*
- International Organization for Standardization. 2014. *ISO 24156-1:2014 Graphic notations for concept modelling in terminology work and its relationship with UML — Part 1: Guidelines for using UML notation in terminology work*

International Organization for Standardization. 2017. *ISO 16642:2017 Computer applications in terminology — Terminological markup framework*

International Organization for Standardization. 2018. *ISO/TR 20694:2018 A typology of language registers*

International Organization for Standardization. 2019. *ISO 1087:2019 Terminology work and terminology science — Vocabulary*

International Organization for Standardization. 2019. *ISO 12620:2019 Management of terminology resources — Data category specifications*

International Organization for Standardization. 2019. *ISO 26162-1:2019 Management of terminology resources — Terminology databases — Part 1: Design*

International Organization for Standardization. 2019. *ISO 26162-2:2019 Management of terminology resources — Terminology databases — Part 2: Software*

International Organization for Standardization. 2019. *ISO 30042:2019 Management of terminology resources — TermBase eXchange (TBX)*

International Organization for Standardization. 2020. *ISO 29383:2020 Terminology policies — Development and implementation*

International Telecommunications Union – Radiocommunication Sector (ITU-R): *ITU Terms and Definitions*. <https://www.itu.int/net/ITU-R/index.asp>

Localization Industry Standards Association (LISA - www.lisa.org)

National Institute for Standards and Technology, U.S. Department of Commerce
<https://www.nist.gov>

P5: Guidelines for Electronic Text Encoding and Interchange

<https://www.tei-c.org/release/doc/tei-p5-doc/en/html/DI.html>

Text Encoding Initiative (TEI - <https://tei-c.org>)

World Intellectual Property Organization. *Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works*. <https://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne>

*ТЕРМИНОЛОГИЈАТА ОД ОБЛАСТА НА ИНФОРМАТИЧКОТО ОПШТЕСТВО ВО
МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК: ДЕФИНИРАЊЕ И СОЗДАВАЊЕ ТЕРМИНОЛОШКИ БАЗИ
НА ПОДАТОЦИ*

(Резиме)

Секој јазик треба да се стреми да создаде соодветна терминологија од одредени области со цел неговите говорители да не бидат принудени да користат термини од друг јазик. Луѓето составувале еднојазични и двојазични списоци на зборови на глинен таблички уште пред нашата ера. За полесна комуникација меѓу говорители на различни јазици се создавани двојазични и повеќејазични разговорници и речници. Така и првиот печатен македонски текст е „Четиријазичникот“, речникот на четири јазици (грчки, албански, влашки и македонски) на Данаил Москополецот (прво издание 1794, второ издание 1802).

Во *воведниот дел* од овој труд се дава преглед на историскиот развој на терминологијата и тековната состојба во нашата држава и делумно во светот. Прегледот започнува со теоријата за терминологијата, од традиционалната терминологија на Вистер и Лоте, преку социотерминологијата на Годин и Темерман до терминологијата со помош на компјутер на Пирсон, како и перспективите на Кабре за теоријата и примената на терминологијата. Исто така, во воведниот дел се опишани создадените корпуси што се анализираат во овој труд и се дава преглед на основната терминологија што се користи во трудот.

Во *првата глава* се разгледуваат двата принципи на создавање терминологија од областа на информатичкото општество: традиционалниот принцип во кој централно место зазема концептот и новиот принцип кој се заснова врз корпусната лингвистика. Се предлага терминологите да почнат да ја користат корпусната лингвистика бидејќи таа дава квантитативна и квалитативна перспектива на текстуалните податоци и овозможува создавање терминологија базирана на релевантни податоци.

Официјалните (де јуре) и неофицијалните (де факто) стандарди според кои се врши дефинирање на терминологијата се предмет на интерес во *втората глава*. Даден е преглед

на официјалните стандарди што ги изготвува ИСО/Техничкиот комитет бр. 37 за јазик и терминологија на Меѓународната организација за стандардизација. Прегледот започнува со стандардите посветени на принципите и методите на термилошката работа, а завршува со стандардите за стандардизацијата на моделирањето, спецификацијата, дизајнот, документацијата и шифрирањето на дигиталните јазични ресурси. Почитувањето на официјалните стандарди е неопходно за да се овозможи размена и повторно користење на еден производ на различни платформи без ограничувања.

Третата глава е посветена на зборообразувањето. Се разгледуваат начините на образување неологизми и на создавање нови зборови врз основа на веќе постојните во јазикот, односно деривацијата, образувањето сложени термини, создавањето скратени форми, проширувањето на семантичкото поле на постојни зборови од општата лексика, семантичкиот пренос на термини од некоја друга област, заемките од други термилошки области и конверзијата. Понатаму се дадени основните принципи за создавање терминологија, односно транспарентност (наспроти нејасност), доследност, соодветност, јазична економија (концизност), продуктивност, јазична коректност и предност на мајчиниот јазик. Анализата на термините застапени во *Поимникот на македонски зборови од областа на информатичката технологија* покажа дека термините од областа на информатичкото општество најчесто се именки, а поретко глаголи и придавки.

Во четвртата глава се анализира употребата на термините од областа на информатичкото општество во практика, односно во областите на информатичките технологии, електронските комуникации, аудиовизуелните медиумски услуги и злонамерниот софтвер и вируси. Од анализата на скратениците (акронимите) може да се заклучи дека постојат одредени правила и насоки за формирањето и користењето на акронимите, но, не се доволно јасно дефинирани и треба да се допрецизираат. Од анализата на користењето на терминологијата од областа на информатичкото општество во функционалните стилови на македонскиот јазик може да се заклучи дека во разговорниот, публицистичкиот и научниот функционален стил често се користат транслитерирани верзии од англиските термини кои не одговараат на нормите на македонскиот јазик, а може да се забележи и недоследно користење на различни термини за означување на еден ист концепт. Во административниот функционален стил претежно се користат соодветни термини, иако може да се забележат мали недоследности и неправилни термини.

Истражувањето и анализата опишани во *петтиата глава* покажуваат дека во секојдневниот живот се користат и постои можност да се користат многу различни термини за еден ист концепт. За 49-те термини што беа вклучени во истражувањето, испитаниците предложиле вкупно 1399 различни предлози што може да се користат како преводни еквиваленти. Анализата на преведувачките мемории од проектите за локализација на компаниите „Microsoft“, „Samsung“ и „Huawei“ покажа дека недоследноста во користењето е многу помала кај професионалните преведувачи.

Во *шестата глава* е даден детален предлог за структурата на претставување на еден терминологски запис во терминологска база на податоци. Применливоста на овој предлог е претставена преку пример на термин од терминологскиот билтен *Издаваштво* во рамките на макропроектот „Македонска научна и стручна терминологија“ на Македонската академија на науките и уметностите.

Корпусната лингвистика треба да претставува појдовна точка при создавањето терминологски речници. Современите технологии даваат можност за дигитално претставување на термините преку создавање и одржување на терминологски бази на податоци. Дигиталната форма на терминологските бази на податоци овозможува постојано ажурирање и дополнување на податоците, како и размена на податоците во соодветен и претходно утврден формат. На тој начин, ќе се обезбеди доследно користење на утврдената терминологија во рамките на соодветната терминологска област.

INFORMATION SOCIETY TERMINOLOGY IN MACEDONIAN: DEFINING AND CREATING TERMINOLOGY DATABASES

(Summary)

Every language should strive to develop an appropriate terminology in various subject areas in order so that its speakers will not be forced to use terms from other language. People created monolingual and bilingual wordlists on clay tablets in the ancient times. For easier communication between speakers of different languages, bilingual and multilingual phrase books and dictionaries have been compiled over the years. The first Macedonian printed text is “A dictionary of four languages” (Greek, Albanian, Aromanian and Macedonian) by Daniil of Moscopole (first edition in 1794, second edition in 1802).

Introductory section of this thesis provides an overview of the historical development of terminology and current situation in our country and partly in the world. The overview starts with the theory of terminology, from traditional terminology of Wüster and Lotte, through socioterminology of Gaudin and Temmerman, to the computational terminology of Pearson, as well as Cabré’s perspectives on theory and application of terminology. In addition, introductory section provides an overview of the created corpora that are analysed as well as the basic terminology used in this thesis.

First chapter provides an overview of the two principles of creating terminology of information society: traditional principle with the concept in its centre and the new principle based on corpus linguistics. Terminologists should start using corpus linguistics because it provides quantitative and qualitative perspective of the text data and enables creating terminology based on relevant data.

Official (de jure) and unofficial (de facto) standards for terminology are elaborated in the *second chapter*. This chapter provides an overview of the official standards published by the ISO/TC 37 Language and terminology within the International Organization for Standardization. The overview begins with the standards on principles and methods of terminology work, and ends with the standards on modelling, specification, design, documentation and encoding of digital

language resources. Following official standards is necessary in order to enable exchange and reuse of a product on different platforms without limitations.

The *third chapter* is dedicated to the word-formation. It provides an overview of the methods for formation of neologisms, as well as formation of new words based on the existing words, i.e. derivation, compounding, creating abbreviated terms, expansion of semantic field of the general terms, semantic transfer within a special language, transdisciplinary borrowing and conversion. In addition, there is an overview of the basic principles for term formation: transparency (as opposed to vagueness), consistency, appropriateness, linguistic economy, productiveness, linguistic correctness and preference for native language. Analysis of the terms in the *Glossary of Macedonian terms in the field of information technology* showed that terms in the field of information society are usually nouns, and rarely verbs and adjectives.

In the *fourth chapter*, there is an analysis of the practical use of information society terms, particularly in the subject fields of information technologies, electronic communications, audio-visual media services and malicious software and viruses. The analysis of acronyms showed that there are certain rules and guidelines for formation and use of the acronyms, but they are not clearly defined and need to be more precise. The analysis of the practical use of information society terms in the functional styles in Macedonian shows that in colloquial, publicistic, and scientific functional styles there is a prevalence of transliterated versions of English terms which do not follow the norms of Macedonian language, and there is an inconsistent use of different terms for denoting a single concept. Appropriate terms are dominant in the administrative functional style, although there are slight inconsistencies and incorrect terms.

Research and analysis described in the *fifth chapter* show that a large variety of terms denoting the same concept are used and there is possibility to be used in the everyday life. For the 49 terms in the research, respondents suggested 1399 different terms that can be used as translation equivalents. The analysis of the translation memories from the localization projects of Microsoft, Samsung and Huawei showed that professional translators rarely use inconsistent terms.

Chapter six provides a detailed proposal for the structural representation of a terminological entry in a terminology database. Applicability of the proposal is described with an example from the terminology bulletin on *Publishing* within the macro project Macedonian Scientific and Professional Terminology of Macedonian Academy of Sciences and Arts.

Corpus linguistics should be a starting point for creating terminological dictionaries. Modern technologies enable digital representation of the terms by creating and maintaining terminology databases. The digital form of the terminology databases allows updating and adding new data, as well as exchange of the data in an appropriate and predetermined format. That will enable consistent use of defined terminology within the terminology subject field.